

híd

udomány irodalom művészet társadalomtudomány irodalom művészet társadalomtudomány irodalom művészet ta

TRODALMI, MŰVESZETI,
T Á R S A D A L O M-
TUDOMÁNYI FOLYOIRAT
XXI. EVF. 6. SZÁM 1958.
J Ū N I U S
SZERKESZTŐBIZOTTSÁG
ACS KÁROLY / MAJOR
NÁNDOR / SAFFER PÁL
/ VÉBEL LAJOS /
/ VUKOVICS GÉZA /
FELELŐS SZERKESZTŐ
M A J O R N Á N D O R

Ment a vándor az atom századában

Matej Bor

1.

*Ment a vándor az atom századában,
és zokogott.*

– *Miért zokogsz? kérdi tőle egy gyermek.*

– *Nem tudom.*

– *És mért nem tudod, hogy miért zokogsz?*

A vándor elmosolyodott.

– *Min mosolyogsz?*

– *Rajtad és a te vidám bölcsességeden.*

– *Hát van szomorú bölcsesség is?*

– *Van.*

– *És miért szomorú?*

– *Nem tudom.*

– *És mért nem tudod, hogy miért szomorú?*

A vándor megpaskolta az arcát

és tovább ment.

– *Hová mész? kiáltott utána a gyermek.*

– *Megkeresni a vidám bölcsességet.*

– *Hisz megtaláltad nálam. Vidd magaddal.*

– *Nem, azt csak vigyed te.*

– *Hová?*

– *Mindegy, csak messze, messze, ne érje szomorúság,
mondta a vándor és ment tovább az atom századában*

2.

Ment a vándor az atom századában

s két házhoz ért.

Egyformák voltak

mint két tojás,

de háifalos acsarkodásban:

az eresziük haragtól vöröslött,
ablakukat a megvetés becsukta,
falaikon kivert a zöld irigység.
Mint két lapuló őrszem
szurony-fullánkja,
fenyegetőn meredtek az égnek
a felajzott
villámhárítók.
S a két ház körül
tengernyi
rózsa
rózsa
rózsa,
mintha el akarnák takarni
a haragot,
a megvetést,
az irigységet.
Nézte ezt a vándor
és arra gondolt:
az én századom sem különb a többinél,
a rózsák meg csak nyílnak.

5.

Ment a vándor az atom századában
és állást szerzett.
Éjjelit,
Kezslábasban, gumicsizmában,
kezében fecskendővel
járta az utcákat
és mosta a szennyet,
amit az atomszázad összehordott.
Akkor talált egy piros rózsaszálat,
Fölvette, megtisztogatta,
és a gomblyukába tűzte.
– Mivel háláljam meg?
kérdte a rózsa.
– Ne hervadj el,
amíg szemernyi vidámság lesz a szívemben.
De még be sem fejezte,
a rózsa elhervadt.
– Különös, gondolta
és úgy ahogy volt,
kezslábasban, gumicsizmában
leereszkedett a szívébe,
és ahogy járkált benne,
mintha a sötét
dohos, végtelen
csatornát járná,
ahová éjjelenként lefolyik a szenny,
amit az atomszázad összehordott.
És látva mindezt, megértette,
mért hervadt el a rózsa.

6.

Ment a vándor az atom századában,
s egy emberre akadt,
aki szétszedte a lelkét.
Szétszedte,
de összerakni már nem tudta.

A vándor szóltanul
kifizette a számlát,
kofferba rakta szétszedett lelkét,
és ment tovább.
Orvostól orvosig.
Úgy adogatták kézről-kézre,
mint gyermekek a játékszerüket,
melyet szétszedtek,
hogy újra összerakják,
de mindhiába,
mert ha össze is rakják,
fordítva sikerül.
Végülis amikor elcsinázva
egy rendelésben felejtette a koffert,
megamúlt a baja
a talált tárgyak osztályával.
mert nem tudta megmagyarázni,
hogy milyen volt a lelke.
Csak annyit tudott,
hogy szét volt szedve.
de ilyen szétszedett lélek
épp elég van és napról-napra több.

8.

Ment a vándor az atom századában,
s egy másik lépett hozzá.
– Hová? kérdezte tőle.
– Nem tudom.
– Én se.
– Hát tarts velem. Valahol majd csak kikötünk.
És mentek.
A harmadik már nem is firtatta,
hogy hová mennek,
örült, hogy végre meglelte az utat.
Ugyanúgy a negyedik, az ötödik, a tizedik,
a századik, a százszor századik.
És akkor így szólt az első vándor a másodikhoz:
– Hová megy ez a sok ember?
– Utánunk
– És nem tudják, hogy mi sem tudjuk, hogy hová megyünk?
– Nem.
– Hát akkor mondjuk meg nekik.
– Semmiképp, mondta amaz. A fejünkkel fizetnénk.
Inkább váljunk szét, s menjen ki-ki a maga útján.
És szétváltak.
És lett a nyomukban olyan csetepaté,
hogy rengett belé az egész atomszázad.
Sehogy se tudtak megegyezni,
hogy a két út közül
melyik az igazi.
És még el se jutott a vándor
oda, ahová vér nem ér föl,
már patakozott a vér.
Árjából fölbukva
megállt a kor peremén
és lenézett az atom századára.
És szomorú volt, olyan szomorú,
hogy már-már elhagyta a szomorúság.

9.

Ment a vándor az atom századában
s egy sorompó állta útját.

– Mi van mögötted? kérdezte tőle.

– Magány.

– Hát a magányban?

– Igazság.

A vándor habozott:

Atlépjem-e?

Ekkor egy rikkancs futott arra
és kiabált: Minden hadköteles
azonnal jelentkezzék. Hadat üzentünk
a Magánynak.

És a vándor nem sokkal később
átlépte a sorompót.

Sisak volt a fején.

11.

Ment a vándor az atom századában,
és meglőtt egy madarat.

– Miért lőttél meg?

szólt a madár.

– Látod, puskám van.

– Hajítsd el.

– Nem merem.

– Próbáld meg.

Elhajította és futásnak eredt.

A puska pedig utánalőtt.

Egyszer. Még egyszer.

Mielőtt harmadszor utánalőtt volna,
a vándor hason visszacsúszott
és felvette.

– Látod, így állunk, mondta a madárnak.

– Látom, pihegte a madár és meghalt.

És a vándor ment tovább az atom századában
és kereste a madarat,
melyet nem fog a golyó.

12.

Ment a vándor az atom századában,
és azt álmodta,
hogyan leemelt egy kardot a múzeumban.
Alá volt írva:
a Császáré.

– Mit akarsz velem?

kérdezte a kard.

– Birodalmat hódítasz nekem.

Ahhoz te értesz.

És csakugyan hódított birodalmat,
ott valahol az atomszázad partján,
mert az a kard a Császár kardja volt,
és ahhoz értett.

És amikor a vándor maga alá gyűrte a birodalmat,
félelem fogta el,
hogyan a birodalom
őt gyűri maga alá.

Azt mondta a kardnak: Védj engem.

És a kard védte,
mert az a kard a Császár kardja volt
és ahhoz értett.
Akkor a vándor
letörölte róla a vért és ráparancsolt:
Most pedig hozz nekem boldogságot.
És a kard nekilátott,
kicsupálta a boldogságot az emberek mellkasából,
és odahordta a gazdája elé.
Ő meg csak taposott a sok boldogságon,
s azt hajtogatta: Mit ér nekem a más boldogsága?
Hozd el nekem azt, ami az igazi,
mert csak az enyém.
De hiába —
mert az a kard a Császár kardja volt,
és ahhoz nem értett.

15.

Ment a vándor az atom századában,
és egy lányt látott,
amint ott ül a járda szélén.
— Ulj mellém,
mondta a lány,
várjuk együtt a tavaszt.
— És mi lesz,
ha kivártuk?
— Elnyúlunk a kankalinok és margaréták között,
s egy fehér felhőt nézünk,
és ha megered az eső,
behúnyjuk a szemünket,
hogy megöntözze
a várakozásban elnehezült pillánk.
És valóban megjött a tavasz.
Elnyúltak a kankalinok és margaréták között,
és nézték a fehér felhőt,
és amikor megeredt az eső,
behúnyták szemüket,
hogy megöntözze
a várakozásban elnehezült pillájuk.
És akkor melléjük lépett a Halál.
Olyan volt,
amilyennek öröktől fogva tudjuk,
csak a kezében kasza helyett
Geiger-számláló volt.
De azok ketten nem is vették észre,
mert a szemük behúnyták,
hogy a várakozástól
elnehezült pillájuk
öntözze a tavasz.

17.

Ment a vándor az atom századában,
s amikor rájött, hogy sose jut ki belőle —
mert a század vége messze volt,
az övé meg mind közelebb —
nevetni kezdett tele torokkal.
— Mi lett?
kérdték tőle az emberek.

– Rájöttem, hogy sose jutok ki ebből a századból.
– És azért nevelsz?
– Nem. Azért, hogy legalább a nevetésem kijusson.
És valóban,
a nevetése,
hóna alá kapva a lelkét,
mint tréfás völegény
a szabódó arát,
már ott is volt az atomszázad határán,
és azon is túl.

19.

Ment a vándor az atom századában
és odaért
a Lét és Nemlét határához.
Rákönyökölt a sorompóra,
amely olyan volt, mint minden határsorompó,
és nézte a túlsó oldalt,
az útleveltre
várva.
Őr állt a határon innen,
olyan volt, mint minden határőr,
csak sebész-maszk fedte az arcát,
őr állt a határon túl,
olyan volt, mint minden határőr,
csak a szeme hiányzott.
A vándor belenézett ebbe a szembe,
ami nem is volt szem,
hanem két barlang,
és úgy tűnt neki,
hogy a mélyén az eget látja,
tele csillagokkal.
És amikor megjött az útlevel,
és fölnyitották a sorompót,
fogta a koffert,
amelyben az élete volt,
és átment a határon.
Az őr levette arcáról a maszkot
és cigarettára gyújtva mondta:
Kár érte, fiatal volt még.

Acs Károly és
Pap József
fordítása

Acs József szövegrajza

Lukácsék költözködnek

Vlaovics József

Mire a tanyába szökő dülőút két szélén s itt-ott a közepén is, kicsíptek az első virágfélék, Lukácsék is találtak lakást a szomszéd falu vasútállomásánál. Ettől jobb helyet már nem is találhattak volna maguknak falun, mert a vonat valóságos mentőautó lesz majd a gyalogút helyett, Lukács továbbra is rabja maradhat a középiskola padjának. Annak a tudata pattog benne, hogy mai környezete, itt, a tanyán, mostohább a mostohánál, s most örömmel fenyegetőzik, hogy megállj, te istenhátamögötti koszos világ, csakhogy kalapot emelhetünk már rád egyszer...

Ilyenkor szinte végtelen sóhaj a kitörése Lukácsnak, mintha a közeli, nagy darab, erősen zöldellő hereföldről és a búzatábláról áramló nehéz, édeskés levegőt akarná egy-egy ilyen szerencsés szippantással felélni az utolsó cseppig. Most, még szembetűnőbben, mint bármikor eddig, jóval szerencsésebbnek érzi magát, mintha azok közé az emberek közé tartoznának a mamával, akiknek megvan a háborítatlan, állandó fészükük. Csak kuncog most azon titokban, hogy alig húsz éves létére vagy egy tucat költözködést átélt már. Érdekes, hogy mostanában előnyt vél Lukács az efféle életben,

s néha szinte rajong érte a nyugodt, egyhelyben való örök csücsükéléssel szemben. Különösen azóta, hogy találtak lakást, s bizonyosra veheti, hogy a közeljövőben költözködnek.

Ahogy hazacammog az isklából, fal, és utána rendszerint egész türelmes órákat elsétál a tanya nyegle nagykapujától a birtok tiz holdnyi heréjéig meg vissza, és hatalmasakat mulat a háználküliek kaptafaszzerű sopánkodásán, hogy az állandó küszöbtől-küszöbig való vándorlás, huzavona kikezdi az effajta ember családi ingó-bingóságát, a vén Gúja mondásán, hogy veszteségek, károk éppen úgy fenyegetik és kísérik lépten-nyomon a költözködőt, mint az agyonraviselt nadrágot a lyukak. Mindez mákszemmé zsugorodott kellemetlenség most a lukácsi szerencse mellett. Vagy mit jelent most a lukácsi szerencseérzet mellett az egyik lakótárs valóságos undora a költözködés iránt, mert ilyenkor okvetlenül eltűnik egy kiskarika a tűzhelyről, egy-két vadonatúj zsák, elmarad esetleg a kóróseprő vagy a kisgereblyenyél, s megtörténik néha az is, hogy a kocsis vigyázatlansága miatt betörök a szekrény ajtaja. Lukács ezt most éppen olyan természetesnek könyveli el, mint azt, hogy a gúnárnak tollat kell dugni az orrába, ha kipe-regnek a kislibák. Erre a lakótársék biztosan azt mondanák, hogy: hááát, az anyád kínját, majd meglátjuk, hogyan vélekedsz erről, ha majd a magadén végzed a dolgot, mert téged még védnek anyád szárnyai! Te nem tudod, mit jelent az, ha az ember elhagy egy harapófogót, vagy a nagykötél, amivel batyuidat leszorítod a kocsin, minden ilyen hurcolkodás alkalmával egy-két helyen ledörzsöli a szekrényről a festéket és mondjuk... mondjuk — nincs fogalmad arról, hogyan darálja az idegeidet az, ha az uj fészkedben elkezdesz rendszkeni és a stelázi egyik tartószögét nem találod.

— Biztosan kicsúszott a kocsifenékből útközben — káromkodsز akkor egyet. Vagy behajtod a két malacot az ólba és akkor látod, hogy amaz a lakó lefeszítette és elvitte a tolokát az ólajtóról. Uff, ez mind olyan apró kis izé, mondaná ez a lakótárs, és mégis, szinte libabőrözök tőle, ha rá gondolok. Meg-ijed és fél az ember mindettől...

Persze, van az, hogy az ember az ilyen kis izéktől is visszariad, s nem képes, nem akarja, vagy nem tudja felfogni, hogy mint elefánt néha megfutamodik egy maroknyi hangya elől: pedighát észre se kellene venni neki az ilyen kicsike bibiket. Az ember sokszor elfuserálja a sorsát holmi apro akadályok miatt, s legtöbbször nem is veszi észre, milyen nevetséges ilyenkor. Pontosan ez a gyengéje Lukácsék másik lakótársának, aki már vagy százötvenszer nekilódult, hogy elhagyja ezt a négy családos, társadalmasított kaszárnyát, amelyet a valamikori híres Sundec doktor úr építtetett ide 200 holdnyi földcskéje egyik csücskébe egy hatalmas marhaistállóval és a civakodás egy dúslombú fájával. Az istállóba már minden oldalról belekötött az idő, mert a szövetkezet se tudott mit kezdeni vele, meg most a birtok se tud vele mit kezdeni, hiszen olyan távol fekszik a központtól a megmaradt húsz holdnyi szántóval, s ebből kifolyólag el is hanyagolták, de az örökös irigykedés, meg nem értés, vagy a túlon túl nagy megértés fája még ma is él a tanyán. S éppen akkor nevetségesek a lakói, amikor ők maguk is borzongnak a közös udvartól, egymás figyelmes, irigy szemétől, a környék csupa kis- és nagymaximumos idegenségétől, gyűlöletétől és mégis van szívük így vélekedni az örökös költözködésről, a szegényember életének egyik fő kellékéről: a hányt-vetettségről. Mégis képesek olyan furcsaságokat elkövetni, mint a második lakó, olyan alkalmakat elszalajtani, amelyeket Lukácsék már ideköltözködésük után három hónappal kerestek, és el is mentek volna innen, ha adódott volna rá alkalom. Olyan alkalom, amelyet a második lakótársnak tálcán kínáltak fel néhányszor és mégis visszariadt, — valamilyen izé miatt, azt hajtogatva, hogy ő bizony nem bánja, inkább elvisel, amit csak elbír, de ő nem teszi egykönnyen odébb a sámliját. Hatodik éve, hogy itt lakik a tanyán és örökké készül, készül. Legutóbb a múlt aratás után akarta felszedni sátorfáját, de volt vetve a tanya közös

kertjében egypár palánta paradicsoma és néhány bokor krumplija. Nem akarta, hogy a harmadik lakó föltúrassa krumpliját anyakocájával, ha ő elment. Ahhoz nem fér kétség, hogy feltúrta volna, mondja a második lakótárs, mert így is megragadott minden alkalmat egy bizonyos adósság letörlesztésére. Ez az adósság pedig két tepsi rétes, amelyet négy-öt pillanat alatt felfalt egy nyári vasárnap délelőttön a második lakó függős kecskéje. A lakótárs nem akart semmilyen kártérítést sem fizetni, ezért heves csetepaté után két hónapig nem szóltak egymáshoz.

Most februárban is elment a második lakó egy üres lakást megnézni, de rögtön lemondott róla, amikor meglátta, hogy a kémény alatt nincs katalan, és a szobában otromba, négyzetes a kemence, padka nélkül. Pedig a ház közelebb is van egy-két dűlővel a szomszéd birtokhoz, ahova már két éve nűzza szíve-vágya a második lakótársat, mert ott állítólag szenet is kapnak télen a munkások, ha kell, és nem ordít az agronómus, ha az embernek szüksége van egy-két kötél szalmára disznópörköléshez. Szóval még mindig nem ment el a szomszéd.

Vagy akad mégis itt valami, ami idekötözi, marasztalja a lakótársat? — teszi fel Lukács a mind érdekesebbnek tűnő kérdést, most, amikor átgondolja életéből azt a néhány rőfnyit, amit itt töltött. Talán sajnálja a szomszéd a jóbarátságot, amely fel-felüti a fejét a tanyán, hogy aztán heves haragba törjön át? Talán mégiscsak vág neki a jóviszony, amely időnként összehozza a lakótársakat, az a jóviszony, amelytől Lukácsnak is és a mamának is elment a kedve? Lehet, hogy azt a családi egyetértést szereti a szomszéd, amit a szükség, az ötlet szül meg, amikor, mondjuk, tejesedik a kukorica és egy ajánlatra csak homlokukra csapnak, s valami közös, ellenállhatatlan gondolattal be-belépnek a környező kukoricásba főznievaló kukoricáért, hogy aztán elcsámsogjanak a megértés gyümölcsén. Lehet, hogy marasztalják a különböző lehetőségek, amelyek olyan könnyen adódnak az ilyen eldugott tanyán. Nem kerül sokba, csak egy kis sunyiskodásba, egy fordulásba, s már vethet is néhány zsenge kukoricacsövet a vályúba a két süldő elé, anélkül, hogy az embernek hozzá kellene nyúlania a sajátjához időnek előtte. Ki járhat ugyan mindig az ember sarkában ebben a pusztaságban: kicsoda teljesítmény már az is, ha a csósz hetenként megjelenik a határban? Megszokta a népség azt is, hogy az ilyen félreéső társadalmasított tanyán nem furkálja különösebben a tűzrevaló kérdése sem. Ott van például az istállóban a jászol: ha belakatolták az istállóajtót, le kell feszíteni az ablaküveget helyettesítő két keresztbevert lécet, s megfűjni egy-két strajfát vagy fenékeszkát a jászolból, meg ott van még végeredményben az egykori nyári akolból is néhány megmaradt ágaskodó oszlop a trágyába taposott oldalfákkal, a tuskók, meg a leszáradt faágak. Télen sorrakerül a másik határban lakó maximumos Kélacsza szárja, amelyet rendszerint tavaszig kint hagy rothadni a kukoricaföldön. A télen, hóesések alkalmával Lukács is behordott vagy kétszáz kéve szarat a környékben hagyott kis kúpokból s ilyenkor, amikor visszagondol erre, meglepődik, hogyan könyvelték el a tűzrevaló ilyenfajta beszerzését: attól kell lopni, akinek van fölösleg, miért nem szállítja haza idejében?! Senki sem talált ebben rosszat, senki sem érzett lelkiismeretfurdalást, Lukács sem. A káromkodásra is, csak méginkább rászokott, amióta itt lakik. Az iskolában mindig vigyáznia kell, nehogy elvakkantsa magát valami nagyborsosan, mert így is orrol rá néhány városi iskoláslány, amiért néha szabadabb a kellelénél. Különösen, ha csodálkozni próbálnak azon, hogy miért jár szép időben is gyalog azon az agyonra káromkodott tíz kilométeres úton, amikor van kerékpárja. Igen, mert ilyenkor eszébe juttatják, hogy az ősszel megvették neki a kerékpárt, de mire megtanult rajta, eltörte a villáját, végképpen tönkretette a kopottas külső gumikat is. Nem telt rá aztán annyi pénz, hogy helyrehozzák, fel kellett dobnia a padlásra. Amikor eszébe jut, hogy ott hever, úgy érzi, hogy mindjárt fel kell mennie a padlásra és da-

Ács József
szövegrajza

rabokra veri a kerékpárt, szitkozódik, káromkodik, mint ahogy két héttel ezelőtt káromkodott két lakótárs az udvaron. Csak azok egymást szidták, mert a lakónak, aki az ismert százötven alkalommal felkészült a költözödésekre, van egy gáláns gácsérja, amely párzási szenvedélyében megzavarta a másik lakó kotlóstyúkját és amikor útolérte, jól fejbecsűrözte a szerencsétlen kotlóst. Amaz a lakótárs erre eltörte a kanoskodó gácsér lábát egy tégladarabbal. Egy órai heves vita után, azzal az elhatározással hagyta abba mind a kettő a verekedést, hogy bemegy a birtok irodájába és elárulja a másikat a téli fabeszerzésért és tuskószedésért. Hogy mind a két, sőt mind a négy család is belekerül a szószba, az nem számított már nekik. Az egyiket az bátorította, hogy ő nem vett részt a jászolfosztogatásban, a másik pedig már előre élvezte, hogyan néznek majd amarra, amiért megengedte a múlt tavasszal a fiainak, hogy félzsákszámba lopják éjszakánként az egyik tanyáról a cseresznyét. Eszébe se jutott ennek a lakónak, hogy a cseresznyefák gazdája nem is igen mozgatta a fülét, amikor lekopasztották két cseresznyefáját, mert van neki vagy tíz, s inkább azért káromkodott, hogy a gyerekek a polyva előtt ürítették ki a hasukat, amikor rájuk jött a szapora munka közben.

Szerencsére egyikük se tette be a lábát a fizetésig az irodába. Akkorra pedig már lecsillapodtak mind a ketten, meg különben sem szeretnek pakálni az agronómussal, akit főistennek is becéznek az utóbbi időben, hogy az igazgató két birtokot irányít, s inkább azon a másikon tartózkodik az újrászervezés miatt. Amikor az agronómust emlegetik, valahogy mind a négy családban valami megvetés vegyül a felnőtték szavaiba. Igaz ugyan, hogy a negyedik lakó, az a csöndesebb, sunyi fiatalember, egyszer-kétszer szórakozni is ment az agronómussal, s az ősszel elcsábította a Vöröshöz is. Azóta el-eljár az agronómus ehhez az emberhez, mármint a Vöröshöz, akinek eszében sincs kooperálni, de még ilyenkor tavasszal is tele van a pincéje a kövidinka áldott levével. Azt mondják, hogy az agronómus be-beakaszt ám, és ha ilyenkor földhöz veri a poharát, Vörös csak elmosolyog valami titokzatosan, de a viláért se dorgálja. Azt már tudja mindenki,

hogy Vörös beajánlotta a fiát erre a birtokra traktoristának, az a Vörös, aki még hat hónappal ezelőtt jót röhögött Lukácson, mert hát, hogy az ördögbe, szövetkezetes vagy mi a fene ez a Lukács, mégis gyalog kell iskolába járnia innen az istenhátamögül télen-nyáron, térdigérő hóban, esőben, miért nem adnak neki valami segélyfélést?! Azért, mert ilyen piszok, meg olyan piszok az az agronómus ott bent, amióta a »trónra« került. Most meg itt van: ő is nyalja-falja az agronómust, ahogy mondják, s képes volna egy dinárért a fenekébe bújni ennek a valóban kétéshírű embernek, akiről már azt is sugdossák, hogy egy kis tiszamenti városból szalajtották, neves úszó volt tán, de szakember semmiképpen se. Hát persze, most meg már fiát is a birtokon akarja elhelyezni Vörös: lányát, — akit Lukács háromszor látott mindössze egy év alatt és akiről annyit tud csak, hogy nagyon szőrösök a lábai, s mellei szakajtóniak, pedig alig egy hajításnyira van tanyájuk Lukácséktól, — igen, ezt a különködő, világtól elzárkózott lányt most átengedte Vörös az agronómusnak csöcsörészni. Az agronómus a Vörösnek, a Vörös pedig az agronómusnak adta le a tejet, mondják. Egyszer majd felülkerekedik a Vörös gazdában a gyűlölet, igazi énje, és elpüföli az agronómust. — Tőlünk agyon is verheti, — mondják bent a birtokon. — Ezzel mi is leadjuk a tejet a Vörösnek — fúzik hozzá tréfálkozva.

És Lukács is el-elmosolyodik, amikor kimegy mostanában a hereföld felé és eszébe jut neki: Eszi a fene, most az egyszer én is leadom a tejet a Vörösnek — gondolja, miközben szenvedélyesen vadászik egy-egy tücsökhang után, ami még újdonságnak számít a tavaszi zsendülésben.

De ő nem olyan ember, aki le szereti adni a tejet. Úgy látszik, aki idekerül, előbb vagy utóbb megteszi. A lakótársak is összevesznek bűneiken, ijesztgetik egymást, sőt el is árulják egymást az egyik pillanatban, a másikkban meg már bújnak egymásba, hogy ismét bűnözzenek. Igen, a lakótársak is leadják a tejet egymásnak, ő is leadja a tejet, tehát ő is bűnözik...

De ő nem akarja leadni a tejet! Ő nem lakótárs, ő örül a költözködésnek, nem olyan riadt, mint a lakótársak, ő örül annak, hogy itthagya ezt a világot. Mit csinálna most, ha saját házukban laktának a mamával? Neki lenne felrugdosná a családi házat! Nem olyan riadt ő, mint a lakótársai. Azok tán nem is örülnének, ha költözködniök kellene?! Szökni! Ó, ő gyáva, mert szökni akar?!

Az osztályfőnöke, a tanult ember, biztosan ráfogná most, hogy gyáva. Szeretné most ezért elverni az osztályfőnököt és megfogni egy nagy, bátor ciripelő tücsköt, amely éppenhogycsak elhagyta puha fészecskéjét odalenn, a föld mélyén. Szeretné megfogni azt a nagy, bátor tücsköt, amelyik elhagyta téli fészket, szeretné megfogni, hogy megsimogassa...

Mint az ibolya...

Burány Nándor

*Mint az ibolya
A tében a kicsi árva
úgy kellene
Mint az ibolya
szelíd makacsul törni
a világra*

*Ha lehetne
Mint az ibolya
Úgy ha lehetne még
De ibolyahangon szólni
a hőtlan szabadság
nem elég*

*És mégis
Egyszer szabadna
Egyszer még újra csak
Önmagam fegyelme haván
hogy nyíljanak a megváltó
ibolya-szavak*

*Egyszer csak
Egy téli tavasz
bennem ha lenne még
Hó alatt nyíló ibolyák titkát
egyszer csak egyszer
há megérteném.*

Nem puhulni készült...

Burány Nándor

*Kemény ütések vasa edzett.
Tíz éve, húsz éve
Béke-bimbó feslett.
Kemény ütések vasa edzett.*

*Moziba jártam, cipőt szabtam.
Tíz éve, húsz éve
Nem harcban haltam.
Moziba jártam, cipőt szabtam.*

*Legszebb nekem a munkám volt.
Tíz éve, húsz éve
Nem bántam én, ki hogy táncolt.
Legszebb nekem a munkám volt.*

*Kemény ütések vasa edzett.
Tíz éve, húsz éve
Arany-álmom sokszor vedlett.
Kemény ütések vasa edzett.*

*Puhára áztat csak a panasz.
Tíz éve, húsz éve
Nem puhulni készült egy kamasz.
Puhára áztat csak a panasz.*

Kell, kell...

Burány Nándor

*Kell, kell, megint kell.
Cipő kell és ruha kell.
Bor-sör kell és lakás kell.
Kell, kell, megint kell.*

*Nagyobb leszek, mint az érdek.
Nem árulok emberséget.*

*Kell, kell, megint kell.
Autó kell és rádió.
Bárba járni jaj de jó.
Kell, kell megint kell.*

*Nem, nem, magamat én nem adom.
Pizskos-arcú sakál-érdek. Lelövöm.*

*Kell, kell, s újra kell.
Fényezés és kényelem.
Jön, siet a félelem.
Kell, kell, megint kell.*

*Falánk rák csak arcunkon a szenvedély.
Fehér havon elfolyik a tiszta vér.*

LOPIČ

Ivan Seljak – Capič szövegrajza

Búcsúzunk, jó öreg Walter

Vladimir Kavčíč

Két öklét idegesen esőköpenye zsebébe feszítette, úgy lépett az utcára. Sötét, üres pillantással mérte föl az utat, tekintete végigsuhant a gubancos akácok hosszú, alacsony során. A fák csupasz koronái az úttest mindkét oldalán belesüppedtek a sivár őszi nap ködös messzeségébe.

Cipőjének gumitalpa cuppogva vált el a nyirkos, zsírosan mocskos járdától. A fanyar hangulatot ontó, sápadtszürke és fakósárga falak mentén, a fekete és sárga kerítések mellett kifejezéstelen arcú emberek jártak, és

szinte hangtalanul suhantak a szorongó érzést keltő, csillogón fekete Mercedesek.

Beteges nyugtalansága és belsejét tépő rosszkedve néhány pillanattal előbb mart belé, s most egyre nőtt, erősödött. Voltak pillanatok, amikor úgy érezte, hogy kétfelé szakad. Érezte, hogy jön, már itt is van a vihar, amely benne, az ő belsejében vadul meg és pusztít, rombol.

A mellét szorongató nyomás már annyira fölfokozódott, hogy szinte fuldoklott tőle. Kapkodta a levegőt, nyitott szájjal lihegett, gyorsan, szaporán, és lábai önmaguktól vitték a park felé. A fehér kavicssal beszórt utak úgy érték, mint a váratlan ostorcsapás, aminek nem lett volna szabad bekövetkeznie. Fájó gúnnyal markolta össze az őszi utolsó virágait — azután dühvé keseredett benne a gúny, és forró vérhullám döngette hátul a fejét, a tarkóját.

Zavaros szemének ködfátyola elől messzefutott a táj. A jegenyék kisebbek lettek, koronájuk áttetszővé sápadt, és a távoli háttérből kirajzolódtak a hegyvidék sötét, fenyőtől tarajos körvonalai. Kemény zúgás moráját fogta föl a füle. Süketítő, érdes hang volt, de mindenekelőtt is m e r ő s — és megkönnyebbülést hozott. Már látta is őket. Fakószürkén, a talajhoz lapulva közeledtek a harckocsik. Az ötventonnás acélóriások gyönyörrel túrtak a fehér homokba, és súlyos, ragadós sárrá gyalázták. A gondozott fák úgy hajoltak meg, törtek ketté előttük, mint a gyufaszálak. Messziről úgy látszott, mintha valami láthatatlan hatalom vonszolná őket. Brummogva taposták a nedves földet, közeledtek a szörnnyetegek, sötétszájú ágyúcsöveikkel tapogatva a levegőt.

A fenyegető, félelmetes csápok néha meg-megrezzentek, ilyenkor tüzet és füstöt okádtak, s leromboltak mindent, ami útjukba került.

Kábultan a zajtól, óvatosan körülnézett. A golyókaszála fák között elhagyottan, elfeledten hevert egy ágyú. Ott, távolabb, mint az összeráncolt szemöldök, görbült a levegőbe a felrobbantott vasúti sínek hullámszó íve, mögöttük fehér romok, fehérek, pörék, elhagyottak... Szétvetett karú, mozdulatlan holttestek, nyitottszemű, levegőbe bámuló, halott arcok, gránátmarta gödrök, eldobott golyószóró, bedöglött kézigránátok, sárgán csillogó töltényhüvelyek, vértől mocskos sisakok, ekrazit és puszkapor bűze...

A harckocsik eltűntek. Elmentek.

Piszkos ruhájú harcosok mozognak a csatatéren, hátukra fordítják a halottakat és némán szívják az utolsó, elázott cigarettavégeket.

Miért nem szökik, lapul a bokrok mögé vad, üvöltő, torz iázással, mint az életért ordító, sebesült öszvér?

Ökölbedermedt kézzel, mozdulatlan, parázsló tekintettel, remegve, minden ízében reszketve, ereszkedett le az útmenti padra. Lassanként megnyugodott, magához tért.

S o h a t ö b b é . . .

Ebben a percben olyan kicsinynek, összetörtnek érezte magát, mint még soha. Mélyen, valahol énjének legfenekén, tisztán érezte, hogy tulajdonképpen fél attól, amit kíván. Fél tőle, mint mindenki, s mégis, ez a vágy olyan szörnnyű erővel kapaszkodott emlékeihez és azoknak a katonáknak az alakjához, akik néha-néha meglepték gondolatait, hogy ebben a pillanatban eszével is akarta: ismétlődjék meg minden, mert hirtelen mélyen sajnálta önmagát és rettegni kezdett a jövőtől. Semmiben sem tudott megfogódz-

kodni, sehogyan sem szabadulhatott ettől a bántó érzéstől, szerette volna, ha újra megtörténik, megismétlődik minden, ami néhány pillanattal előbb játszódott le a szeme előtt.

Valamivel tizenkettő előtt lépett be az iroda ajtaján.

– Hivattak.

– Neve?... Önnek fegyvere van...

– Igen. Egy kilences Walter.

– Mióta van Önnél?

– Negyvennégy ósze óta.

– Hol szerezte?

– Egy német katonától vettem el.

– Foglalkozása? Egyetemi hallgató?

– Igen, az vagyok.

– Huszonhárom éves?

– Annyi.

– Minek ez a revolver? Miért nem ad túl rajta?

– Emlék.

– Nyolc éve vége van már a háborúnak – a tisztviselő higgadt hangon, szinte barátságosan beszélt, mintha csak ezt mondta volna: Nézd, úrvarias vagyok hozzád, szeretném, ha megértenél. – Hiszen Önnek is érdeke, hogy leszámoljon ezekkel a dolgokkal. Biztosra veszem, hogy lényegében egyetért velem. Béke van, és a demokratikus fejlődés megköveteli tőlünk...

Nem válaszolt, csökönyös hallgatással védekezett.

– Hiszem, hogy érzelmileg már meg is vált tőle...

– Ahogy vesszük.

A tisztviselő szeme még mindig jóindulatú tekintettel sétált rajta, jóindulattal, de mintha kutatott, keresgélt volna. Nézte, látta.

Hullámos haj, nagy, szögletes homlok, fénytelen szem fölött boltosodó erős szemöldök. Kemény arccsontok teszik még szikárabbá az amúgy is sovány arcot, az összeszorított, egyvonal-száj együtt hallgat a kemény állal.

A karosszékben ülő férfi elmosolyodott.

– De hiszen fiatal és... elmúlt a háború, minek a fegyver?

Hallgatott.

A férfi ott, az asztal túlsó oldalán vár, várakozik és lassanként türelmetlenség fogja el. Múlik az idő és perceket is kár semmiségekre fecsérelni. Személytelen, hivatalos hangon szólal meg, és ezzel kirekeszt minden egyéni kapcsolatot kettőjük között.

– Kérem, értse meg, hiszen jótanácsot adok.

Csönd.

– Nem akarja? Ellenkező esetben kénytelen leszek írásos végzést hozni.

– És a másik eset?

– Megmondtam már. Két héten belül el kell hoznia az elismervényt, hogy átadta.

Kiment.

Szürkén, sötétén, hidegen borult föléje az égbolt. Aprószemű eső sze-

merkélt. A parkból hiányoztak a csendesszavú, a levelek között motozó rigók. Szorosan becsavarta magát köpenyébe és hátradólt a padon. Rápillantott az órára. Negyedkettőt mutatott. Milyen fürgén kocog ez a kis gépezet, s milyen lomhán poroszkál az idő.

— A Walter — gondolatai ebbe az egy szoba tömörültek. — Igazuk van. Mindenkinek igaza van. A demokrácia érdekei, az egyenjogúság... Már nyolc éve, hogy vége a háborúnak, hogy béke van. Minek is fegyvert hordani. Igaz, magam is régóta tudom, és még sok minden mást is tudok, amit az emberek nehezen értenek meg. Ami már távol van tőlem és amit nyolc álló esztendeje igyekszem lerázni magamról. Ki a hibás? Számtalanszor megkérdeztem már, és hol a válasz? Az az ember, az a hivatalnok... Honnan tudná? Túlfeszített idegzetű kalandváadásznak vélhet...

Tizennégy éves voltam, amikor először vettem a kezembe. Még meleg volt. Ráföntam az ujjaimat és azóta velem van. Sokszor átforrósodott és egyre jobban egygőváltunk. Ismertem, megismertem minden részecskéjét, tisztigtattam és beszéltem hozzá. Kérdeztem. Mit élt meg, milyen bajokat okozott.

A háború végén ványadt, foszló cérnaszálak voltak az idegeim. Nem bírtam aludni. Milyen szörnyű tud lenni a béke! Elhallgattak a géppuskák, egyszer sem vakkantják már el magukat az aknavető, csönd lett, halálos némaság. Unalom és üresség. Hogyan éljek hát?

Mentem és Walter velem jött. Mindig együtt voltunk... A gimnáziumban, a színházban, a kiállításokon. Együtt iratkoztunk be az egyetemre, együtt hallgattuk a világirodalmat, a hangtant, a szóképzést. S nem lehetett élni ebben az új világban.

Sokszor éreztem, hogy az emlékeket a maguk helyére kellene állítanom, és szakítok azzal, hogy — a múltban éljek. Nem sikongnak már a golyók, üresek a leshelyek, a munka van soron.

Reméltem, hittem, hogy lassanként kiszabadulok magamból, kiásom magam önmagamból.

Vannak dolgok, amelyek egy egész életre az ember nyomába szegődnek. Az idegzetet nem lehet csak úgy, egyszerűen kicserélni. Tizennégy esztendő, tizennégy éves kor. Ezt nevezik pubertásnak és mindenki tudja, hogy ilyenkor érzékeny az ember. Én volnék a hibás, hogy minden velem, bennem él, és nem bírok tőle szabadulni? Sohasem szakad le rólam ez a teher, az az ólmos súly, hogy olyan lehessen, olyan legyenek, mint minden fiatalember?

Mindent, a legkisebb részletet is átélek, újraélek. Egyszerű számtani képletek gondolkozóba ejtenek, mert az agyamban géppuskák dobolnak, úgy mint akkor, amikor Kált támadtuk. Géppuskák: Schwarzlozek, Zbrojovkák, Bredák... Hol vannak a csikorgó téli éjek, a telifényű csillagok, amelyek átvezettek a pusztá falvakon? Hol a tavaszi reggelek bizonytalansága? Hogy belém maródott mindez!

Gyakran elkerül az álom. Fölugrom az ágyból, és megmarkolom a revolvert. Az az érzésem, hogy körülvették a házat. Az ajtóhoz surranok és hallgatózom. S akkor jut eszembe, hogy városban vagyok. Egy csendes, kis városban, nyolc évvel a háború után. S mégsem tudok nyugodni. Magamra öltöm a kopott katonaköpenyt, annak idején sokat volt rajtam, és járőrbe megyek. Óvatosan! Minden bokor mögött veszedelem lapul. Ösvények, gödrök, fák... Virradatig járok le-föl a szobában. Lövök, védekezem, támadok, rohamra megyek, gyilkolok — hajnalig.

Hosszú, mindig egyforma nap kezdődik, és dolgozom, akárcsak a többi fiatalember, sokszor már-már éppen olyan is vagyok, mint ők — míg föl nem villan bennem az emlék egy szikrája. Emlékek... Benépesítik álmatlan éjszakáimat, dermesztő álmokat lehelnek rám, leírhatatlan szenvedést és kimondhatatlan jó érzést hoznak. Pergőtűzben nyomulnak előre, kézigránátot hajítok, géppuska kepepel a fülem mellett...

Főllált a padról és bizonytalanul hintázó léptekkel megindult hazafelé.

Mi mindenben mentem keresztül! — húzták vissza az emlékek egyre csak a múltba.

Dombtető, nedves föld, kopár fák. Három napig körülzárva. Éjszaka olyan közel kúsztak hozzájuk az ellenséges katonák, hogy puskatussal kellett visszaverni őket. Éhesen, elgyötörtén harcoltak.

Hazaérve, bezárkózott és elővette a fiókból a revolvért. Sokáig nézte.

— Nem adlak! — szinte kiáltotta. — Összetörlek, szétzúzlak, nem adlak senkinek!

Fáradtan feküdt ágyba, maga mellé tette a fegyvert és szeretett volna megnyugodni. Másra gondolni, mert már tapasztalatból tudta, milyen testi-lelki szenvedéssé, betegséggé tud erjedni ez a nyugtalanság, s félt a zsidóságtól, ürességtől, ami minden ilyen rohamra következett.

Késő volt, nem lehetett már föltartóztatni. Jött, jött, jött... Erősebb volt nála.

— Mikor lesz vége? Egész életemben ezzel kell kínlódnom?

Ezek a kérdések a tudatos ellenállás utolsó támaszpontjai voltak, az utoljára földolt hadállások, és már áradt, zúdult rá a múlt.

Ezerkilencszáznegyvenhárom nyara.

Szülőfaluja.

A régi hadsereg minden hidat lerombolt, mielőtt megadta magát. Két

éven át csak hevenyészett pallók lapultak a víz fölé. Azután megérkeztek egy németországi vállalat képviselői. Munkavezetők, mérnökök. A munkásokat helyben, a lakosság közül toborozták. Jól kerestek az emberek, egy zokszó sem esett. A völgyben mindenfelé épültek a hidak. Házunk egy kőhajításnyira volt a hídtól. Apámnak még-

Ivan Seljak — Copi's szövegrajza

sem volt érkezése, hogy hazajárjon ebédelni, annyira siettették a hídverést. En vittem neki az ebédet, s ilyenkor láttam, hogy farag, ácsmunkát végez.

Szerettem ott lenni. Míg apám evett, néztem, mennyire jutottak tegnap óta. Csupa szem, csupa fül voltam. Tekintetem szinte odatapadt a megvasalt tölgyfagerendákhoz, amelyek a nagy cölöpverő kalapácsok súlyos ütési alatt centiméterről centiméterre mélyedtek a folyó ágyába.

Egy hónap sem telt belé, s máris a tartógerendákat kapcsolták a cölöpökre. A munka a befejezéshez közeledett. Lerakták a padlót, a korlátot is fölszerelték, és az egészet kétszer átmázolták kátránnyal. Reggeltől estig sürögtek-forogtak, gondosan, aprólékos figyelemmel munkálkodtak, mint-ha maguknak dolgoznának. Egy-két nap még, s eltakarítják a híd körül heverő gerendavégeket, fahulladékot – és kész a híd.

Apám azonban egy este magához szólított, és furcsa, szokatlan hangon, mint még soha: baráti szóval szólt hozzám.

– Ne aludj el, segítesz majd nekünk.

Amikor eljött az ideje, lefeküdtünk. A várakozás olyan izgalommal töltött el, hogy valóban nem bírtam elaludni. Nem sokkal később hallottam, hogy óvatosan, csöndesen kinyílt a hátsó ajtó. Azután több ember lépéseit vettem ki.

Azt hittem, hogy apám meg a bátyám mentek ki a házból. Titkos összejövetelekre jártak, a rendőr-őrjárat, meg a német csendőrök alig öt perce kanyarodtak el az úton.

Már csaknem elszenderedtem, amikor valaki megrázta a vállamat. Koromsötét volt, semmit sem láttam, de sejtettem, hogy apám ébresztett föl.

– Gyere – hallottam aztán a hangját.

Lábujjhegyen osontunk ki a folyosóra. Suttogás fogadott, mégis megismertem a hangokat. Azok a szomszédok voltak, akikkel apám a hídon dolgozott.

– Fölgyújtjuk – lendült apám karja abba az irányba, ahol a híd volt. – Benzint öntesz rá és fölgyújtod. – Azzal egy nagy, bűzös kannát nyomott a kezembe.

– Csöndesen csináld, ne hallatszson meg a lépted és gyorsan mozogj.

Kinn találtam magam az utcán. A sötétség olyan sűrű volt, hogy tapintani lehetett. Csak ekkor villant a tudatomba, mit csinálok. Egyszerre félni kezdtem, rettegtem, mintha feneketlen szakadék szélén állnék. Elöntött a forróság, és a ruha rátapadt verejtékes testemre. Kijárási tilalom van. Ha megfognak, lelőnek. Ott fekszem majd vérmocskosan az úton, mint két héttel ezelőtt az a partizán. Még holtan is megrugdosták.

Megindultam, odaértem, szétlocsoltam a benzint és visszafutottam. Háromszor tettem meg az utat. Másodszor még rosszabb volt, harmadszor még annál is rosszabb, és mégsem mertem tévovázni. Amikor harmadszor is visszaérkeztem, apám gyufát nyomott a kezembe.

– Gyújtsd meg!

– No, menjünk – mondták a szomszédok. – Jobb, ha otthon vagyunk, amikor égni kezd, és összeszaladnak a zöldruhások.

Elmentek. Velük mentem én is ki a házból. Futottam. Aztán ... aztán lángtenger volt a híd. Apám már elrejtette a kannákat, mire újra hazaértem. Lefeküdtünk. A lángok úgy bevilágították a szobát, mintha nappal lett volna. Reggelig égett, izzott a híd. Semmit sem aludtam. Ezen az éjszakán beteg lettem. Csak forogtam, egyre forogtam az ágyban, és reggelre

nem kellett az étel. Két hét múlt el, mire ismét éhséget éreztem. Ekkor már nem voltam gyermek, csak egy agyonijedt, elgyötört emberi lény.

A németek nem csináltak nagy esetet a dologból. Ismét összeszedték a munkásokat és kezdődött a munka előlről. Újra horadtam az ebédet apámnak, de ha bizalmasabban szoltam azokhoz, akik előkészítették a híd fölgújtását, csak furcsa, elutasító, idegen pillantás volt a válasz. Máskor sem szolt senki a jelenlétemben arról, ami azon az éjszakán történt.

Ha elnéztem őket, amint dolgoznak, egyre csak ez járt az eszemben: sosem fejezik be. Hónapokon át építik a hidat, s aztán egy éjszaka elpusztítják.

Úgy is volt. Mire eljött a tavasz, s a híd készen állt, újra fölgújtottuk. Eppen úgy, mint először. Csak most órséget is állítottunk. Azután meg a partizánok a híd közelében eltették láb alól a német járórt. Csendőörök özönlötték el a környéket, megkezdődött a hajszja. A hidhoz legközelebb álló három házból kitereltek mindenkit, és egy szálíg agyonlötték őket. Csak én menekültem meg... Agyonlötték az apámat, a bátyámat, anyámat... Vannak dolgok, amelyektől sehogy sem, sohasem szabadulhat meg az ember.

Szomorúság áradt el bennem. Ott állt előttem az elhagyatott, üres szülői ház, az elárvult otthon. Kép volt, s mégis élő, ha lassan sápadt is, fakult is. Aztán eltűnt előlem, belőlem.

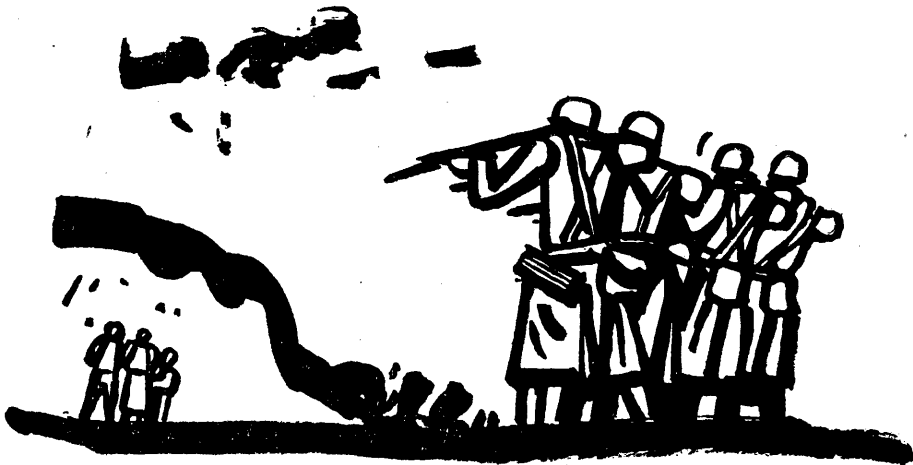
Felöltözött, zsebrevágta a revolvért és elment hazulról.

A mozi előtt mondtam, hogy várjon — jutott eszébe. Ki tudja, eljön-e mindaz után, ami történt. Biztos, hogy eljön. Három éve ismételteti, hogy szeret. Ha több türelme volna, talán ki is várná, amíg megszokom. S végül is beleszeretnék. Tizenhat esztendejével van rá ideje... Az az Ivo... Ugyan kije lehet? Amikor néhány nappal ezelőtt hazakísérte, neki panaszkodott, hogy hideg, érzéketlen vagyok. Ivó elmondta nekem és megkérdezett, szeretem-e ezt a lányt. Akkor azt mondtam, hogy nem szeretem. Igen, ezt mondtam. Jagna emléke még nem is emlék, élet...

Később történt, egy évvel azután, hogy a családomat kiirtották, és az egyik szomszédnál húzódtam meg. Küldönc lettem, partizánkurír. Abban a rozzant pajtában, ott a falu fölötti dombon rejtegették a nyomdát, és én állandó vendég lettem náluk. Mindig kellett valahova menni, mindig volt rá okom, hogy ott legyek.

S egy napon megérkezett. Karcsú volt és büszke. Az illegális újságnak dolgozott, és minden szavának éreztem a súlyát. Húszéves volt, szemem meleg borostyánszínben tekintett rám, bőrének lágysága, puhasága vonzott, hívogatott. Szerettem a közelében lenni, órákon át tudtam volna mesélni neki. Gyönyörű volt mellette lenni, beszélni hozzá.

Mindent látott, mindent észrevett. A leggyöngédebb szeretővé tett, és nekem adott mindent, amit adni lehet. Úgy imádtam, ahogy csak nőt imádni lehet. Ó, milyen volt... Milyen gyerekes tudott lenni... Azt mondta, hogy én vagyok a legvitézebb hős, vigyázok rá, védelmezem, és mialatt magához szorított, könnyes lett a szeme. Ha útra kellett mennem, rimánkodott, könnyögött, legyek óvatos, vigyázzak magamra, épen. sértetlenül térjek vissza. Lesállások mellett kúsztam nesztelenül, zárógyűrűkön suhantam keresztül, és a sikeresen végzett vállalkozás után boldogan tértem vissza hozzá.

601. 2

Ivan Seljak – Coplč szövegrajza

Negyvennégy öszén támadást vártunk. A nyomdagépeket biztonságba helyeztük. A munkások szétszéledtek. Csak Janga volt még ott, a kész nyomtatványokat szedte össze. Egész éjjel mellette voltam, és csak ekkor tudtam meg igazán, mit jelent nekem. Valamit, ami soha többé meg nem ismétlődhet. Minden pillanatban, mindig magam mellett akartam tudni, simogatni, csókokkal becézni. Ő is így érzett, tudom. Éppen így. Szavak nélkül is mindent tudtunk, elmondtunk egymásnak.

Reggel, amikor a pajtába léptem, éppen fölkelőben volt. Odaugrottam hozzá, gyöngéd kis kebléről elsimitottam az inget és csókoltam, vadul, boldogul, mintha örökre el akartam volna dugni valahol magamban testének illatát, bőrének melegét. Magához szorított, átölelt, arcát az arcomhoz simította. Aztán egyszerre megrezsent és fölkiáltott:

– Odanézz!

Valamit látott a bokrok között. Két karja lehullott, azután összegombolta magán a zubbonyt, és fölkapta a géppisztolyt. Egy mozdulattal kitérta az ajtót. Német katonák hosszú menetoszlopa kapaszkodott fölfelé a dombon. Ötven lépésnyire sem lehettek már.

– Németek! Menekülj – leheltem.

– Fuss, menj, menj, megölnek, ha itt maradsz... – Kért, unszolt szinte dadogva izgalmában.

Nem hallgattam rá.

– Maradj a hátam mögött, s ha én kilépek, surranj a bokrok közé. Utánad megyek... Kilépett a házból és a németek felé fordult. Magára akarta terelni a figyelmüket, hogy én közben egérutat nyerjek.

A németek észrevették. Kiáltozni kezdtek. Az élükön haladó tiszt futni kezdett és revolvert rántott. Célzásra emelte a fegyvert. Abban a pillanatban már én is kint voltam, vállamhoz rántottam a karabélyt, céloztam, lőttem. Golyóm fejbetalálta a tisztet. Így kezdődött... Jagna elesett... A németek már ott voltak mellettem, amikor fölkaptam a tiszt elejtett revol-

verét, markomba szorítottam és a fák közé ugrottam. Utánam löttek. Egy bokor mögött megálltam és löni kezdtem. Üldözőim megtorpantak és fedezéket kerestek. Jagna már mozdulatlan volt. Mialatt pillantásom rátapadt, csaknem a hátam mögé kerültek.

Ezután mindig ott voltam, ahol a legmelegebb volt. Ha puska dörög és vér folyik, nem kell gondolkodni. Semmire sem kell gondolni. Walter mindig velem volt. Most már ő is öreg, csöve kikopott, sok golyó suhant át rajta. S kevés tévesztett célt. Igen, tizenötéves voltam akkor...

A mozi elé ért és türelmetlenül kereste az ismerős arcot. Az órára pillantott, és látta, hogy elkésett. Mégis kereste, bement a folyosóra, várt a bejárat előtt. Sehol sem találta. Sötét sejtelem nehezedett az agyára. Nem jön el. A szomorúság szinte körülfonta.

Nem jön el — gondolta újra. — Ivóval van, pedig azt hittem, hogy eljön. Mindig várt rám, türelmesen várt, akárhogy elhanyagoltam is. Sohasem hittem volna, hogy egyszer majd nem jön el. Igaza van. Mit adhatok én neki? Nekem csak arra kellett, hogy legyen kire támaszkodnom. Ez is elmúlt. Ennek is vége. Ez a kártya sem volt adu. De hiszen nem is lehet a szívdmával olyan durva kézzel játszani, mint az enyém...

Sohasem jön már. Jobb, ha elmegyek. Neked is, Walter, öreg pajtás, el kell menned. Néha mindent föl kell áldoznunk. Holnap elválunk. Ma megszél utoljára a testemen. Holnap eladlak, megiszom a pénzt, amit érted kapsz. Mégegyszer berúgok a múlttól. Hadd legyen vége. Végigszenvedem ezt a kint is. Jure a baskai völgyben esett el. Dušant megölték. Marko behalt sebeibe. Emberek és napok... Elfeledhetetlen emberek, elfeledhetetlen napok.

S most Walter is elmegy. Egyedül maradok. És aztán mi lesz? Ha levegőbe repülnek ezek a falak, ha fölszakad az aszfalt, ha újra kezdik a géppuskák, az aknavetők?... Milyen egyszerű lenne megint minden, ha a levegő újra puskaportól bűzlene. Csendes téli esték, melegítő kemence, s valahol a messzeségben szaggatott sorozatokat pergetnek a géppuskák.

Elmúlt, már régen elmúlt.

Csak én virrasztok, öröködök a szobámban, csak én megyek járörbe, és csak én török keresztül zárógyűrűkön. Óvatosan, vigyázva megnyitom az ajtót, fülelek... Nem közelít az ellenség? A földhöz lapulva kúszok végig az utca árnyékos oldalán, egyik házat a másik után foglalom el, rohamozok, fölállítom az őrséget. Járom az országot, városokat támadok meg, falvakat rohamozok, géppuskafészkét árok, ágyúkat veszek célba. Lesállásokat derítek föl és csapdákat állítok. Az éjszaka csak addig tart, amíg egyik helységből a másikba surranok. Otthon mindig ki lesz készítve egy ruha, amit fölvehetek, ha vállalkozásba megyek. S a cipő ne legyen se nehéz, se könnyű. Hosszú menetelésre is megfelelően, ne melegítsen nyáron, s állja a havat. Mindig készenlétben lesz majd a hátizsák, hogy ha elindulunk...

Akkor aztán, Walter, ha kell, megyünk nélküled is. Késsel, ásóval, csákánnyal, marokkal, foggal ölünk akkor. Égni fog a világ mind a négy tája. A robbanások egybefolynak, ágyúk, golyószórók tüze villan közbe...

És ha semmi sem történik? Ha ez mind csak az én fejemben van? Akkor véget vetünk mindennek. Meghalok ebben a furcsa betegségben, és senki sem tudja majd a nevét, magammal viszem a sírba.

A költő pogány áldozata

Koncz István

Magány

*Nekem kötelességeim vannak a társadalom iránt
s minden nap leírtam, hogy a társadalom
mivel maradt adós nekem...
Se bűnöm, se erényem, amivel kérkedhetnek,
furcsa magány az én életem.
Gyönyörű hazugságokat tudtam s mintha
izgalmasabb lett volna körülöttem az élet
míg egy kissé fontosnak hittem magam.
Hát számoljam: hány versem nem sikerült!*

Alkohol

*Az ember egészen józan úgysem lehet
soha, ha sok a baja, gondja és nem nyugszik bele,
hogy ennek így kell lennie.
(Paul Valery segíts fegyelmezettnek lennem!)
Kockás asztalterítő s egy pohár konyak,
álmomban is vissza visszatérő szomorú délibáb...
S te, költő, csak hazardírozz, így is
és úgy is a bőrödre megy a játék,
hát csak hazardírozz tovább.*

Színház

*A deszkákon másképp fest az élet s a deszkákról
másoknak tűnnek az emberek.
Színész szerettem volna lenni!
igazságokat mondani hangosan, mert derekabb,
mint csendben megalkudni színész életünkkel.
(Vladimir Vladimirovics segíts következetesnek lennem!)
Én komolyan veszem szerepemet,*

*megértettem az elmúlt esztendőket
Miért késik hát a függöny?*

Nap

*Már vagy száz éve nem világítja meg
a nap a dolgokat
s azóta sötétségben élnek az emberek,
szimbólumnak mindig is elcsépett volt,
őseink félték, imádták szorongva,
ma, a legjobban a csillagászokat érdekli,
ez a nap...
Földműveseknek nem,
de a tolvajoknak alkalms idő.*

Halál

*Várom a tavaszt, az idő mindig bölcs
csinos fiatal lány képében ült a Halál
egy magányos parti padon.
Verssoraimat sziszegte felém és nevetett
vagy sírt. Nem tudta sem a nevemet,
sem nemzetiségemet, és az igazságtalanságokról
sem tudott, amik miatt gyakran panaszkodom.
Halkan, szenvedélyesség nélkül súgtam
neki: Halál, a tavaszt várom!*

Öngyilkos

*Nem volt biztos abban, hogy mindegy-e,
ha mást gyilkol meg, vagy önmaga életével végez.
Az emberek ölnek így is és úgy is.
Elvégre nem lehet mindenkinek mindig,
jó humorérzéke.
S kedv nélkül a nevetést és az embereket is
hamar meg lehet ünni.
Az emberek ülnek így is, és úgy is,
s a rossz kedv, lehet különböző eredetű.*

Szerelem

*Hideg a kezed, hideg a szemed, hideg a szád,
kedves! Milyen bünt követted el?
Miért nem nevelsz? Most könyörgöm, miért nem szeretsz?
Ne hidd, hogy más nő nincs rajtad kívül! Lásd,
visszatért józanságom, szenvedélytelenségem,
ujjaim nyugodtan fekszenek az asztallapján,
s így kérdezem: szeretsz?
Pillanatnyilag a boldogságból
csak te hiányzol!*

Felhők vagy művészet

*Tíz perc, vagy talán még annyi sem és beborul;
terhes, tömört felhők bújtatják a napot.*

Nappal nem látszanak az égen csillagok.
Koromfeketére festeném az eget,
s oda, ahol a napnak kell lenni ilyenkor,
nagybetűkkel írnám ki: NAP.
A csillagokat morbid vízióval
az emberek tenyerére festeném, mert
nappal nem látszanak az égen csillagok.

Utca vagy különös asszociáció

Háttal ülök az utcának,
az utca meredek, tükörből arénához hasonlít.
(A toreádorok most bekötik egymás szemét,
és fogósdit játszanak,
a legügyesebb közülük serleget kap,
mint ahogy az szokás versenyeken.
Én is testneveléssel foglalkozom!)
Kipp-kopp, kipp-kopp, buzgólkodnak a léptek,
az aszfalt már sok helyen elnyűtt, ráférne a javítás.

Közel és távol

Páfrányillatú erdők zavarják képzeletemet,
a távoli hegyek, tengerek, gyáarak kirajzolódnak
az ég peremére s alig hallom, hogy mozog, gyűrődik
a papír a kezem alatt:
egy pillanatra csak ember leszek újra,
legszebb könyvemmet dobnám a tűzbe,
(kész vagyok minden áldozatra)
most tudom, nem szabad csalódnom,
és nem szabad kételkednem sem.

Az életmentő hazatér

Deák Ferenc

Nem tudom, mindenfelé ráznak a vonatok? Itt nagyon. Tak... taktak... tak... taktak, minden porcikám kattog már. Pedig hát a tehervonatoknak is van rúgója. Most mégis úgy tűnik, hogy sokkalta jobban ráz, mint a vicinális. Valaki rámmondhatná most: te potyautas! De ez nem baj. Én is mondhatom magamnak: potyautas... disznó potyautas... csaló potyautas... tak, taktak... gyilkos potyautas!

Nem kell kétségbeesnem azért. Taktak. Nem én vagyok a hibás, hogy az öreg fűrészkes összedarabolta magát. Hehe, az ő motorja sem különb mint a többié, és az ő halála sem szebb, mint a másoké. S ami engem illet, most helyrehozhatom a hibám. Ha az öreg fűrészkes életét én vettem el, akkor most egy életet mentek meg. Taktaktak... Az enyémet.

Mert az öreg valószínűleg már nem él. Istenem, nem élhet mindenki örökké. Akit lehet, azt megmentjük, akit nem lehet, azt nem mentjük meg. Taktaktak.

A városban van huszonnégy fűrészmotor. Taktak. Na jól van, ha te akarod mesélni, vonat, meséld el.

taktaktaktaktak, zi, zi, zizi.

Ha nem tudod, akkor ne hasogasd a dobhártyámat ezekkel a csúnya hangokkal. A városban, ugye, huszonnégy fűrészmotor van, melyek lefelől szaladgálnak napközben a forgalmas utcákon. A motorokon nagy, csupaolajos ruhájú emberek trónolnak, és igen, hát mindig hengegnek. Nem szeretem, ha valaki hengeg! Egy rendőrt félholtra vertem, egyszer... Vagy talán holtra is... mert hengeg mind. Nem tudom, hogy épp az hengegett-e, de rendőr volt és a külvárosban teljesített szolgálatot.

Az öreg is hengegett. Az öreg, aki nem volt pocakos, hanem vékony, és olyan hangja volt, mint a bagolynak. Huhuhu. Csámcsogó, görbe szája. Mindig arról panaszkodott, hogy ha megint kórházba kell mennie,

nem marad egy vasa sem! És kire hagyja akkor a motort? Hát megmaradt a pénze is, meg a motorja is. Csak ő nem maradt meg. Egy hét alatt a fejem tetejére mászott. Egy hét alatt tönkre tette az idegzetem. Mert mást nem tudott, mint:

– Huhuhu, legény... tudod te, mit jelent ezeknek a gyöngé motorknak az áttét? A vesztüket jelenti, huhuhu. Én az enyémet sohasem fogom áttétre helyezni! Huhu. Inkább tartok mellette egy szamarat is, amelyik elhúzza a tetthelyre. Huhuhu.

Es mindig oly borzasztóan köhögött, hogy az én gyomrom is megmozgatta a hányinger. Aztán tovább huhogta, mint egy sovány, dögledező bagoly:

– De mi lesz, ha megint kórházba kell mennem? Huhuhu. Te legény, olyan nagyon szeretem ezt az öreg motort, hogy senki kezébe nem tudnám adni.

Es mindig az első nap, amikor elkezdtem vele dolgozni, szépen beírta a nevemet a könyvecskéjébe. (De milyen csuda gyorsan megy ez a tehervonat, az agyam majd kirázza!) Akkor az öregnek elmeséltem egy mesét. Mert nem szeretem, ha valaki hengec. Elmeséltem neki azt az esetet, amikor egy gyárban dolgoztam, valami idegen... olyan jobban öltözött idegen sétálgatott bent... Úgy hiszem, megszemjázott, mert rámutatott az egyik falból kiálló csőre és azt kérdezte: „ivóvíz? Mondd, te, süket vagy? – ivóvíz ez?” Én nem voltam süket, ellenben ő egy fölfújt barom volt, és — azt mondtam neki, hogy »igen, az ivóvíz!«

Pedig csak körül kellett volna néznie egy kicsit. Egyetlen nyom sem vezetett a csőhöz. A csőből csörgő folyadék betoncsatornán folyt tovább az emésztőgödörbe.

Az öreg a szívéhez kapott a motor mellett és sajnálkozott az emberen egy pillanatra, de a másik szava az volt, hogy ha netán kórházba kerülne... ez a motor, amelyikre oly nagyon vigyázott... ugyan milyen gondozásban részesül azután. Es mindig kijelentette, hogy versenyezni merne bármelyik motorral, amelyik áttéten szaladgál.

– Hát rajta, mondtam, rajta, úgy sincs semmi munka, vegyen mindenki egy köből fát és próbálják ki! Próbálják ki, melyik döglük be. Melyik áll meg.

Elmentem minden mesterhez külön is. Bújtogattam. Nem sok kellett, hisz mind olyan büszke, mint egy ganésülepi pulyka. És este elmentem előkészíteni az életmentést. Illetve... Csak egy pár csavart kellett megmozdítani, egy kevéskét reszelni... Ma kora hajnalban, amikor még szürkület volt féligmeddig, ma kora hajnalban a teherpályaudvar mellett az egyik fakereskedésnél rendeztük meg a nagy eseményt. Én félrehúzódtam és felügrottam erre a tehervonatra, amelyik oly örülten rohan, hogy alig tudok fogózkodni. És látni véltem az öreg lebukó kopasz fejét. Nem tehetek róla. Elmeséltem pedig egy mesét is neki... Lehet, hogy többet kellett volna... Legalább hármat, hogy eszébe vesse azt a kis figyelemreméltó dolgot: én nem szeretem a hengecő embereket. De azt hiszem, neki mesélhettem volna ezer mesét is, sohase figyelt volna oda. És mindig csak megszokásból kapott volna a szívéhez... Mít tehetek én róla? Ennek meg kellett történnie.

Hah, de gyorsan fut ez a vonat! Már nem is ráz. Nem ráz egyáltalán. Sőt, repül, és zizegnek a kerekek. De ugyan hova is megyek én? Fogal-

mam sincs. Haza! Valószínű haza visz a vonat... Akárhova visz, mindenütt otthon leszek. Nem jól van ez így. Nem jó, ha az embernek sok otthona van, mert akkor egy sincs. Akkor tulajdonképpen egy sincs. Én nem akarok hazamenni. Akárhova megyek, mindenhol lesznek ilyen öreg, kopasz fűrészesek. Olyan jólöltözött szomjas emberek. Mindenfelé vannak hengegő rendőrök. Nem megyek haza...

Ni, már megint folyik az orromból a vér. Megint folyik ez az átkozott vér. De borzasztó gyorsan fut itt a hegyek közt a vonat! Mire való ez a gyorsaság? Istenem, hát az öreg miatt nem kell aggódni. Ha hallgatott volna... Ha nem hengegett volna... Huhu. Hé, ott elől, minek annyira sietni? Minek sietni. Lám, a gyorsaságtól elindult az orromból a vér. Megint megpattant valami ér. De ni, ott lenn, a völgyben, milyen szép virágok nyílnak. Tavasz van. Nini, tavasz van.

– De kérem, én életmentő vagyok!

Tavasz van. Tavasz van, tavasz van, ez az igazi otthon! Kitárni a szerjaim és repülni le... Le, a völgybe. Én, a süket legény, én a fűrészeslegény, én, az életmentő... Le kell most repülni a völgybe... megállapodni már...

– Egy, kettő, három!

Tak, taktak... tak, taktak.

Gondok s vágyak közt félúton

Burány Béla

Nézd a! Tavasz van. Valahol
hajóépítő lázak szegecselik
rozsdásult napjaink kongó
uszályait;
szőke szeretőm hangosan nevet,
s szeme pázsitján tavaszt legelnek
gondján totyogó, aranyló kislibák.

Békés vagyok én is, hangom is csupa béke,
okos haragom füstje száll, —
hidlábat építő komor bágerek
szelíd szavával bibelődik.

Míg a közel
s távolok arányán nagyranőtt
térdem alatt
vonuló idegen hajók selypes
zenéje kérked, — mosolygom —,
búbos batyummal így ülök
végzett dolgaim hűvös falai tövéén.

Sorsom boglárkát
s kórót virágzik, sarlók közt
tétova ujjaim közül,
gondjaim könnyedén emelik mögöttem
karcsú emelőrudak,
egyformán közönyös nap süti hátam
a néma kavicsal.

S míg homlokom
jőllakott, mihaszna szél nyalja gyanakvón,
építő szavaim vágyaik rácsán szűrök füttyülve
hajlott derekú, napszámos malterozók.

Az ablaktisztító dala

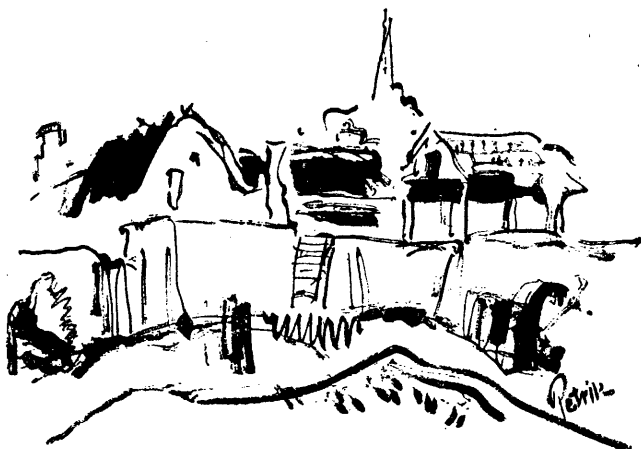
Burány Béla

*leheletemtől tisztul az ablak
s fénylik az ég kékítő-kékje. —*

*fekete vázák csöndjében lakom én
s öreg, rossz falak hulló vakolatában. —*

*és egyszer széttörnek a vázák
és egyszer széthullnak a falak. —*

*békés hajnali utakra simulok majd
akkor
mint szelíden fénylő
foszló hajnali ködök. —*

Balog bácsi emberre lel az idegenek között

Németh István

Balog bácsinak a fia házában az idős háztartási alkalmazott volt a legrokonszenvesebb. Az első hetekben persze őt is nagy gyanakvással, bizonyos undorral és nem kis megvetéssel szemlélte. De ezeket az érzéseket a háztartási alkalmazott — cseléd — külsőségei váltották ki belőle. Éppen ezért hamar el is múltak, s minél közelebb került hozzá, annál rokonszenvesebbé vált számára. Csodálkozott azon, hogy a rokonszenve e szívet melegítő érzését otthon, falun sohase érezte, még legjobb szomszédja iránt se. Valamikor, nagyon régen, a lövészárokokban és a fogolytáborban érzett ehhez hasonlót, de azt már elfelejtette. A faluban nincs szükség rokonszenvre. Az egész utca csupa egyforma sorsú ember, végzi mindenkivel a saját dolgát és különös nagy eseménynek kell történnie, hogy az emberekben melegebb érzést keltsen.

A háztartási alkalmazottat özvegy Fábján Erzsébetnek hívják. (Barátnői és ismerősei körében négyszeres özvegynek). Minden reggel kifestett szájjal és selyemharisnyás lábakkal jelenik meg Balogéknál. Itt átöltözik konyhai ruhába, de délután, mosogatás után ismét felhúzza selyemharisnyáját, kipirosítja száját és úgy távozik.

Például ilyenkor támadt elejével — hogy hú kifejezéssel éljek — köphetnékje Balog bácsinak.

Meg aztán a hasonló beszédek, különösen a menyé jelenlétében:

»Nagyságosasszony, kérem, hogy tetszik szeretni a citromos borjúszeletet, sok tejföllel vagy kevéssel?«

»Gabika ma délelőtt fájlalta a hasikáját, mégiscsak romlott lehetett az a fagyfalt, amit tegnap délben tetszettek fogyasztani.«

»Tetszik visszaemlékezni, nagyságosasszony kérem, én mondtam, hogy szövetrohát vegyen fel, mert még csalós a tavasz. Emlékezzen csak vissza, nagyságosasszony!«

Elejével nagyon nehéz volt kiismernie a cselédet, mert bizalmatlan volt hozzá.

— Most kettőjük közül melyik is a magáé?

— A fiatalember.

— Szóval a Balog úr?

Az öreg intett: — Az!

— Oszintén megmondom magának, mikor idejöttem, kicsit furcsálltam a fiát. Azt mondta, ne szólítsam őt úrnak! Mért ne szólítanám? — kérdeztem tőle mosolyogva — hisz ez megtiszteltetés. Nem bánja ő akár mi, ne szólítsam annak, mert ő nem úr és így meg úgy. Hát ha agyonütnének, akkor se tudnám előtte kimondani, hogy Balog néptárs. Inkább eltörne a nyelvem. Én csak uraztam tovább, úgy látszik, belenyugodott, mert most már szótlánul túri. Inkább nagyon is finom úriember a maga fia. Soha hangos szóval még rám nem szólt, pedig már három éve itt szolgálok, és, jajaj, csak én tudom milyen házak vannak néhol, mert nekem nem ez az első... A nagyságosasszonynál, a menyénél álmodni se lehet jobbat. Altlában nagyon kedves népek, mit szól hozzá?

Az öreg félrehúzta a száját és nem szólt semmit.

»Egyen meg a szótlán fene« — gondolta magában az asszony. »Mondhatom, a nagyságosasszony igen kukacos nőszemély«.

Egyik nap, amikor az úr és a nagyságosasszony a reggeli elfogyasztása után munkába mentek, azt mondja a négyszeres özvegy:

— Tegnap vettem egy malacot.

Az öreg szeme felcsillant, mégis azt kérdezi:

— Minek az magának?

— Hogyhogy minek? Nekem köll a malac, az ilyen szegény asszonymak, mint én, nem az olyanoknak, mint... (majdnem azt mondta, mint a nagyságosúrnék, akiknek kétfelől folyik be a rengeteg pénz, de hamar meggondolta és így folytatta): mint, tesztem azt, a képviselőknak, akiknek nem kunct egy egész éven át az üzletből vásárolni mindent... Most még elfér egy kis ketrecben is, és itt van mindennap ez a sok ételmaradék, úgysis kibővíti, kárbavész — fogom és hazaviszem a malacnak. Ilyesmin meg is hízlalom százkilósra, nekem nem kell több. Mit szól hozzá?

Az öreg komoran mondta:

— Sokat tékozol ez a városi nép.

— Hát nem? — méltatlankodott az öregasszony is, aki megértette, mire céloz Balog bácsi.

— A malac, az jó dolog, — mondta aztán Balog bácsi —, ha nekem egy esztendőben nem volt, akkor az már nagyon szükesztendő volt. Ezeknek meg itt, sosincs, mégis mindig van!

— Ha egyszer ráér, jöjjön el és nézze meg — mondta az asszony. — Olyan mindig, mint a duda.

— A dolgomtól... — mondta az öreg, s arra gondolt: »Azért te se tartozol a spórolósok közé, igaz, nem a sajátoddal bánsz...

(Fájt látnia, hogy az öregasszony egyszerre annyi zsirt tesz a lábasba, ami nekik otthon négyükre-ötükre három napig is elég lett volna. De a cseléd nem tud vigyázni a máséra, nem is érdeke — gondolta ilyenkor Balog bácsi).

Rájött Balog bácsi, hogy ez a városi nép (csak fiát és menyét ismerte az egész városban) más, mint a falusi, még a szegényebbje is egészen más (csak özvegy Fábján Erzsébetet ismerte a »szegényebbjei« közül).

Mégis az öregasszonnyal napról napra mindjobban összemegedtek, rokonszenvet csakis iránta érzett, erre pedig egyszerre igen nagy szüksége lett Balog bácsinak itt a városban.

— Az ember mikor halt meg? — kérdezte egy délelőtt Balog bácsi.

— Az első huszonhatban, a második huszonnyolcban, a harmadik harmincegyben, a negyedik, épp húsz esztendeje, harminchétben.

Balog bácsi erre egyszerre végtelen tisztalettel nézett özvegy Fábján Erzsébetre.

Az öregasszony elérzékenyedett:

— Azaz, hogy még egyik se volt az emberem. Nem mesélte még a nagyságosasszony? Csudálom. Az első volt az Illés, hentes volt, erős. Jegybe jártunk, egy hét múlva lett volna az esküvő. Két nappal az esküvő előtt megölte a szíve. A második volt az András, kereskedő volt, avval is jegyben jártam már, amikor egy éjjel az utcán tévedésből agyonütötték egy drótkötéllal. Harmadik volt a Marko. Istenem, ezt a Markot nagyon szerettem. Úgy féltettem, jobban tán, mint anyámat. Azért is köllött neki is meghalni. De már akkor övele is jegyben jártunk. Akkor azt gondoltam, nem is adom oda többnek a kezem, mert az én házasságom úgyse sikerül, én erre vagyok ítélve, valami rettenetes bünt követhettem el isten előtt. De akkor még éltek a szüleim és nagyon erőltettek, próbáljam meg negyedszer is. Hát az udvarunkban, ahol akkor laktunk, volt egy hóka, vézna, nem is valami fiatal vándorfényképész. Igaz, én is túl voltam akkor már jócskán a harmincon. Az járogatott be hozzánk. Huszár Józsefnek hívták. Semmi kedvem se volt hozzá menni, félttem is, hogy ha odaadom a kezem, ő is meghal. Beteg is volt már akkor. Mégis eljegyeztük egymást. Hogy miért, nem tudom. Mert ő is meghalt esküvőnk előtt tüdőbajban. Akkor igazából megfogadtam, hogy jöhet engem megkérni akár az angol herceg is, nem megyek hozzá. Igen. Mit szól hozzá?

— Nekem is volt egy legénycimbóram, aki elől éppen így elhaltak a menyasszonyok — mondta komoly meghatódottsággal Balog bácsi.

— Szokták mondani, isten nem bortal ver, s akit meglátogat, azt nagyon meglátogatja!

— Az úgy van. Dehát kitől maradt özvegyen?

Özvegy Fábján Erzsébet már nevetett:

— Hát azt csak úgy kitalálták az ismerősök. Úgy hívnak, hogy négy-szeres özvegy. Hogy ennyi ember elhalt mellőlem. Az igazi nevem csak Fábján Erzsébet. Az özvegyet már csak maskaraságból tették a nevem elé.

— Akkor gyerekek sincsenek?

— Nincsenek.

— Nem is voltak?

— Minek néz engem? Persze hogy nem!

— Jobb is.

— Dehogy jobb, istenem, ez a legnagyobb istenkáromlás.

— Nekem egy van, de láthatja...

— Mér, mi baja van magának?

— Mi bajom? — nézett az öregasszonyra ellenséges szemekkel Balog bácsi. Lehajtotta fejét és már nagyon szelíden mondta: — Az, hogy nekem sincs senkim! — szinte belecsuklott a hangja az utolsó szavakba.

— Értem, — mondta az öregasszony őszinte részvétellel és megértéssel. — Az embernek a saját vére is idegenné válhat. Tudom, van egy barátnőm, a szegény Etel. Mosónő volt, ő valóban harminc éven át özvegyeskedett, vérig koptatta a körmeit a mosásban, hogy a lányát kitaníttathassa, s ma a lánya le se kópi. Tudom mi ez. Magának azért más itt. Magának itt mindene megvan.

Az öreg lassan, csökönyösen ingatta a fejét, mint egy vénséges, vén fa koronáját a vihar.

Napról napra így vált az öreg háztartási alkalmazott rokonszenvesebbé Balog bácsi előtt. Kezdte már megérteni, hogy Fábján Erzsébet mézes-mázos alázatoskodása az »úr« és a »nagyságosasszony« előtt, meg a selyem-harisnya, a kipirosított száj és a többi, nála nem más, mint egy divatos, falusi ember számára szokatlan felöltő, mellyel védelmezi magát szótól,

szemektől és egyéb bántalmaktól. Az unokájának, a menyének — és a fiának is már — a belük, a gyomruk, a májuk, a veséjük, a szívük olyan, mint Fábján Erzsébet nyelve, — gondolta.

Kicsit rosszul esett még neki, hogy mikor jelen van a fia és felesége, Fábján Erzsébet egyszerre megváltozik és mintha nem ismerné őt. De elmézte ezt neki és ragaszkodott ahhoz a parányi emberséghez, mely akkor mutatkozott meg az öregasszonyban, mikor egyedül voltak otthon a konyhában, ragaszkodott hozzá úgy, mint idegenbetévedt vándor a nagyon távoli, egyetlen fénylő ponthoz, a sötét éjszaka mélyén, melyről még nincs meggyőződve, hogy rablók tanyájából, vagy meleg emberi hajlékból világít-e, de arra tart, mert környeskörül ijesztően sötét az éjszaka.

Béküljünk meg

Laták István

*Én sápadt örömgylkosom,
Miért ittad föl előlem
Mind az illatos harmatcsöppeket,
Miért feküdtél keresztbe
Az elébem tolakodó válaszutakon,
És miért rántottad szürke kárpitok mögé
A csurrano-kék egeket?
Miért haragszol rám
Első szerelmi óráinktól fogva?
Miért húzod vissza
Ismeretlenbe tapogató kezem
A vitustáncba omlott tüzek elől?
Langyos áldássá szelidítetted
Az én dühös, rohanó öleléseim,
Hullámos legényfürtjeimet
Deres falevelek színére tépdersed.
Hallgatag, zárkózott számra
Egyre súlyosabb lakatot teszel.
— Jer, béküljünk meg csak egy nyugalmas percre,
Hogy ne legyen mindig emésztő,
Vad láz a vágyakozásunk,
Hogy egyszer csöndes menyasszonyisággal
Virágokat simogasson körülöttünk
Az enyhült kívánczóság,
És a gyöngéd szeretés kezdjen
Halk, végetnemérő ünnepet.
(1954.)*

E. Szabó György szövegrajza

A levél

Marek Hlasko

Levelet vártam. Soha nem írt nekem senki; nem volt senkim, se itt, se az országban; magárahagyatott öregember voltam. »Hát így van ez« — gondoltam magamban. »Nem lehet mindenkinek rokona — ez természetes; szükség van magányos emberekre is, hogy a többiek megsejtsék, milyen szörnyű is a magányosság és igyekezzenek menekülni tőle«. De ennek ellenére vártam a levelet. Tudtam, hogy sohasem érkezik meg, de lehetetlennek tűnt, hogy valakinek ne jusson eszébe levelet írnia nekem. Még a legszerencsétlenebb ember sem hisz soha teljesen a maga szerencsétlenségében, mindig akad egy rés, amelyen át levegőhöz jut; így valahogy van velünk, magányosokkal is, mert mindig akad egy ablakocska, amelyen át a távolba pillanthatunk. Vártam a levelet.

Szűk szobácskám egy régi külvárosi házban volt. A ház falai megfeketedtek, a lépcső kopott volt és zöld penész virágzott az udvaron. Néhány suhanc a padláson galambászzkodott, a kisebbek az udvaron szaladgáltak — és amióta az eszemet tudom, mindig rabló-zsandárt játszottak; a lányok kötelet ugráltak, angyal-ördögöt játszottak; nyáron kővér macskák szundikáltak a napon, a levegőben káposztaszag és a frissenmosott fehérnemű illata terjengett. Időnként a házmester leitta magát és olyankor harmonikázott a gyerekek körül fogták és bámulták, milyen ügyesen billigeteti ujjait a billentyűkön, a kopasz kárpitos pedig ilyenkor kidugta fejét az ablakon és megkérte: »Frantisek, húzd el a 'Clarissá'-t«; ekkor a házmester elmélyedő és derűs tekintetet vetett rá és eljátszotta ezt a szomorú és különös tangót. Ebben a házban korán hajnalodik: a lakók fele a szomszédos öntödében dolgozik és már ötkor dobog le a lépcsőkön. Hétkor mind a két szabónál berregni kezd a varrógép, a cipész dörgő basszushangján szidni kezdi inasát, azt a szeplős gyereket, akinek elálló fülei a denevérré emlékeztetnek, és aki — a cipész állítása szerint — a korcsok és a baglyok egyenes leszármazottja. A kárpitosnál kalapácszaj; az autójavító-műhelybe

is befut az első kocsi, a házmester ásítózik, a nadrágját húzogatja és seprővel kezében az udvarra lép. Az élet itt mindig egyforma.

A levélhordó — Golembjowsky úr — dél körül ér ide; ilyenkor már az összes szakácsnők énekelnek, a szőnyegeket már kiporolták és minden ablakból ételszag tereng. Már messziről látom közeledni a levélhordót ütött-kopott kerékpárján: egyik keze a kormányon, a másikkal a hatalmas bőrtáskában a levelek között válogat. Ilyenkor mindenki lemegy az udvarra, mert a levélhordó, akárcsak jómagam, idősebb ember, már nem bírja a meredek lépcsőket. Szemüvegét az orrára illeszti és olvassa a vezetékneveket:

— Szemjontkowsky!

— Jascsik!

— Malinowska!

Mindenki átveszi a levelet és megy. Akkor megkérdezem tőle:

— Nekem nincs levelem?

— Nincs — feleli a levélhordó. — Ma semmi sem jött az ön címére. Lehet, hogy majd holnap.

— Kérem, nézze meg még egyszer. Tudja, néha elkallódik. Van, amikor úgy látszik, hogy nincs semmi és a végén kislül, hogy mégis van. Higgye el, előfordul néha ilyesmi. Kérem, nézze meg még egyszer.

A levélhordó kinyitja a táskát, de arcán kételkedés tükröződik. Hosszan kutat a táskában, majd így szól:

— Nincs, semmi sincs az ön részére, uram. Lehet, hogy holnap lesz. Levelet vár?

— Igen — felelem. — De mennyire várom. Valakinek írnia kell, aki nagyon messze él innen. Tudja, ha az ember távol van...

— Hogyné — mondja a levélhordó. — Az én rokonaim is roppant messze élnek. Ahh, önnek fogalma sem lehet, hogy milyen messzire vannak. Mit is csinálna, várnia kell. Lehet, hogy holnap megérkezik az a levél.

— Várni fogok — mondom. — Az a levél biztosan megérkezik. Csak jól ügyeljenek a postán. Önt külön is megkértem. Várni fogok.

— Helyes! — felel a levélhordó.

Tiszteleg és megy tovább. Éveken át mindennap láttuk egymást. Nyáron kivörösödve jött meg és úgy fújtatott, mint valami gőzgép. Télen szép bajszát a zúzmará lepte be. Ősszel kedvetlen volt és levert, ruhájáról csöpögött a víz, kerékpárját sár és friss rozsdafoltok tarkították. Tavasszal ő volt talán az első városunkban, aki kigombolta az inge nyakát, ilyenkor látni lehetett domború mellkasát és ősz, sűrű szőrzetét.

Sok tavasz múlt el. Az egykori cipészinas már önálló műhelyt nyitott, megnősült és a tizedik udvarról idehallatszott, hogy az ismert basszushangon most ő szidja az imását. A gyerekek, akik itt rabló-zsándárt játszottak, most a katonaidejüket szolgálják és ügyetlen leveleket irogatnak a lányoknak, akik valamikor színes kötelet ugráltak, most pedig megnyúltak, tarka ruhákban sétálnak és hidegen visszafeleselik az anyjuknak, hogy ők sem kérdezték meg annak idején, kihez menjenek férjhez. A házmester belesüketült a tangó muzsikálásába, a kártyos pedig mind sűrűbben az újját találta el a kalapáccsal a szög helyett. Megkérdeztem a levélhordótól:

— Van-e levelem?

— Nincs — felelte a levélhordó. Ma nem volt semmi, kérem szépen. Majd holnap.

— Jól megnézte? — kérdeztem.

A levélhordó sértődött arcot vágott és így felelt:

— Uram, én mindig alaposan megnézem. Várnia kell.

— Mindenesetre — feleltem. — Várok.

— Helyes. Az emberek mindig valami levelet várnak. Sokféle módon érkezik meg a levél. A legtávolibb vidékekről írnak. Gyakran sokáig kell várni a levélre.

Nehezteltem. Nehezteltem mindenkire a házban, aki levelet kapott, utáltam az arckifejezéseiket, ahogyan a levélhordó kezéből átvették a levelet. Úgy tűnt, hogy azokban a levelekben engem illetnek meg a szavak, az enyéim, hozzám íródtak — hogy sírjak vagy nevessek rajtuk —, s hogy valami előttem ismeretlen okból idegen kézre jutnak a levelek, amik tulajdonképpen az enyémeek. Visszagondoltam minden ismerősömre, régi barátságokat próbáltam felidézni, rövid találkozókát emberekkel, akiknek már az arca is elmosódott az emlékezetemben. Sokáig gondoltam egy nőre, akit nagyon szerettem húsz éves koromban. Néhány napon át egy emberre emlékeztem, akivel valamikor nagy barátságban éltem, és úgy tűnt, hogy ez az ember fog nekem levelet írni. Valamilyen megmagyarázhatatlan oknál fogva hittem abban, hogy pár nap múlva levelet kapok tőle; eszembe jutottak azok a kellemes és kellemetlen percek, amelyeket együtt töltöttem vele: veszekedések, séták, éjszakai beszélgetések, viták és valómások; felidéztem egykori mozdulatait, szavait, nevetését. És tudtam, hogy csak ő, csak ő írhatja meg a levelet. Így hittem sok napon át. Aztán rádöbentem, hogy az az ember már pár évvel ezelőtt meghalt és hogy sírjára én dobtam az első göröngyöt.

Úgy éreztem, hogy azokat a leveleket, amelyek ide, a házba érkeztek, tőlem lopták el. Öregember vagyok, mindennap csodálkozva köszöntöm a napot, tudom, hogy nemsokára meghalok; tudom, ha végülis megkapnám azt a levelet — nem halnék meg elhagyottan. Gyűlöltem az embereket, akik levelet kapnak, olyan ember érzése volt ez, aki érzi más emberek boldogságát, de ő maga boldogtalan; ez a szeretet és a gyűlölet kínzó érzése.

»Mit csinálnak az emberek azokkal a levelekkel?« — töprengtem. »És minek nekik a levél? Van házuk, vannak gyerekeik, sok emberrel találkoznak — én meg csak levelet várok...«

Már azt is tudtam, hogy a házban ki kitől kap levelet. Tudtam, hogy az a vöröshajú lány, aki olyan szívesen olvasgat a balkonon, a jegyestől szokott levelet kapni. Jegyese egy távoli nagyvárosban él; kék borítékban küldi a leveleit; a levélpapíron azt a helyet, amelyet megcsókol, bekarikázza: a lány újra csókolja azt a helyet és mosolyog. Az idős, szálas úriember, aki foglalkozására mézve könyvelő — az első emeleten lakik és hétszámra alsónadrágban járkal a lakásban —, a bátyjától kap levelet, aki ugyancsak könyvelő. Leveleikben csupán szakmai kérdésekről szoktak írni. Egy mindig tiszta öregasszonynak a katonája fia szokott írni; már nem lát jól, és én szoktam a leveleket felolvasni; az öregasszony ilyenkor zokog és mindig megmutatja a fia fényképét. Szálas, jóképű legény; az öregasszonyt nagyon bántja, hogy a fiút a katonaságnál kopaszra nyírták; pedig már neki sincs haja; ő csak a fia hajára ügyelt egész életén át.

Nekem senki sem írt. Megkérdeztem:

— Nekem nincs ma levelem?

— Nincs! — feleli a levélhordó. — Ma nem volt semmi. Lehet, hogy holnap lesz. Várnia kell.

Végül észrevettem, hogy a levélhordó igyekszik elkerülni, nem néz rám, gyorsan elköszön és kedvetlenül felelget kérdéseimre. Nem tudtam mi ennek az oka; megijedtem, mert a levélhordó volt az egyetlen ember, aki majd egy nap elhossa hozzám a reményt. Nem tudom miért, de félttem vele szembenézni; csak akkor értettem meg, amikor egy asszonnal beszéltem és fültanúja voltam a beszélgetésnek. A levélhordó azt mondta:

— Nem tudok már elmenni mellette. Ez az ember annyira várja azt a levelet. És én nem hozok számára semmi reményt. Tudja, mit jelent nem hozni semmi reményt? Ez rosszabb, mint elvenni az ember szemvilágát és megölni. Tudom, mennyire reménykedik és bízik, hogy ezt a reményt éppen én hozom meg számára. Már beszélni is képtelen vagyok vele és úgy érzem, hogy már élnem sem érdemes. Mit ér az életed, ha már senkiben sem tudsz reményt kelteni?

Néhány nap múlva a levélhordó levelet hozott a részemre. Aznap nagyon gyorsan hajtott a hepehupás utcán; már messziről szólított; türelmetlenül fértelt a többieket, hogy a levelet átadhassa. Aztán a táskájából egy üveg bort vett elő, átnyújtotta nekem és azt mondta:

— Fogja meg ezt az üveget! Én vettem a bort és azt mondtam, hogy ezt akkor fogjuk meginni, ha megkapja a levelet. Ha befejeztem a munkát, eljövök önhöz és megisszuk a bort. De miért sír?

— Az ördögbe is! — motyogtam. — Az ördögbe is! Hát nem tudja ön, hogy az ember mindig levelet vár?

Felbontottam a levelet. Sokáig néztem az előttem táncoló betűket, egészen addig, amíg lassan megértettem, hogy mi is van a levélben. »Ne tépd szét a szerencse láncát« — olvastam. »Másold le ezt a levelet tiz példányban és küldd el ismerőseidnek. Minden levélhez mellékelj két zloty-t. El ne tépd a szerencse láncát!...«

Kezem tehetetlenül lehullott és megdöbbenet néztem a levélhordóra.

— Az a fő, hogy kivárta — mondta a levélhordó. — Az a legfontosabb. Eljövök önhöz, ha befejeztem a munkát.

Biciklire ült és elhajtott.

Takács Márton fordítása

Jelenkori séta Pieter Brueghel tavaszi tárlatán

Saffer Pál

A nagy folyók mindig rányomják önmaguk bélyegét partjaikra és a környező tájra. Különösen a Duna. Mintha a régi olajnyomatos giccsekre emlékeztető partmenti osztrák városkák világából, színéből és levegőjéből hozott volna ide valamit. Különösen így tavasszal.

Váratlanul toppan a járókelő ember elé egy-egy virágos gyümölcsfa és az útkanyarnál mint óriás, arannyal áttört, áttetsző muszlinkendő, az alig rügyező tavaszi erdő. S a napsütötte csendben, amely csak sejteti, hogy valahol itt, nagyon közel vagy nagyon messze, hangtalanul folyik a Duna, apró kis házikók olvadnak bele a zöldellésbe. Fűbe és folyondárba nőve azt a látszatot keltik, mintha évszázadok óta állnának itt belegyökerezve a földbe, hazug idillek megtestesítőiként

Pedig nem testesítenek semmit, csak nyomort és alázatot.

Igyál testvér egy kupicával. Császárnak, Dunának, ha haragra gerjedt, nehéz volt ellenállni. Legnehezebben a Duna haragját lehetett elviselni. Utána mindent újra kellett kezdeni. Igyál testvér. Bort, pálinkát mindig messze földről hoztak erre a vidékre. Szekéren Szabadkáról vagy ladikon Baranyából, de hozták, mert kellett. . . Kellott felejteni. Most már vonat hozza és teherautó, és van elég belőle. Sok is. Mert most már jó lenne kevesebbet felejteni. Azt meg ne kutasd, hogy miért simulnak itt úgy bele a magányos házikók és tanyák a tavaszi tájba. Megmondom én neked: Hogy minél észrevétlenebbek legyenek. Alacsonyok is. Hajláshoz szokott gerincnek nem kell magas szoba. Az se baj, ha a kicsiny ablakon kevés világosság jut be. Kevés könyvet betűznek erre felé.

Beszélgettem az iskolaigazgatóval. Panaszkodott, hogy a tantestület két csoportra oszlott. Az egyik csoport ellene van és ki akarja őt túrni az állásából, mert munkát és fegyelmet követel. Megrágalmazták, levelet ír-

tak egy nagy beográdi újságnak. Azt írták a levélben, hogy az iskolaigazgató nyilvánosan, egy szülői értekezleten kijelentette: »az iskola nem ad és nem adhat nevelést a gyerekeknek, csak tudást.«

Felhevült az iskolaigazgató és szakkönyveket szedett elő a polcra, hogy bizonygassa a maga igazát. Azt mondja, hogy még hazaáruolónak is nevezték, mert valamikor kominformos volt, pedig hát a lónak négy lába van, mégis megbotlik...

Kérdeztem az iskolareformról, de azt mondja, hogy nincs elég helyiségünk, nincsen pénzünk, felszerelésünk, nem kísérletezhetünk. Csak egy gramofonos rádiót szereztek és hozzá a legújabb slágerek lemezeit.

A kocsmában és a második pohár után megígérte, hogy felvesznek a komolytalanok egyesületébe.

Ezt ők alakították itt a faluban. Tanítók és tanítónők.

Igyál testvér. Ha nem izlik így egyedül a pálinka, azon is lehet segíteni. Te autós ember vagy és az autós ember, mint valamikor a lovas ember, mindenhova eljut. Van itt egy fiatal tanítónő. Vőlegénye van, a nagyvárosban iparművészetet tanul. Te meg itt vagy és autód van. Autós emberrel szívesen elmegy, azután másnap visszajön. A vőlegény is csak azért kell neki, hogy általa eljusson oda, ahol iparművész is kell. Azt hiszi, hogy onnan nem fog visszajönni. Ha akarod, idehívom. Ne félj, nem rontja a társaságot, tud inni és szeret nevetni. Néha, igaz, sírvafakad, de már csak akkor, ha elment az autó.

Szórakozás nincs más a faluban, csak a mozi meg a bál. A mozi plakátjáról egy nagy veresképű tehénpásztor célzott meg a pisztolyával, mántha megérezte volna, hogy ellensége vagyok. A bálba, hetenként egyszer, a szomszéd faluból hozzák a cigányokat, mert hazai művész nem termett. Megkérdeztem a párttitkárt, hogy működik a népegyetem?

— Sehogy — legyintett szomorúan.

— Mit művel a kultúregyesület? — faggattam tovább.

— Sajnos semmit — mondta. — Pénzünk nincsen, pénz nélkül pedig nem sokat lehet kezdeni. — A régi járás megszűnt, az új pedig még nem érkezett foglalkozni velük. Most alakítják a kommunális vállalatot és lassan majd rendbe jönnek. Csak nehéz itten — mondta —, fenemód nehéz valamit csinálni.

Eszembe jutott a komolytalanok klubja. Szerettem volna megkérdezni a titkárt, hogy tagja-e ő is — hiszen nemrég még tanügyi munkás volt...

Igyál testvér és ne csodálkozz semmin. Nehezek vagyunk, mint ez a zsiros bácskai föld. A hátunkat pedig olyan sokat hajlítgatták valamikor a Széchenyi grófok ispánjai, hogy még ma sem tudjuk egészen kiegyenesíteni.

No meg sokfélék is voltunk itten. Volt egy doktorunk, azt még valamikor réges-régen a grófnő hozatta le Budapestről. Az ember sose tudhatja, kiben mi lakozik.

Gyanítom, hogy a grófnő se azért hozatta le azt a bolond doktort, hogy itt beleszeressen a buta parasztokba. Már pedig az beleszeretett, és nem kisebb dologba vágta a fejszóját, mint hogy hitelszövetkezetet alapított, szerbekből, magyarokból vegyesen. És akár hiszed tesvér, akár nem, amikor a két háború között, úri szóra legjobban gyűlöltek egymást a népek, akkor virágzott legszebben a mi szövetkezetünk.

Volt egy papunk is, a szomszéd községből való, az meg ingyen dolgoztatott az asszonyokkal, fiatal cseléd lányt tartott, és öreg édesanyját, aki inségében kéregetni jött hozzá, kétszer is kidobta, hogy végül szegény asszony kínjában vagy szégyenében elemésztette magát.

A birtokon senkit sem találtam. Illetve, a rácsos ablak mögött ült a pénztáros és vaksi szemével a messzeségbe bámult. Az irodában két hivatalnok egy számoszlopon vitatkozott és furcsán végigmérték, amikor a kultúréletről érdeklődtem.

— Van mozink a birtokon — mondta az egyik —, de menjen talán a pénztárosohoz, az tagja a szakszervezet vezetőségének.

— Ugyan — tolda meg a másik —, nem tud az öreg semmit. Az csak a maga dolgát látja.

— Nincs itt most senki, aki érdemlegeset mondhatna — szóltak egyszerre és összenéztek. Megigérttem nekik, hogy alkalmasabb időben ismét elmegyek.

— Pedig volt itt néhány tanfolyam is — vigasztaltak búcsúzóul —, csak nem a mi dolgunk számontartani.

Az ártézi kút mellett az itatóvályúnál egy ember mosakodott. Poros lévén, én is odaálltam.

— Meg lehet itt élni — mondta prüszkölve —, az élelem olcsó, van mozi, van könyvtár, még előadásokat is tartanak a mérnökök, de kultúrembernek ez mégis kevés.

— Maga mit dolgozik itt? — kérdeztem.

— Üzletem van — mondta. — Én vagyok a borbély.

Igyál testvér, emberek vagyunk és mindegyikünk álmodik valamit. Az egyik vidámságot, a másik messzi utat, a harmadik fényt, a negyedik muzsikát.

Látod, a kocsmáros, aki a pálinkát méri, az is álmodik. Nem kérdezte még, milyen gyártmányú az autód? Még nem késő. Majd megkérdezi. Már egész gyűjteménye van autóprospektusokból, és arról álmodik, hogy egyszer neki is lesz kocsija. Meg arról, hogy bejusson egy napra Brioni szigetére. De sehogy sem tud rájönni, hol osztogatják az engedélyt. Nem tudod véletlenül? Ingyen vendégül látna. Olvasd el a kocsmá cégérét odakiünn. Az van ráírva: »Kocsmá a május elsejéhez«.

Van odahaza egy képeskönyvem. Reprodukciók egy brabanti paraszt festményeiről. Pieter Brueghel a neve. Az ő képeim vannak ilyen vörösképű parasztok, mint ez, aki itt a szomszéd asztalnál iszik és olyan zöldbenőtt falusi házikók, mint itt a Duna mentén. Az egyik képen van egy dudás, az éppen úgy fújja, mint nálunk búcsúkor. Pedig annak már jónéhány száz éve. Ha az ember azokat a képeket nézi, valami megbocsátó jó mosoly száll a szívébe.

Igy álmodni mindig könnyebb volt, mint álmokat megvalósítani. Pedig ezt is teszik az emberek. Tették tegnap is, teszik ma is. Ha lassacskán, de teszik nálunk is. Tanú rá Pieter Brueghel, a bolondos doktor és a párttitkárunk.

Elmegyek...

Szántó Zoltán

*Összeszedem az emberek
búját halomba
magamba
és alágyújtok
könnyűlő szívem
parazsával.
Azután elmegyek...*

*Tudom,
akkor te szomorú leszel,
mert az örömödből
egy darabot
én is elviszek,
de találasz
mosolyt sebedre
és a tavasz
már szerelmes
háttér lesz neked.*

*Erősödő vágyak
hajtanak,
meg a fel-felújuló
fájdalom
estelenként...*

fogva

Szántó Zoltán

*a hajad színét feloldom
a szememben
és befestem vele
az asztalom
a székem
az ágyam
a szemed színével
mintákat húzok
a takarómra
langyos érintésed
a párnára fektetem
ringó járásod
beleszövöm a villanyfénybe
könnyű alakod
a falra szegezem*

*ha majd eljössz hozzám
magadra ismeresz
a küszöböm mosolyában*

Távol és közel

Szántó Zoltán

*Mint a kátrány
nyúlik köztünk
a távolság.
A léghullámokba suttogom bele:
szeretlek!...
majd hozzád ér...
Feltűnnek
és eltűnnek a fák.
Szorítalak.
A vonalaid bomlanak
a kezem alatt.
Ránk hullanak az
édesgyökerek...*

Írók, ha találkoznak

Nikosz Kazancakisz

Nikosz Kazancakisz, a krétai görög író, az Alekszisz Zorbasz és az Újra megfeszített Krisztus szerzője, most hozza nyilvánosságra régebbi úti jegyzeteit francia kiadásban, reá jellemző misztikus-mitikus címmel: *A Sinai hegytől Vénusz szigetéig. A költői tájleírások és megkapó megfigyelések közé besorolta kora nagy íróival való találkozásainak emlékeit is. Különösen érdekes az a három találkozó, amely 1927-ben Moszkvában, az októberi forradalom 10. évfordulója alkalmából Kazancakisz, Istrati és Gorkij között történt.*

Panaít Istrati (1884–1935) félig román, félig görög származású harcos szocialista író, 1916-ban emigrált Romániából. Ő, amint írói önvallomásában magát nevezni szokta, „a brailai hordár” és „levantei csavargó”, később mint Romain Rolland felfedezettje, francia íróvá lett. Görög származásáról sohasem feledkezett meg és így Kazancakisszal szinte honfitársi érzelmességgel igazi levantei szenvedélyességgel borult össze. A Gorkijjal való találkozás igen mély nyomot hagyott benne és írói egyéniségének alakulására elhatározó fordulatot jelentett. Ugyancsak jelentős volt számára a szovjetunióbeli útja, mivel Moszkvából való visszatérése után fokozatosan eltávolodott az orosz forradalmároktól.

Istrati regényei román és levantei tárgyúak.

Kazancakisz emlékiratainak a fenti írói találkozásra vonatkozó töredéke az alábbiakban következik.

Látogatás Panaít Istratinál

...Panaít Istrati Moszkvában a Passage hotelban lakott. Amikor szobája ajtaján kopogtattam, előre élveztem, hogy most egy »embert« fogok látni.

Istrati betegen feküdt. Amikor beléptem, felegyenesedett és boldogan kiáltott fel görögül:

— No lám, itt vagy.

Érintkezésünk első, legkritikusabb pillanata szívélyes volt. Kölcsönösen szem-

ügyre vettük egymást, olyasformán, mint amikor két hangya összetalálkozik és csápjaival fürkészve tapogatja egymást. Istrati arca komor, mély redőkkel barázdált volt, szürke haja rendetlenül lógott homlokába, mint egy gyermeknek. Szemei szenvedélyesen csillogtak, tekintetében kajánság, de mégis lágy kifejezés volt. Ajkai akár a kecskéi, ér-

zékien lefittyedtek. Igazi macedon komitácsi-arc.

— Olvastam tegnapi kongresszusi beszédedet — mondta. — Ó, ezek a szegény franciák! Azt képzelik, hogy pacifista irodalmukkal megakadályozzák a háborút. Sőt azt is hiszik, hogy ha mégis kitörne, akkor majd az ő békepropagandájuktól felvilágosodott munkások ellene szegülnek és eldobják a fegyvert. Ismerem én őket, a munkásokat! Újból belevetik magukat az árbába, és megkezdődik az öldöklés. Nagyon jól mondtad; akár akarjuk, akár nem, ki fog törni az új világháború. Álljunk hát készen.

Szemembe néz és csontvázszerű kezét a térdemre teszi.

— Nekem azt mondták, hogy misztikus vagy. Én úgy látom, hogy nyitott szemmel jársz és ember vagy a talpardon. Mondhatnak az emberek, amit akarnak. Add a kezéd!

Nevetve kezét szorítunk. Hirtelen kiugrik az ágyból. Van ebben az emberben valami vadmacskaszzerű; hirtelen és hajlékony mozdulatai, élénk tekintete és a vadság bája. Alágyújtja a gyorsfornalót, hogy /kávét főzzön.

— Ne nagyon édesre és jó forrón — veti oda a görög pincérfiúnak éneklő hangján. Görögországra gondol, felbuzog benne a kephalóniai vér és dudolni kezdi valami régi dal refrénjét, melyet még Braila görög negyedében az öreg Leonidász kocsmájában tanult:

Bárcsak lepke lennék

Hogy feléd repülnék...

Görögország tolul fel lénye mélységéből, felébred benne apja vére s ez a csodálatos gyermek ég a vágától, hogy visszatérjen az ősi földre. Hirtelen elhatározással mondja:

— Öregem, visszamegyek veled Görögországba, veled együtt. Kezet rá!

Azután fáradt köhögés fogja el és újból elnyúl a ágyon, míg feketéje utolsó cseppjeit szűröcsöli.

Művéről beszélünk. Minden könyvének főhőse Adrien Zographi, maga Istrati. Kóbor élete során átált törtérik, gyermekek és ifjúkori kalandok, lelkenedések a szabadságról. Teljesen átadja magát a barátságoknak, melyben csalódás éri; a nőnek, kint ő maga csal meg később; ujjong, amikor egy meg nem alkuvó létekre talál, aki nem veti alá magát korunk aljas és közönséges élet-szabályainak: de a végén Adrien mégis alulmarad, mert heves szenvedélyein nem tud uralkodni. Vágjai fegyvelmezetlenek, rendezetlenek, szíve kósza és lel-

ke képtelen rendet teremteni ebben a káoszban.

— Szakasztott Adrien vagy! — mondom nevetve. Nem forradalmár vagy te, ahogy hiszed, hanem lázadó. A forradalmárnak módszere van, cselekvéseiben rendszer és folytonosság van, a szíven zabola. Te, te rebellis vagy. Nehezen tudsz hú maradni egy eszméhez. De most, hogy itt vagy Oroszországban, rendet kell csinálnod magadban. Elhatározásra kell jutnod, mert bizonyos felelősséget hordozol.

— Hagyjál! — kiált fel Istrati, mintha torkonkaptam volna. Majd utóbb aggodalmasan kérdi:

— Biztos vagy benne?

Időközben felült az ágyban, cigarettára gyújtott. Szemelláthatóan háborog magában. Én a magam részéről örülök, hogy felkavartam, mert arra gondolok, hogy ez jót fog tenni neki.

— Adrien Zographi, a román, meghalt — mondom hirtelen átölelve Istratit, mintegy vigasztalásul. — Adrien Zographi, a román meghalt, éljen Adrien Zographi, az orosz bolsevik! Meneküljünk Braila szűk utcájú negyedeiből, Panait, megfulladunk ott. Engedjük hőszűket Oroszország végtelen síkjaira! A valóságban a nyugtalanság és a reményesség nőttön-nő.

— Elég! — kiált fel Istrati idegesen. — Ki az ördög hozott ide tégedet? Amióta ebben az országban vagyok, éjjel-nappal azon gondolkodom, amit most mondtál. Rámkiáltasz: ugorj! — de nem kérdezed, hogy: bírsz-e?

— Ne idegeskedj, Panait, majd meglátjuk! — mondom én nyugodtan. — Nem vagy-e te magad is kíváncsi rá, hogy tudsz-e vagy sem?

— Hogy beszélhetsz így? Mintha játékról volna szó. Énrám nézve ez élet-halál kérdés. Érted?

— Az élet és a halál játék — mondom én, fölállván. — Játék, melynek egy pillanatától függ, hogy megnyerjük-e avagy elveszítjük.

— Miért álltál fel?

— Nemem kell. Félek, hogy kifárasztottalak.

— Nem! Itt maradsz, együtt ebédelünk és délután elmegyünk valakihez.

— Kihez?

— Gorkijhoz. Ma van találkozóm vele. Ma fogom először látni életemben a híres »Európa Istratiját« — mondja és keserű hangja gyerekes irigységet árul el nagy eszményképe iránt.

Kiugrik az ágyból és felöltözik. Az utcán szorosan belémkarol és azt mondja:

— Jóbarátok leszünk, máris szükségét érzem, hogy egy kicsit beverjem a képedet. Tudod, én nem tudom elképzelni a barátságot verekedés nélkül. Időről-időre az embereknek össze kell akaszkodniuk és beverniök egymás fejét. Érted ezt?

Belépünk egy vendéglőbe. Istrati az inge alól kivett egy kis üveg olajat, mely zsinóron lógott a nyakán, és a tányéjába öntötte. Azután egy dobozka borsot vett elő és a húslevesre szórt belőle, »úgy mint Brailában«.

— Találkozásunk örömére, — mondom én, fölemelve poharam. — Ahogyan Krétán mondani szokás.

Jó hangulatban eszünk. Istrati lasanként felidéz egy-egy görög szót emlékezetébe, s amikor rátalál, tapsol örömeiben, mint a gyermek. Először is szitkok és vastag káromkodások jutnak eszébe, s amikor arcomon a megbotrán-

kozást látja, nevetésbe tör ki. Mindamellett nem feledkezik meg a találkozórol és időnként megnézi óráját. Egyszer csak feláll.

— Itt az idő! Gyerünk! — A pincérfiútól kér négy üveg jó örmény bort, zsebeit megtömi finom falatokkal és cigarettával, aztán jelt ad az indulásra. Meghatottnak látszik. Gorkij látására indul, először életében. Egészen biztos, hogy gondolatában terített asztal mellett szívélyes találkozást, ölekezést, örömköltásokat, vagy örömkönyveket képzelt el, úgy mint amikor »két testvér« találkozik. Talán azt a meleg légkört, cigarettafüstöt, lármás és szívélyes környezetet remélte megtalálni, amelyet annyira szeretett.

— Hol van a találkozó? — kérdeztem.

— A Goszizdat-ban, az állami könyvkiadó intézet székházában.

— Panait, te meg vagy hatva — ismétlem.

Nem felel, hanem idegesen meggyorsítja lépteit.

Látogatás Maxim Gorkijnál

Sokan voltak már a Goszizdat nagy szalonjában, a Szovjetunió minden népének képviselői. Az igazgató egy kövér, ébenfekete szakállú fiatal tatár volt. Hasonlított a keleti szönyegekben sokszor látott félig oroszán, félig ember alakokhoz.

Felmentünk a lépcsőn. Én a szemem sarkából figyeltem új barátomat, öröm volt nézni karcsú, kissé hanyag tartású alakját, csontos kezét és sóvár szemeit.

— Panait, — mondtam harmadszor is, — te meg vagy hatva.

— Igen, — felelte Ő. — No és?

— Vajon tudsz-e majd uralkodni magadon, ha Gorkijt meglátod? Vajon vissza tudod-e tartani örömköltásodat és öleléseidet?

Istrati dühbe gurult.

— Nem! Nem! Én nem vagyok angol. Én görög vagyok, kephaloniai, jegyezd meg. Rikkantanom kell, meg kell csókolnom. Te csak légy angol, ha akarsz.

S egy pernyi habozás után hozzátette:

— Jobban szeretnék egyedül lenni, hogy szabadnak érezzem magam. Zavar a jelenléted.

— Tudom, — feleltem én nevével. — Tudom, de nem akarom elmulasztani ezt a látványosságot.

Alig fejeztem be szavaimat, Gorkij jelent meg a lépcsőn fenn, a szájában cigarettát. Magas termetű, jó alakú, kiugró arccsontjai alatt arca beesett, ajkán kimondhatatlan szomorúság. Soha életemben nem láttam még emberi ajkakon ennyi keserűséget.

Istrati azonnal felismerte, hármasával szedve a lépcsőket felrohant és megragadta kezét.

— Panait Istrati vagyok! — kiáltott fel s kis híja volt, hogy mellére nem borult Gorkijnak.

De ez csak nyugodtan feléje nyújtotta kezét és figyelmesen nézte látogatóját.

Arca nem tükrözött sem örömet, sem kíváncsiságot.

— Menjünk be — mondta.

Gorkij lépett be elsőnek, nagy, nyugodt lépésekkel. Nyomában Istrati idegesen, a kiállól nyakú borosüvegekkel a zsebeiben.

Egy kis dolgozószobában foglalunk helyet, amely már telve volt emberekkel. Minthogy Gorkij nem tudott görögül, a beszélgetés nehezen indult. Istrati nagyon elfogódva, tört orosz nyelven beszélni kezd. Nem emlékszem mit mondott, nem is fontos. Fontos az volt, hogy milyen hévvel, nagy gesztusokkal és tüzes tekintettel beszélt.

Gorkij nyugodtan, szükszavúan felegetett, szelíd hangon. Egyik cigarettáról a másikra gyűjt. Beszélte ifjúságáról, amikor Novgorodban sütőmunkás volt, és mohón olvasott, télen petróleumlámpa mellett, nyáron holdfényénél. Szomorú mosolya tragikus színt ad a beszélgetésnek. Ez az ember annyit szenvedett életében mint senki más. Sem az ünnepek, sem a kitüntetések nem tudták többé megvizsgáltani. Szeme nyugodt volt, de vallami orvoshihatatlan szomorúságot tükrözött.

— Legnagyobb mesterem Balzac volt, — mondta Gorkij. — Amikor regényeit olvastam, valami arra készítetett, hogy lapjait a világosság felé tartsam, és döbbenetesen nézsem: hol rejtőzik mindaz az élet és erő, amit ez a papírlap tartalmaz? kérdeztem önmagamtól. Hol lapang ez a nagy titok?

— És Dosztojevskij? Gogoly? — kérdeztem én.

— Nem, nem! Az oroszok közül egyedül csak Leskov, senki más.

Egy pillanatra elhallgatott, majd újra megszólalt:

— De mindenkinél nagyobb tanító-mesterem volt az élet.

Sokat szenvedtem és nagyon szerettem azokat, akik szenvednek.

Aztán újból elhallgatott, míg félig lehányt szemei a cigaretta füstjét követték. Panait kivette az üvegeket a zsebéből, majd kitette az asztalra az apró csomagokat, anélkül, hogy felbontani mert volna őket. Számolt azzal, hogy a környezet nem találná ezt helyénvalónak. Ő egészen másképpen képzelte el ezt a találkozást. Azt gondolta, hogy ha két olyan kipróbált harcos, amilyenek ők voltak, összejönnek, akkor inni fognak, és nagy szavakat mondani, örömkönyveket hullajtani, táncra kerekedni, és úgy megünnepelni a nagy győzelmet.

Gorkijt azonban még mindig gyötörték élete fájdalmas emlékei. Örök sajtóval asszisztált a szovjet csoda mellett, anélkül, hogy fejét elvesztette volna, tekintete mindig tiszta és átható maradt.

Feláll. Néhány fiatalember felhívására velük együtt félrevonul a szomszédos dolgozószobába. Meg kell beszélniök valami kultúrpropaganda-tervet, konferenciát, egy új irodalmi képes folyóiratot... Magunk maradtunk. Azt mondom:

— Panait, milyenek találod a mesztent?

Istrati idegesen felnyit egy palackot, s csak annyit mond:

— Nincs poharunk. Tudsz te üvegből húzni?

Felveszem az üveget.

— Egészségedre, Panait! — mondom.

— Az ember állat a sivatag közepén, Mindnyájunk körül mély szakadék tántog, mely elválaszt bennünket a többiekől. Ezt te is jól tudod. Ne búsulj hát!

— Igyál már, — mondja izgatottan —, és add ide azt az üveget, én is szomjas vagyok.

Isszuk a könnyű, illatos örmény Naparaulit. Istrati megtörli a száját.

— Tudom, csak mindig megfeledekzem róla, — feleli.

— Ez benned a legnagyobb érték, Panait. Ha nem tudnád, hülye volnál. Ha tudnád és úgy feledkeznél meg róla, akkór érzéketlen volnál. Így pedig, ahogy vagy, egy ellentmondásokkal telt élőlény vagy, remények és csalódások gomolyaga és az leszel mindhalálig. Te benned az ész sosem fogja megölni a szívet.

— Most menjünk el, — zárta le a szót Istrati. — Megtörtént. Láttuk Gorkijt.

A borospalackokat visszarakta a zsebeibe, én segíték a kis csomagokat összeszacsomagolni. Az utcán megszólal:

— Én nagyon hidegnek találtam. Te mit gondolsz?

— Én inkább keserűnek találtam. Nem vártam ennyi fájdalmat. Sosem láttam még ilyen mosolyt. Keserűbb, mint egy jajkiáltás, mint maga a halál. Győzött, világhírű könyveket írt, vagyont szerzett, hírneves lett, szép námit vett el feleségül, — azt hiszem valami hercegnőt — és végtére is megvalósulva látja élete álmát: Oroszország felszabadulását. S mindez nem tudta megvizsgálni a szívet.

— Üvöltöni, inni, sírni kellett volna csupán, akkor megvizsgáztalódott volna a szíve — nyögött fel Panait felháborodva.

— Egyszer volt, hol nem volt, volt egyszer egy emír, aki mikor híret vette, hogy övéi mind elesetek a csatában, kidoboltatta törzse népének: »Ne sirjatok és ne jajveszékeltetek! Fájdalmatoknak élve kell maradnia!« Látod, Panait, ez a legkeményebb és legbüszkébb fegyelem, amit az ember magára parancsolhat. Ezért tetszett nekem Gorkij.

Istrati nem szólt semmit. Dörmögött valamit a fogai közt és éreztem, hogy keze megremeg.

G. Czimmer Anna fordítása

Tanácsülés a HÍD-ban

Vébel Lajos

Még egy — a tavalyi viharok után ez már a második — szenvedélyes vita nélküli Híd összejövetel.

Ezúttal (május 28-án) nem a noviszádi Rádió klubjában, hanem a Magyar Szó társalgójában és nem a munkatársak megszokott eszmecsereje, hanem a folyóirat tanácsának első ülése. Annak rendje és módja szerint tanácselnök választással — Gál Lászlót javasolta a főszerkesztő, és megválasztását éppoly természetesnek vették most a tanácstagok, mint ahogy ezt megelőzően jelölése felvetődött a Híd szerkesztőbizottságában —, szerkesztőségi beszámolóval egy esztendő munkájáról, tervekről, fogyatékoságokról elképzelésekről, amelyet előzőleg szétosztottak az érdekeltek között, és »különfélével«, amit már szokásból is hozzáragasztunk megbeszéléseink napirendjéhez.

Több mint három óras ülés a hekkkenő hőségben, rengeteg mondani és tennivaló, egy év folyóirat-termése kiterítve és mindez — ismétlem — mégis hangos szó, kitérés, szenzációkeltő felfedezés, vád és védőbeszéd, csoportosulás és békítgetés nélkül.

A megjegyzések zöme a fogyatékoságokat és terveket érte, minthogy nagyobb felfogásbeli különbségek nem voltak.

Higyjük, hogy nincs ellentétes mézet alapvető kérdésekben a tanács — s ennekfolytán reméljük ezt is: a munkatársak és olvasók — és a szerkesztőbizottság között.

Es ha ez csak valamivel több mint feltevés, akkor a sokat hányatott folyóirat ügye révbe jutott, és minden rendelkezésre álló erővel hozzá lehet fogni teljes kitartozásához. Az alkotókedvet nem bénítja többé lap-pangó vagy nyílt viszály, és mivel ez nyilván a legfontosabb minden efféle vállalkozásnál, elméletileg semmi sem állja útját a további kibontakozásnak.

Azonban, — most már hallgassunk csak oda, miről is beszéltek a tanácstagok és a szerkesztők ezen az első pillantásra talán túlságosan rózsaszínűre kommentált értekezleten.

A terjedelmes beszámolóban legfeljebb itt-ott a megfogalmazást kifogásolták, néhol dekoratívnak tartották, ifjontian nekilendülőnek és nem

utolsó sorban felrótták neki, hogy sokat markol, sok-sok évre valót. Tétélei azonban életben maradtak, elfogadtattak; megerősödtek; a közönség felé fordulni változatos anyaggal, lehetőleg válaszolni mindarra, ami korunk emberét foglalkoztatja az irodalomban, művészetben, politikában, emelni a színvonalat, támogatni az újat, korszerűt, életes kapcsolatot teremteni a megnövekedett olvasótáborral, ablakot nyitni a jugoszláv irodalomra és művészetre, de a nagyvilágra is, képviselni a leghaladóbb szocialista eszméket és kollektíven szerkeszteni.

Részleteiben pedig: bevonni a munkába mindenkit, akit csak lehet a nyolcvannyolc vajdasági név mellé, — ennyi jelent meg a hét legutóbbi számban —, és a legelső, az irodalmi rész csiszolása mellett bővíteni a társadalmi rovatot, riportozni egy-egy ország népének életéből, problémáiról és persze hazánk vidékeiről, főképp nyilván Vajdaságról, rendszerezesebben felidézni a munkásmozgalom múltját, átgondoltabban válogatni a jugoszláv irodalomból, az irodalmi és művészeti élet eseményeiből és a nagyvilágéiból is, változatosság a műfajokban, hogy ne csak novella és vers jelenjék meg, bátor, szókimondó és alapos kritika, valamennyi művészetből kóstoló — mert a szaklapokat egy folyóirat nyilván nem helyettesítheti — az újabbkeletiekéből is, a rádióból és a televízióból, több kulturális anyag, időszerű rendszeres megjelenés, további küzdelem a nyomdaviszonyokkal a »végső győzelemig«.

Ki-ki azt hangoztatta tehát, amit ebből a rengetegből most tart leginkább ápolnivalónak, megvalósíthatónak. Bogdánfi Sándor egy újabb és az előbbinél gondosabb kivitelű szerb nyelvű Híd szemelvényt, jobb fordításokkal, ablakot nyitva ezzel mifelénk is. Sulhóf József a kapcsolatot az olvasóval, Kolozsi Tibor a folyóirat sokoldalúsága mellett szállt síkra, hadakozott a riportlap kifogás ellen, — Szuboticán hangzott el —, sőt még több efféle írást kér és kevesebb az életüktől távolálló szépirodalmat, Majtényi Mihály figyelmeztetett: jó lenne már foglalkozni a helyesírás kérdésével, ismertetni legalább az újabb dolgokat, Major Nándor kérdésre válaszolva jelezte, hogy a folyóirat példányszáma egyre emelkedik, különösen a fiatalok körében örvend népszerűségnek, a zentai gimnáziumban és a szuboticei tanítóképzőben például, és komoly akciót kellene szervezni a terjesztés ügyében, Laták István felvetette a régi jugoszláviai magyar irodalom felmérésének figyelemre méltó kérdését (Sulhóf: legalább ismertetését) és Lőrinc Péter, továbbá a jelenlévő idősebbek pótolhatatlan ismeretére hivatkozott, Gál László valamennyi jelenlévő véleményét kifejezte: nem létezhet vajdasági magyar folyóirat Herceg János nélkül, továbbá javasolta, hogy Fehér Ferencet be kellene vonni a Híd tanácsába, ha már a szerkesztőbizottságból kivált, Urbán János elevenre tapintott megjegyzésével: nincs újírás a folyóiratban, jóllehet a szerkesztőség részéről is történt ilyenirányú kezdeményezés, Ács József a rendszeres könyvismertetést sürgette felszólalásában, Rehák László szerint realitásabb a szép eredménnyel megvalósított koncepciókról vitatkozni, mintsem a tervezettekről, elő kell venni a számokat és megnézni mi bennük az ésszerű és helyes, és mi ri ki belőlük, majd Bogdánfi, Kolozsi és Vébel a szerkesztőség munkamódszerének kérdésében egyezett meg, a szerkesztők fokozottabb munkába állításában, hogy maguk szervezzenek, szerkesszenek egy-egy rovatot, ne csak közösen olvassák a beérkező kéziratokat, ami pedig Ács Károly és Majtényi Mihály szerint szintén nem elvetendő dolog, mert a szerkesztőség éppen az irodalmi részben próbál olyan elveket megvalósítani, amiért külön-külön nehéz lenne vállalni a felelősséget újszerűsége és amiatt, hogy most van csak kialakulóban, továbbá azért fontos az együttolvasás, hogy hallják ki mit ért egy és ugyanazon szón, fogalmon.

Valahol még a rádióbeli éjfélbe nyúló vitában hangzott el ez a kifejezés:

nyilvános szerkesztés. Tetszett mindenkinek, bár aligha tudtuk volna akkor még hozzávetőlegesen is felvázolni: mi is az, eszik-e vagy isszák. Egy esztendő múltán ma már többet tudnánk mondani róla. Talán majd éppen így lesz valami belőle: a szerkesztőbizottság tökéletesített munkamódszere, a munkatársakból álló tanács szókimondó megjegyzései, az elhangzottak keretelés nélküli szellőztetése és a szintén bejelentett esetleges hozzászólás válik egyszer azzá, nyilvános szerkesztéssé.

Egy biztos: a szerkesztőbizottság őszinte örömmel fogadta és jegyezte fel a hozzászólásokat. Érdeklődéssel várja a következő öszeleji tanácsulést is, amelyre előreláthatólag Bori Imrét kéri fel, indítson vitát a Híd irodalmi rovatáról. Sokat sajnós nem ígér, mert tagjainak ezer más elfoglaltságuk van, kivéve a főszerkesztőt. Ez, amit eddig tett, ezek a megjegyzések, majdnem a maximuma annak, amit nyújthat. Ha csak a jövőben nem válik valamilyen csoda folytán tényleg kultusszá a folyóiratba való közreműködés. Ki tudja: a múltban bírálása, a gondoskodás róla egyszer már azzá vált. Nem egy ízben a rádió klubját megtöltötte zsúfolásig.

Ezért az ötleteknél, javaslatoknál most már csak a kéziratoknak örülünk majd jobban.

Beszámoló helyett

Gondolatok a vajdasági fiatal írók találkozója alkalmából

Fehér Ferenc

I. VISSZAPILLANTÁS ÉS VALLOMÁS

Mindig hittem, hogy vajdasági magyar irodalmunk sorsa nemcsak annak a pár íróembernek az ügye, aki itt ír, hanem azoké is, akikhez szólunk, vagy szólunk kellene. Elsősorban a vajdasági magyar olvasóké. Hittem, s hiszem ezt akkor is, ha engem is elfogott vagy elfog ma is a pusztába kiáltott szó, a kilátástalanság, a reménytelenség érzete. Hitemben, abban a hitemben, hogy új erőkeje és fiatal küzdőtársakkal gazdagodunk, méltán erősítgetett az utóbbi években a fiatal írók majdnem seregesnek mondható jelentkezése. Bevallom, mindig másodlagosnak éreztem azt a kérdést, hogy milyen írói törekvéseknek vagyok a szálláscsinálója, amikor nyomtatásban megjelentetek egy-egy új nevet. A tehetséget néztem elsősorban, azt mértem fel, hogy egyáltalán vár-

hatunk-e valamit ettől vagy attól az újonnan jelentkező fiataltól, s ha írásban megéreztem az írói tehetségnek akár a szikráját is, közöltem, szerzőjét biztattam és buzdítottam a további írásra. Ma is úgy érzem, hogy nem cselekedtem helytelenül, legalábbis nem érzem végzetes könnyelműségnek, hogy vállaltam ezt az előlegezett bizalmon alapuló szerkesztési és irodalompolitikai. Mulasztás volna azonban részemről, hogyha nem beszélnék erről, valamint sok más fontos és idevágó kérdésről a fiatal írók első nagyobbszabású találkozásán. Ha nem is beszámolóval, de számadással tartozom. És vallomással arról, hogy a fiatalok eddig kifejtett munkásságában s ezzel kapcsolatos jelen helyzetükben mit látok problémának, tisztázásra váró kérdésnek.

Tény az, hogy irodalmunk fokozatos és ma már teljesnek nevezhető felszabadulása a sematizmus, az irányított-ság nyúge alól kedvező légkört és egészséges állapotot hozott magával, s nagy mértékben hozzájárult ahhoz, hogy a fiatalok soha nem tapasztalt érdeklődéssel forduljanak az írás és az irodalom felé. Ezt az érdeklődést magát igen

* Részletek Fehér Ferenc 1958 május 24-én, a fiatal írók HID által szervezett találkozásán felolvasott írásából.

egészséges jelenségnek tartom, de ha pusztá érdeklődés és inger marad — vajmi keveset nyerhet vele irodalmunk. Az írói szándéknak és a mögötte meghúzódó írói tudatosságnak, ha szunynyadozva is, ott kell élnie kezdetétől fogva abban az emberben, aki tollat fog és írásait közzé bocsátja. S már el is érkeztem az első és igen fontosnak érzett kérdéshez a fiatalok eddigi munkásságára vonatkozóan.

II.

AZ ÍRÓI TUDATOSSÁG PROBLÉMÁJA A FIATALOK ÍRÁSAIBAN

Ha azt kellene meghatároznom, hogy mi az a közös írói szándék, ami egybefogja vagy legalábbis főbb vonásokban jellemzi a fiatalok eddigi munkásságát, — bevallom, nehéz volna válaszolnom. De attól tartok, hogy közöttük is kevés olyan akadna, aki be tudna számolni ars poeticájáról és írói szándékairól. Miért írnak hát a fiatalok? Mi mozgatja tollukat? Erzik-e helyüket és feladatukat irodalmunkban? Hogyan viszonyulnak környezetükhöz, ehhez a tájhoz és ehhez az élethez, amelyhez tartoznak? Mit tükröznek ábrázolt világukban, s beszélhetünk-e ábrázolt világról eddigi írásaik alapján? Ha minde erre a kérdésre igenlő, pozitív választ adhatnánk, akkor azt jelenthetnénk be, hogy egy olyan új irónemzedékünk született, amelyről eddig csak álmodozhattunk ezen a tájon. Sajnos, épp az írói tudatosság a legsebezhetőbb pontja majd minden fiatal íróknak. Ennek legfőbb okát abban látom, hogy kellő írói felkészültség híján kezdtek el írni, s egyben igen szegényes az életismeretük és életélményük. Hiába keresem például ennek a tájnak, Vajdaságnak a színeit, ízeit és embereinek ábrázolt világát azoknak az írásoknak a zömében, amelyek itt született és itt felnövekedett fiatalok írtak. Jogosan várhatnánk el, hogy elsősorban ez a világ foglalja le őket és erről írnak, erről vallanak írásaikban. Legtöbbször az az érzésem, hogy ezt vagy azt a verset akárhol másutt is megírhatta volna valaki hasonló felkészültségű és képességű fiatal író. A kivételek elenyészköz, de szólnom kell azokról is. Azt hiszem, Gulyás József sóstóaljai fiatal költőnk érez legtöbb kapcsolatot és eleven összetartozást a maga világával, s ebből a tájat,

sorsot és rendeltetést mélyen átérző költői életérzésből születtek meg a fiatalok költészetének talán legértékesebb versei. Gulyásnak legfőbb kincse, költői ereje az életélménye, s nyilván ez fejlesztte majd ki benne még jobban az írói tudatosságot. Kőncz István szintén ahhoz a csoporthoz tartozik, melynek a tagjaitól legtöbbször várhatunk. Egyike a meghatározottabb költői egyéniségeknek, gondolkodó szellem, társadalmi hivatásnak érzi költői munkásságát. Az »Igazságkereső vers« és a »Tavas 1957-ben« című költeményei talán a legkifejezöbben hordják magukban a »mondanivalós« költő tudatos szándékait. Nincs szándékomban azonban egyéni osztályozásokat adni írói öntudatból, csak megemlítek még néhány nevet azok közül, akiket én egyszerűen úgy nevezek magamban, hogy »mondanivalósak«. Közéjük tartoznak: Bauer Irén, Bági Zsuzsanna, Rajta Margit, Deák Ferenc, Vigh Rudolf, Dóró Sándor, Fehér Kálmán, Eizler József, Böka Mária, Szajkó Margit, Varga József, Huszák Tibor, Virág Gábor a költők közül és Vlaovics József, Tolnai Ottó, Bányai János, Nagy Dezső, Pintér Lajos, Torok Csaba a prózáírók táborából. Nem értékmérő ez a vázlatos és mindenképpen hiányos felsorolás, hiszen nem egy tehetséges fiatait kellett későbbre hagynom, akikről az újszerű kifejezőmódra való törekvéssel kapcsolatban szeretnék szólni.

III.

A FIATALOK ÍRÓI VILÁGA ÉS ÉLETÉRZÉSE

A háborús veszély, az atombombakisérletek, a rádióaktivitástól való rette-gés és az úrhajózás, a tudomány erejé-be vetett emberi bizodalom valamint a korunk és napjaink valóságából fakadó zaklatott életérzés jelentősen változtatott a ma világirdalmának arculatán. Egyrészt a valóság, az élet iránti kö-zömbösség, másrészt az egyén kozmikus magasságokba röppent életérzése tereli el a legnagyobbak és a legtehetségeseb-bek figyelmét is olykor az emberi élet konkrét valóságának nagy összefüggé-seitől. Ez az életérzés hozzánk jobbara irodalmi-szellemi importként, ismeret-len áruként jutott el, s olykor felveszik fiataljaink is, mint idegen ruhát, ké-nyelmetlenül mozognak benne, vagy

mint egzotikus csecsebecsét forgatják kezeik közt, arcukon mulatságos fintorral. Veszélyes divatoskodás és póz ütötte fel a fejét a fiatalok írásaiban; a modern ember életérzésével való tetszelgés. Én azt szeretném, ha elsősorban a vajdasági életérzésüknek adnának hangot, s ha eléggé teljes ahhoz az életük, akkor a jugoszláv életérzésnek. Ha úgy tetszik: shakespeare-i és dantei motívumokra lelhetnek, ha mélyen és elhivatottan tudnak szólalni a mi életérzésünk hangján. Modernebbek nem lesznek azzal, ha James Dean-t emlegetik, akikhez semmi, de semmi közük nincs és nem is lehet. Még fiatal vajdasági költő létükre sem. Garcia Lorca-t említtem meg és az ő életérzését, amely azáltal termelhetett ki az egész világ számára modern garcialorcai lírát, mert visszavonhatatlanul az ő Gramadájának levegőjét lehelte magából.

IV. MÉNNYIBEN MODERNEK A FIATALOK IRODALMI TÖREKVÉSEI

Ezzel el is jutottunk a modernség kérdéséhez a fiatalok irodalmi munkásságában. Én mindig úgy találtam, hogy a tehetségesek egyúttal a legmodernebbek közöttük. Azok, akik tehetségük erejével és a tehetség mindig őszinteségre készítő parancsával a legvalóságosabb mondanivalójuknak adnak hangot a legegényibb, legadekvátabb formában. Akik nem tudnak hazudni. Akik valami belső predestináltsággal pontosan úgy és arról vallanak, amiről és ahogyan csak ők valhatnak, senki más. Ha kísérleteznek, azt kényszerítő nyugtalanságból, szükségérzetből teszik, s nem azért, mert hát mások is azt csinálják körülöttük. Ezt a következeteséget csak néhány fiatalunk újszerű alkotói kísérletezéseiben figyelhettem meg. Legtöbbitüknek még mindig adekvátabb kifejezési formája és műfaja lehetne a szépen cizellált szonett, a realista eszközökkel fölépített novella vagy elbeszélés. Mert rettegnek, hogy megszólja, vagy éppenséggel kineveti őket valaki?... Őszintén szólva, a mélyen-
szántó irodalmi újításokat és formai, kifejezésbeli felfedezéseket akárhány fiatal írónk erején felüli vállalkozásnak érzem ezidőszert. Az irodalomfejlődés folytonosságának valónkra vált ismerete és bírása nélkül donquihote-i erő-

A tanácskozás résztvevőinek egy csoportja

Fehér Ferenc, Huszár Zoltán és Pintér Lajos a tanácskozás szünetében

feszítések maradhatnak csupán ezek a fiatalos buzgóságok. Nem rombolhatunk stílust, ha nem alakítottunk még ki stílust, és csak annyi hangszerezen játszhatunk, ahányat ismerünk. A hangszereken meg kell tanulni játszani. Erdemes megtanulni előbb, ahelyett, hogy csak rapszódikusán és a magunk kedvtelésére pötyögtetjük a húrokat vagy a billentyűket. Ennyit a fiatalok modern irodalmi törekvéseiről.

V. A STÍLUS ÉS A NYELV A FIATALOK ÍROI ALKOTÁSAIBAN

A nyelv az író egyetlen eszköze és fegyvere. A fiatalok nincsenek teljesen tudatában ennek. Különböztet többet tö-

ródnének vele. Legszebb és legjobb gondolataik szzenvednek hajótörést a magyar nyelv gyönyörű tengerének rájuk leselkedő, ismeretlen szirtfokain és zátonyain. A legfőbb veszély, ha egy fiatal író vagy költő nem érzi azt a nyelvet, amelyen ír. Mert ha érzi, csak nem ismeri eléggé, még megtanulhatja talán. Nem ritka eset azonban, hogy különben igen tehetséges fiatal költőink is (tehát nem költőnőink!) amikor pl. külföldiokról beszélnek, azt úgy mondják, hogy »balkis-koromban«. Ennél elképesztőbb nyelvi retteneteket is idézhetnek a benyújtott kéziratokból, de ezt a szép találkozót nem szeretném humoros délutánra változtatni. Pedig valójában elszomorító, hogy azok a tehetséges fiatal íróink és költőink, akik az egzisztencializmus, a modern életérzés és a stílusforradalom eshetőségeivel kacérkodnak, nem tudják a magyar nyelvet és a helyesírást. (Ezt ki kell mondanom, még akkor is, ha a magyar órák iskolai hangulatát és a dorgálós zavú tanár haragját idézem fel a jelenlévőkben.) Hogyan alakíthatják ki egyéni, sajátos stílusukat azok, akik olvasással, következetes tanulással nem hódítják meg maguknak ezt a számukra csak tetszhalott szépséget, a magyar nyelvet?...

AZ IRODALOMBÍRÁLAT SZEREPE A FIATALOK KIBONTAKOZÁSÁBAN

Nem létezhetik, még kevésbé fejlődhetnek egy irodalom az azt kísérő irodalombírálat nélkül... Fiatal íróink munkálkodását nem kísérte gondos és intenzív irodalomkritika. Ennek a hiányát, azt hiszem, ők maguk érezték a legjobban. Kár, hogy csak ők érezték, még nagyobb baj, hogyha netalán nem érezték, vagy nem számolnak vele a jövőben sem. Végső ideje foglalkozni helyzetükkel, munkásságukkal az igényes, átfogó irodalombírálat hangján és eszközeivel.

Munkásságuk, irodalmi törekvéseik kritikai elemzésének, állandó figyelemmel kísérésének hiányában nem kívánatos veszélyek várhatnak rájuk is, vajdasági magyar irodalmunkra is. Hiszen nem mindegy, hogy mit nyerünk, vagy veszítünk velük. Az irodalombírálat segítségével elsősorban abban nyilvánulhatna meg, hogy rávezeti őket arra az útra, amelyen szívós munkával és okos tájékozottsággal pótolhatják írói felkészültségük hiányait és kiegészíthetik látókörüket. Nem elég korholni és vádolni fiataljainkat ilyen vagy olyan hibáik, hiányosságaik miatt; a tehetségek talán megérdemlik, hogy a vajdasági kritikus szeretettel és bizalommal egyengesse első lépéseiket ezen az egyébként is rögös talajon, amelyet vajdasági magyar irodalomnak neveznek.

Magunkról szólunk

Kiss István

***

Bevezetésül egy igen érdekes, biztató jelenségről emlékeznénk meg. Vajdaságban még soha ennyi fiatal nem foglalkozott írással, mint az utóbbi években. Ez nem légből kapott nagyhangú megállapítás. Mi is csak akkor figyelünk fel rá, amikor egyes idősebb irodalmárainktól hallottuk. Később utána néztünk a dolognak, amennyire tőlünk telett. Az Ifjúság irodalmi rovatában 1957-ben több mint hatvan fiatal író és költő neve szerepel. Ez persze nem azt jelenti, hogy végre megszületett valami komoly, mindent elsöprő irodalmi mozgalom vagy írógárda. A mennyiség valóban örvendetes, de egyelőre tartózkodjunk a fellengző megállapításoktól. Vannak új törekvések, formai, tartalmi szempontból, új, érdekes nézetek, de értékben ezek a törekvések és általában ez az irodalom még korántsem üti meg a mértéket. Talán ezért szükséges egy ilyen találkozó, mint a mai, ahol részletesen szóba kerülhet sok probléma. Mert ha nem is szándékunk erővel irodalmi mozgalmat indítani, akkor is szükséges megbeszelnünk nézete-

inket, elképzeléseinket és céljainkat. Tudatosra kell tennünk egyes életrevaló elképzeléseket, tisztázni egyes helytelen fogalmakat és általában megismerkedni irodalmunk mai helyzetével és problémáival.

***

Nem kell messzire mennünk, ha valamelyik fiatalat meg kell győzni arról, hogy valóban vannak komoly tennivalóink, problémáink és fogyatékoságaink. E sok fiatal közül például senki sem műveli a kritikát. Nincsenek kritikuszaink. Ez igen komoly problémánk. Az is igaz, hogy némcsak a miénk. A vajdasági irodalom egyébként is igen kevés komoly kritikust tud felmutatni, de éppen ezért nekünk különös figyelemmel kell foglalkoznunk ezzel a kérdéssel.

Néha halljuk ugyan a fiatalokat bírálni, az Ifjúságban is látható időnként egy-egy ilyen írás, de ezek nem igen lépik túl az önképzőköri bírálat kereteit. Fő jellegzetességük az egyéni vélemény. Alapos felkészültség híján azonban tévútra vezetjük saját magunkat. A szólásszabadság jogán boldog-boldogtalan elmondja azt, ami a szíven fekszik.

* Részletek Kiss István 1958 május 24-én, a fiatal írók HÍD által szervezett találkozásán felolvasott írásából.

Deák Ferenc elbeszélését olvassa a kañenicei parkban

és azt hiszi, hogy ezzel hasznára van az irodalomnak. Végeredményben mindenkinek van többé-kevésbé egyéni véleménye, de ez még nem avatja kritikussá. Ezért talán jól tennénk, ha az ilyen vitára okot adó véleményünket előbb szűkebb körben ismertetnénk, ahol társainktól rögtön hallhatnánk ellenvéleményt is, (mint például ezen a mai találkozón). Ne akarjunk tisztázatlan és egyéni véleményünkkel mindjárt a nyilvánosság elé lépni.

Az irodalom-bírálattól nem kisezer eltérő vélemény végletekig menő harcát várjuk, hanem reális értékelést, amely bizonyos művet vagy embert a megfelelő helyre állít. Alapos, hozzáértő és szókimondó bírálatot várunk, jól felkészült ember tollából, aki elemez, ismertet, és a maga valóságában mutat be egy irodalmi alkotást.

Kit érdekel az, hogy 15—20 embernek vannak bizonyos műről, irodalmi megmozdulásról vagy műfajról egészen meglepő eredeti nézetei, — kivált, ha sokszor még tévesek is? Az ilyesmi le-

het egy zártkörű vita tárgya, de nem kívánkozik a széles nyilvánosság elé, azaz a lapok hasábjaira.

Különböztessük meg tehát az eltérő vélemények harcát a komoly irodalom-bírálattól. Ne használjuk fel a szólás- és vélemény-szabadságot zűrzavarkeltésre és az olvasóközönség tájékoztatlanságának növelésére, ízlésének rontására.

Felmérni magunk vagy mások munkáját, törekvését, csak akkor tudjuk, ha megfelelő képzettségünk van hozzá. Határozott tájékozottság nélkül még saját magunkat sem tudjuk értékelni. Ezért találkozunk olyan gyakran szemre teteszetős írásokkal, melyek nem sokat adnak. És ezzel — az önkritikával — szintén elég rosszul állunk.

Végeredményben mindez érethető, hiszen senki sem születik kritikusnak, de ez nem ok arra, hogy tétlenül szemléljük ezt a helyzetet.

Irodalombírálat terén tehát gyengén állunk. Vagyunk elég sokan, akiknek irodalmi ambíciói vannak, de bizony kevesen, akik az irodalmat komolyan tanulmányozzák. Egyszerűen nem dicsekedhetünk irodalmi képzettségünkkel. Enélkül pedig óvakodjon bárki itélni és bírálni.

* * *

Elérkeztünk tehát a legkomolyabb feladatunkhoz, az önképzéshez. Nem akarok senkit sem meggyőzni olyasmiről, amit maga is igen jól tud, — arról, hogy tanulni kell. Mindig és mindenkinek tanulni kell, ha valamit el akar érni.

Mégis, én — csupán személyes nézetemet közlöm — nem egyezem egyes idősebb irodalmárainkkal, akik ha tanulásról van szó, nem fogynak ki a felsorolásból. Szerintük az írónak meg kell ismerkednie a művészetekkel, nyelveket kell tanulnia, és sok-sok egyebet. Nem azt akarom mondani, hogy ez szűkségtelen, és nem hasznos, csupán azt, hogy az ember még ha írónak készül is, képtelen arra, hogy százféle szétforgácsolja idejét és erejét. Van mindegyikünknek más elfoglaltsága is. Egyesek tanulmányait folytatják, mások állásban vannak. Persze majd mindenki érdeklődik valamelyik művészet, nyelv vagy tudomány, szociológia és hasonlók iránt, de tanulmányozni mindent, ami hasznára lenne, mint írónak, képtelenség. Már maga az olvasás, az olvasottság is probléma. Ki tudná átböngészni azt a számtalan művet, amit jó lenne is-

merni? Itt legfeljebb megfelelő olvasási rendszerről beszélhetünk, de akárhogy csináljuk is, mindenféleképpen sok érdemes mű elkerüli majd a figyelmünket, vagy egyszerűen nem jutunk oda, hogy elolvassuk.

Véleményem szerint képtelenség általános érvényű szabályt szerkeszteni arra, hogy miként képezze magát a fiatal író és költő. Ez sok mindentől függ, de leginkább az illető egyéniségétől és érdeklődésétől.

Mindamellet vannak dolgok, amelyek elsőbbséget követelnek, amelyekről nem lehet megfedkezni. Itt van mindjárt az olvasottság és az íráskészség fejlesztése. Azután megismerkedni a műfajokkal. Az idegen nyelv tudása is csak hasznos lehet. Továbbá ma már nem lehet író vagy költő valaki, aki nem ismeri legalább szűkebb környezetének, jelen esetben Vajdaságnak, irodalmát és irodalmi mozgalmait. Ha nem ismeri íróinkat, műveiket, ha nem kíséri figyelemmel lapjaink irodalmi rovatát és például a HÍD-at, amely nálunk az egyetlen irodalmi folyóirat, tehát irodalmi életünk hordozója, fóruma.

Kapcsolódjunk be a vajdasági és az általános jugoszláv irodalom vérkeringésébe. De ugyanígy legyünk otthonosak a társadalmi életben is. Legyünk tisztában azzal, hogy mit akarunk, hogy a társadalmi megmozdulások nem szűk körű társaságban vagy kávéházi asztaloknál zajlanak le, hanem az életben. Ezért nem élhetünk zárkózottan. Ha nem is veszünk mindannyian tevékenyen részt a társadalmi életben, de mindenestre ismernünk kell. Jól kell ismernünk és következtetnünk az eseményeket, mert írásainkkal mi is képviselői és tükrei vagyunk.

Mindezek már ismert dolgok, — nem is a fölfedező büszkesége vezet, amikor itt újra megemlítem —, de semmiesetre sem árt, ha ezen a találkozón is szóba kerülnek.

***

Szerintem az se aggasszon valakit, hogy nem tud eljutni mindenhova, ahova szeretne. Végeredményben az nem tesz íróvá senkit sem, hogy sokat látott és tapasztalt, bejárta a világot és megismert sok különféle embertípust. De azért egy-egy külföldi út csak hasznos lehet, mert szélesedik látókörünk és összehasonlításokat tudunk tenni egyes jelenségek között. Egyszóval használjunk ki minden alkalmat a tanulásra, de felesleges sopánkodnunk, ha nem tudunk mindent elérni vagy megismerni. Az íráshoz más is szükséges, nemcsak sok póre tapasztalat.

***

Szükséges néha közönség előtt is fellépni. Támogatni, mondjuk, az iskolák önképzőkörzeit, és ott egészséges irodalmi életet kelteni. Érdeklődés van és jól esik látni, amikor a közönség, a fiatal-ság hálás, hogy foglalkozunk vele. Ez az írónak, a költőnek is mindjárt nagyobb kedvet ad a munkához, jobban igyekszik. A visszavonultság ezzel szemben legfeljebb bölcselkedési hajlamunkat növeli, legtöbbször igen kétes eredménnyel.

Erintkezni kell az emberekkel, az olvasókkal, beszélgetni velük és tőlük telhetően alakítani őket. Próbáljunk tenni valamit a sok téves nézet, felfogás ellen, irodalmunknak és egyes képviselőinek alaptalan lekicsinylése ellen.

Gulyás József, Vlaovics József és Bauer Irén a kiránduláson

Harcoljunk céljainkért, az érvényesülésért, de először legyünk tisztában azzal, hogy mit akarunk, s hogy akarunk-e egyáltalán valamit. Mert értelmetlen szélmalomharcra nincs szükség.

***

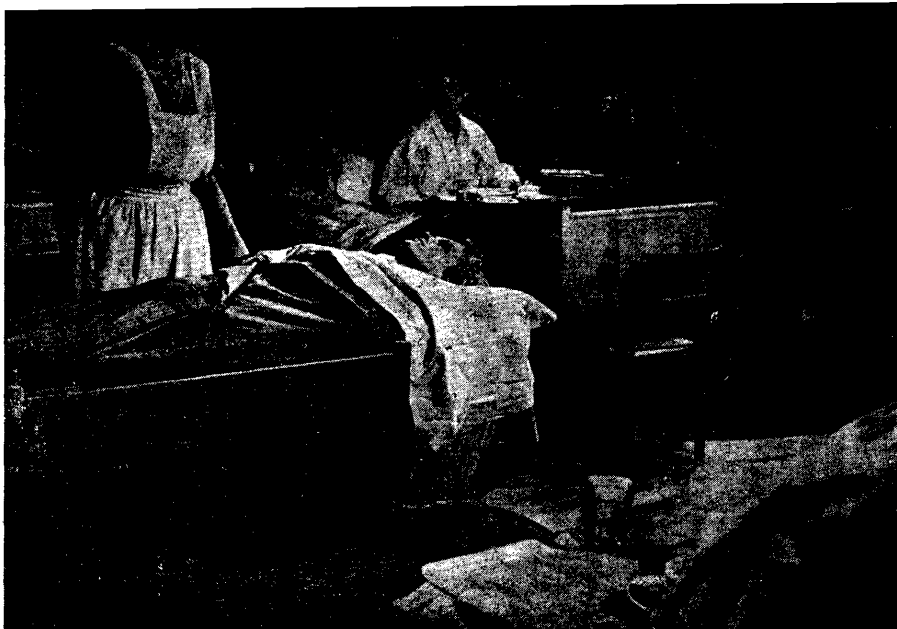
A fiatalok törekvése az új felé, gyakran csak a formában nyilatkozik meg. Holott elsődleges az új meglátás, mondanivaló és tartalom. Új forma, új tartalom nélkül, hamis pénz, amit akkor sem fogadnak el, ha előbb nagy igyekezettel fényesre csiszoljuk.

***

Jövendő irodalmi munkásságunkról nem beszélhetünk anélkül, hogy ne emlékezzünk meg a könyvkiadásról is. Nincs szándékom róla bővebben írni, mert mindannyian tudjuk, hogy elég rosszul áll. Röviden csak annyit, hogy számunkra sokat jelentene, ha volna egy könyvkiadó az érdemesebb fiatalok műveinek kiadására. Én hiszem, hogy mi már tudunk nyújtani valamit. Egyes fiatal költőink (Deák, Dörö stb.) már készülnek kiadni versesköteteket, de nem valami simán megy a dolog. — Több mint 60 fiatal ír Vajdaságban! Talán össze tudnánk állítani egy antológiát, amely nem maradna alul a vajdasági irodalom színvonalán.

Ingmar Bergman Az élet forrásánál című film rendezéséért nyert díjat. A film négy női főszereplőjét is díjazták.

Cannes tavaly, az idén és mindig

Lányi István

ILYEN UNALMAS FESZTIVÁL, mint az idén — legalábbis az öreg cannes-i rókák így mondják — tizenkét év óta nem volt. Jőmagam csak második esztendeje veszek részt ebben a május elseji Azúr-parti bolondériában, de a tavalyihoz hasonlítva, az idei film-szemlét valóban eseménytelennek kell minősítenem. Azért volna ez, mert tavaly én is újonc voltam még itt, s ez az egész bábeli, tarka forgatag még új és izgalmas volt számomra?... Vagy talán már rajtam is kezd úrrá lenni az a fásultság, amelyet a cannes-i „törzs”-újságírók arcán figyeltem meg, akik már belefáradtak abba, hogy olvasóik számára minduntalan újabb és újabb „szenzációkat” kaparjanak elő ebből a gyűzsgő hangyabolyból, amit úgy hívnak, hogy Palais du Festival? Nem,

nem, valóban igyekeztem tárgyilagos mérleget csinálni és nyugodt lelkiismerettel állíthatom, hogy az idei szemle csak „rutin”-fesztivál volt: — jó *mes-teremberek összejövetele*, olyanoké, akik sohase alkottak és sohase fognak tartós értékű, igazán nagy műveket alkotni...

Mivel magyarázható ez?

Tavaly, a jubiláris X. Fesztiválon olyan műveket mutattak be, mint a Baráti meggyőzés, Cabiria éjszakái, a negyvenegyedik, Akinek meg kell halnia, Egy halálraitélt megszökött, A csatorna, stb., és olyan nevezetességek voltak itt mint William Wyler, Costeau Fellini, Bresson, Lattuada, Dassin, Cserkaszov és a film-művészet sok más nagynevű művésze és alkotója, — az idén viszont a bemutatott több mint huszonöt film

közül mindössze kettő (a Szállnak a darvak c. szovjet film és Ingmar Bergman Az élet forrásánál c. műve) emelhető ki a rutin-filmek átlagából és érdemel különösebb figyelmet. A többnyire legjobb esetben csak azt mondhatnám, hogy itt-ott meg-megcsillan bennük egy-két zseniális részlet, mint egész azonban, valamennyi csak jó szakmai tudás gyümölcse, s nem nagy alkotás. És ha csaknem bizonyos, hogy a tavalyi itt bemutatott filmek közül egyik-másik nemsokára bevonul a hetedik művészet klasszikus alkotásai sorába, a XI. cannes-i Fesztiválon bemutatott filmeket — az említett kettőt kivéve — már néhány hét múlva mindenki elfelejti... Ez annál meglepőbb, mert ha végiglapozunk az immár tizenkettedik esztendősi Fesztivál eddig bemutatott filmjeinek lajstromán, ilyenekkel találkozhatunk: David Lean: Rövid találkozás, René Clement: Harc a vasútért, Billy Wilder: Tönkrement kirándulás, Roberto Rossellini: Róma nyílt város, Ermler: A döntő fordulat és Emilio Fernandez: Maria Candelaria (valamennyi *egyetlen* szemle — az 1946-os — termése!), aztán 1947-ben Dmytryk feledhetetlen Keresztűz c. filmje, Disney Dumboo az elefánt és Carol Reed A harmadik ember c. műve, majd sorban tovább, (hogy csak a díjnyerteseket említsem) Vittorio de Sica Csoda Milánóban, Pressburger-Powell Hoffman meséi c. balett-filmje, Renato Castellani Két garas ára remény és Orson Welles bizarr Othello-ja, André Cayatte Mindannyian gyilkosok vagyunk, Toto Csendörök és tolvajok c. filmje, Elia Kazan Viva Zapata-ja, John Huston A Sierra-Madre kincse c. műve, aztán a svédek feledhetetlen Csak egy nyár c. filmje, Zinnemann Innen az örökkévalóságig, majd A pokol kapuja c. japán film, Cayatte Özönvíz előtt, Delbert Mann Marty, Clouzot A félelem bére, Kazan Az Éden-kerttől keletre, Bergman Egy nyári éj mosolya c. pompás alkotása, J. Y. Cousteau A csend világa, Albert Lamorisse Fehér sörény és A vörös léggömb, Clouzot Picassoról szóló zseniális rövid-filmje és a jobbnál-jobb játék- és dokumentum-filmek fel nem sorolt serege... — miért van hát, hogy az idén csupa közepeszerű film került bemutatásra?! Hiszen, ha csak az öt legnagyobb filmtermelő országot vesszük: Amerikát, Angliát, Japánt, Indiát, Francia- és Olaszországot, amelyek évente mintegy másfélezer művészfilmet készítenek, már akkor is szinte hihetetlen, hogy ekkora termésben nem lehetett legalább néhány olyan művet ta-

lálni, amely méltó módon képviselhetné volna ezeket az országokat és folytathatta volna a cannes-i tradíciókat.

A NYUGATI FILM VÁLSÁGÁBAN kell mindenekelőtt ennek az okait keresni, — noha ez talán szólamszerűen hangzik, hiszen a keleti államok, sőt a többi filmtermelő ország produkciójában is érezhetők e válság tünetei. Tény az, hogy az ideji cannes-i Fesztivál híven tükrözte azt az eszmei zűrzavart és szakmai pangást, amely ma a hetedik művészet terén uralkodik világszerte. A tavalyi szemle, amely mint „a békevágy Fesztiválja” marad meg a részvevők emlékezetében, tele volt mély humanista eszmékkel átítatott művekkel és az emberiség legnemesebb törekvéseivel volt fellobogóva (az angol Incidens a Jangce folyón c. filmet kivéve, amelyet egyhangúlag el is ítelt a Fesztivál közvéleménye), — az idén viszont, az említett két filmet kivéve, már nyoma se volt e törekvések művészi visszhangjának. Fülledt légkörű, beteges levegőt árasztó művek uralkodtak az idén az Azúr-parton (Vágyakozás a nyírfák alatt, Karamazov-fivérek, Gyilkosság parancsszóra, Vérbosszú, stb.), vagy pedig biedermeier, cukros limonádék (az osztrák Zizi avagy Egy császárnő leánykora, a németek Spessarti fogadó c. filmje stb.) és ál-életképek (mint a franciák Éltető víz, a magyarok Vasvirág, a románok Baragani felkelői és az olaszok Fiala házasság c. filmje). Ha nem is valami tartós értékű, de üdítően hatott Jacques Tati Az én kedves nagybácsim, Pietro Germi A szalmaember és Martin Ritt Hosszú, forró nyár, c. filmje. Ezekben legalább a francia esprit, az olasz neorealizmus, a szolid amerikai nagyfilm-tradíció nyomait lehetett a néző. De ezekből is hiányzott az az alkotói erő, amely kitörölhetetlenül beleír egy-egy nagy művet a néző emlékezetébe.

Voltak, akik örömmel állapították meg, hogy az ideji Fesztivál a hetedik művészet veteránjai nélkül pergett le, hogy nincsenek itt a „nagy ászok”, és hogy talán új neveket csillogtat majd meg Cannes. Sajnos, nem így lett. Még egyszer bebizonyosodott, hogy „jó az öreg a háznál”, hogy csak a filmművészet hétfőpróbás nagymesterei tudják izgalmassá tenni ezt a versenyt, mert a világ filmtermelését mindinkább fojtogató válság nem kecsegtet újabb zsenik felbukkanásával. A Nyugat fél az új tartalomtól, a régeből pedig csak nagymester tud nagy filmet csinálni. Kele-

ten az új tartalom csak most tör felszínre és ez a folyamat roppant óvatos, roppant ügyefogyott formákban ölt alakot. Ily módon aztán úgy állunk, hogy Nyugaton elcsépelet tárgyakat tündöklő formai köntösbe öltöztetnek, Keleten pedig gyönyörű emberi eszmék kezdetleges formái béklyókban vergődnek. És mindaddig, míg egyik is, másik is nem szabadul meg ettől az alapvető betegségtől; míg Nyugaton úrrá nem lesznek az élet új, kinyilatkoztatásra váró tartalmai, a keleti filmek pedig nem tanulják meg azt, hogy a film ma már nem ott áll, ahol Eisenstein és Pudovkin idejében, — addig nem is kell Cannes-tól vagy akármelyik más filmszemléltől örökbecsű műveket várnunk!

A SZOVJET DIADALA ilyen körülmények között nem is hatott meglepetésként. Nemcsak azért, mert nem erős a versengés, hanem azért is, mert Bergman filmjén kívül a Szállnak a darvak volt az egyetlen film, amelyből a tavaly olyan örömmel látott humanizmus, életderű és költőiesség áradt. Ez ennek a filmnek legfőbb erénye. Mert művészi erő tekintetében vagy filmszerűség szempontjából, semmiben se lépte túl a már elavult szovjet formai korlátokat, nem nyújtott újat sem szovjet, még kevésbé európai vagy amerikai viszonylatban. Ezenkívül van ebben a filmben egy etikai bökkenő is. Témája tulajdonképpen egy nagy szerelem, amely azzal végződik, hogy a fiú elmegy és elesik a háborúban, a lány pedig hozzámegy egy régi udvarlójához. De még mielőtt megbizonyosodott volna arról, hogy szerelmese már nem él! Ezáltal a film témántúli mondanivalója, — hogy a háború az emberi lét legnagyobb esztelensége, amely minden szépséget eltipor életünkben —, teljesen értékét veszti, mert ebben az esetben nem a háború vet véget ennek a nagy szenvedélynek, hanem a lány gyengesége... És hiába szállnak a darvak, a tavaszi ég hiába mosolyog le biztató-kéken a világra, nem az élet legyűrhetetlen ereje az, ami a további léthez erőt ad a legkedvesebbek elvesztése után is, — hiszen a lány a maga életét már nem kötötte a kedvese sorsáról szóló hírhez... S ha még oly szépen képzelték is el a film alkotói témájukat, itt melléfogtak egy kicsit. És még valami. Noha Tatjana Szamojlova és Alekszej Batalov, a két főszereplő csakugyan kitűnően játszik és bár a film — az említett melléfogás ellenére is — csakugyan szép, emberi, mégis gyengébb mint a negyvenedik. Ott a forradalmár

katonalány és a fehérgárdista tiszt szerelmének szövevényébe már eleve belefonódnak a tragikus végzet szálai, ez az öntudat gyengeségéből és az emberi szív szépséges erejéből szőtt szenvedély már indulásakor magában hordozza a benső drámát és pompásan rohan kibontkozása felé. Dramaturgiai szempontból, a külső okok ráplántálása és a konstruált kibontakozás etikai és eszmei fogyatékoságai miatt a Szállnak a darvak hasonlíthatatlanul gyengébb. Ilyenformán sok szerencsés körülmény közrejátszásának köszönheti csupán a Szovjet, hogy 1946 óta (amikor Ermiler filmjét díjazták itt) újra nagydíjat nyerhettek Cannes-ban.

A TÖBBI FILMRŐL SZÓLVÁ, mindekenelőtt Ingmar Bergman svéd rendező Az élet forrásánál c. filmjét kell megemlítenem, amely témátárgyalás és forma szempontjából egyaránt érdekes és merész. Az egész film úgy szólván egyetlen körhízi szobában játszódik, három állapotos nő ágya körül. A semleges, mondhatnám, ridegen tárgyilagos világítás fényében, a hűvös, aprólékos svéd pedantéria keretei között három emberi élet rajzolódik ki előttünk olyan meleg színekkel megfestve, hogy az ember szinte elszédül; hogyan lehetett ezt így, ilyen bonctani tárgyilagossággal elmondani! Az egyik asszony nem jól él az urával és ez nem is akarna gyermeket ebből a házasságból. Az asszony viszont, akinek fájdal-

Jacques Tati Az én kedves nagybácsim című filmjével szerepelt.

na Szamolova a Szállnak a darvak című
tíjat nyert szovjet filmben.

mas magárahagyottságában a gyermek lenne minden vígasza, élete értelme, forró szenvedélyességgel küzd azért, hogy életre hozza magzatát. Nem sikerül neki, ez már a második természetes abortusz nála, és többé nem eshet teherbe. Eltűnik belőle minden asszonyi, minden emberi — kiegészít, fásult lényé válik, akinek csak az értelme működik még fájón, vádlón. A másik asszonynak természetesen adottsága van a boldogsághoz, ragyog az anyaság reményében. Boldogan tervezget a férjével, a gyermek még közelebb hozta őket. A másik asszony keserűen nézi őket. Aztán jön a várvavárt szülés, a film legmegrázóbb, legnaturalisztikusabb jelenete. Jelen vagyunk a sors legnagyobb misztériumánál: amikor leírhatatlan fájdalmak közepette egy élet lesz vagy nem lesz. S a gyermek halva születik. Hová tűnnek a boldog izgalommal telt várakozás percei? Egy megkínzott, halan-

dó asszonyi test lélegzik a rideg-fehér ágyon, arcán a hiábavaló szenvedés csalódott görcsével. A harmadik egy leányanya, aki szerelme törvénytelen gyümölcsét hordozza még éretlen keblei alatt. Gyűlöli önmagát, hogy nem volt elég ügyes és nem vetélte el magzatát, gyűlöli szerelmesét, aki gyáván a háttérbe húzódott, magára hagyva a lányt, gyűlöli a csecsemőket, mert állapotára emlékeztetik, gyűlöl mindenkit. De az életet nem lehet kizárni magunkból, belopakodik minden póruson át. A lány látja, hogy küzd foggal, körrömmel a másik kettő, hogy életre hozza méhe terhét, hogy a föld szépségeivel és fájdalomakkal telt kertjébe új virágot ültessen, és bekövetkezik a törés: benne is fölébred a vágy anyaság után. A film négy női főszereplőjét (a három állapotos nő és a jószívű ápolónő megismerősítőjét) díjazták, Bergman pedig megkapta a rendezés nagydíját.

Még két érdekes problémájú filmje volt a Fesztiválnak. Az egyik Anthony Asquith angol rendező Gyilkosság parancsszóra c. filmje, a másik Pietro Germi A szalmaember c. műve. Az első a vak kötelességtudat és a lelkiismeret szabadságának dilemmája, a másik pedig egy kis fejezet az ember azon örökös harcából, amelyet a társadalmi bélyégek ellen vív vágyai megvalósításáért. Mindkét film egy kicsit megmozgatja az anarchia és nihilizmus lappangó csirait az emberben, de végül ha lemondások árán is, a társadalmi együttélés kerülhetetlen törvényei és fegyelme diadalmasodna.

A brit Intelligence Service arról értesül, hogy egyik ügynöke a németek által megszállt Párizsban sorra lebuktatja a Gestaponál a többieket. Ezért egy fiatal tisztre megfelelő kiképzés után azt a feladatot bizza, hogy tegye el láb alól az árulót. A tiszt egy vendéglőben találkozik jövőendő áldozatával, egy idősebb emberrel. S míg a kiképzőben oly nagy élvezettel készült feladatára, most, hogy szemtől-szemben áll az élő emberrel, akit meg kell ölnie, s aki egy jóhiszemű, csendes ember benyomását kelti, megrendül benne a szándék. Amaz meghívja őt a házába, tizenhároméves kislánya bemutatja neki, mit tanult a balett-iskolában, felesége a megszállás nehéz körülményei között is ott tartja ebédre, sőt egy razia alkalmával menedéket is nyújtanak neki, és a kötelességtudat, a fegyelem lassan porrá omlik benne. Ez az ember nem lehet áruló! De azok, otthon, mégiscsak jobban tudják! Nincs joga kétel-

kednie a parancsban. Viszont nem ölhet meg valakit, kinek vétkességéről nincs meggyőződve. Aztán újra jön a parancs és ő mégis megöli az öregembert. Ez a gyilkosság a film legborzalmasabb és egyben legkiválóbb része is. Noha a padlón az öregember marad holtan, a tiszt úgy érzi, mintha őt ölték volna meg. Aztán megtudja, hogy ártatlan embert gyilkolt meg, hogy az információk tévesek voltak. Ez aztán teljes erkölcsi zúllásbe taszítja. A film befejezése ostoba és opportunistá happy end. Kár. Tönkre teszi és lezüllesztíti ezt az érdekesen induló filmet az átlag-filmek nivójára.

Germi egy korosodó munkásembert személyesít meg filmjében, aki beleszeret egy üde, izgató, érdekes lelkű fiatal lányba. De mikor odáig jut, hogy választania kell családjá, a jóhírnév, munkahelye és az emberek megvetése között, otthagyja a lányt és visszatér családjához. A lány öngyilkos lesz, mert ő korlátokat nem ismerve szereti, s mert nem tudja elviselni azt a tudatot, hogy a férfi, aki az ő szemében minden erény megtestesítője volt, nem más, csak egy megfélemlített, gyenge szalmaember. A filmet sokan támadták, különösen a baloldali sajtó, amelynek Germi, noha kommunista, a begyében van még A vasutas c. filmje óta, mert itt a szakszervezetek üres frázisai és a kenyérharc konkrét nehézségei között meghasonlott olasz munkást mutatta be. — „Valójában mindannyian szalmaemberek vagyunk” — mondta nekem egy beszélgetésünk alkalmával Germi — „és csak a képmutatók nem merik az életnek ezt a kérlelhetetlen kompromisszumát elismerni. Azok is támadnak engem”. Germi filmje határozottan jó és hogy nem jutott a díjazottak közé, azt annak köszönheti, hogy az emberek szemébe mondta legtitkosabb gyengeségüket, csakúgy mint tavaly Dassin tette feledhetetlenül szép Aki nek meg kell halnia c. filmjében...

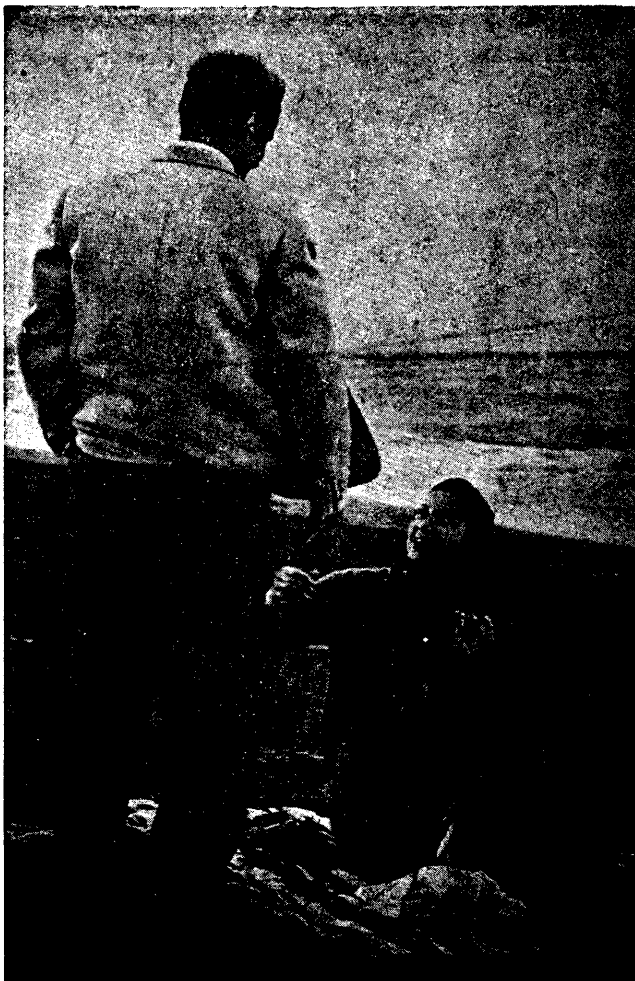
Jacques Tati érdekes filmje még mindig kísérlet, mint érett, végig gondolt koncepciójú mű. Tati a komikusoknak ahhoz a fajtájához tartozik, (és ezért becsülendő), aki nem akar mindenáron nevetetni, s mókáit nem azért csinálja, hogy olcsó röhejt váltszon ki. Tati filozófus, aki meglátja és feltárja az élet komikus oldalait és költő, aki fellázad az ellen, hogy a modern idők embere a technika rabja és robotja legyen, s elfeledje a virágok illatát, az ég és fák színét, a napfényt. Csakhogy ez a törekvése inkább egyfajta szentimentális elsiratása a „rég jó időknek”, amikor „ez még nem így volt”, nem pedig a modern élet előrehajtó kriti-

kája. Ez az, ami őt Chaplintól megkülönbözteti és egy fokkal alább helyezi. Tati is igyekszik filmjében egy visszatérő jellegzetes figurát kitalálni, mint ahogyan Chaplin tette valamikor keménykalapos, bambuszbotos kis csavargójával. De hőse, Monsieur Hulot annyira hamisítatlanul francia, annyira talajhoz kötött jellemében és szellemével, hogy nemzetközi sikerre alig számíthat.

A FRANCIA KORMÁNYVÁLSÁG

és az országban uralkodó zavaros helyzet is alaposan ráütötte bélyegét a Fesztivál hangulatára. Egy este az a hír terjedt el, hogy algeri merénylők bombát készülnék dobni a fesztiváli palotára. Percek alatt kiürült minden terem. Persze, csak vaklárma volt az egész és ürügy arra, hogy két közelben sétáló északafrikai polgárt megverhesenek az extrémisták. De a bizonytalanság, az algeri puccs és egyáltalán a

Pietro Germi, a rendező és főszereplő, A szalmaember című filmben.

Közársaság sorsa ránehezedett az Azúr-partra. Ettől függetlenül azonban zsúfolt volt minden szálloda, felvonultak a párizsi szalonok legdrágább modelljei, drága szőrmék, felmérhetetlen értékű ékszerek és különleges, megrendelésre épített luxus-autók parádéja volt minden esti filmvetítés a Palais-ban. És a Carlton-szálló mögötti kutya-panzió az idén is jó üzletnek mutatkozott, mert aranybetűs üvegajtajai mögött ebben az évben is drága pénzért fűrosztotték és ápolták a dollárzsákok kényeztetett ölebeit, hogy gazdáik nyugodtan fűrodhessenek és ülhessenek Martini-jük mellett a bárban. A Martinez bár pultja mellett minden este ott guggolt Sophia Loren és nagy szájának csábos mosolyával mindenkihez szívélyesen küldözgette dallamos „ciao”-it, mindenki megpaskolhatta meztelen vállát, aki olaszul beszélt, mert a művész nő máig is az a fecsegő, közvetlen nápolyi lány maradt, aki volt. A magyarok immár harmadik éve

egymásután Töröcsik Marit küldték Cannes-ba és valaki rosszmájúan meg is kérdezte, hogy Magyarországnak csakugyan csak egy színésznője van?... Jayne Mansfield, a hollywoodi „kebelkirálynő”, szőrmével bevont Cadillacján érkezett, hogy ha netán mellbőségével már nem tudna szenzációt aratni, legalább autóját csodálja meg a világ... és így tovább: mindenki, akinek a publicitástól, jól szervezett, raffinált reklámtól függ az egzisztenciája, igyekezett hallatni magáról, keltette magát, fáradhatatlanul mosolygott a riporterkamerákba, Jean Marais platinaszőkére festette haját és Bernard Buffet-vel, a felkapott „új Picasso”-val együtt botrányokat rendezett, pofozkodott... — egyszóval, a szenzációhajhász újságíróknak volt itt anyaga az idén is bőven.

Eppen csak azok csalódtak, akik kezdték már hinni, hogy Cannes csakugyan a film-művészet Mekkája lesz.

elenet Janez Zmavec Lélekvesztő a kikötőben című drámájából, a Szlovén Népszínház bemutatásában.

A III. Sterija játékok után

Rövid összefoglaló az idei fesztivál eredményéről

Németh P. István

Nem véletlen, hogy éppen Noviszádon született meg a gondolat: minden évben megrendezni a hivatásos színházak szemléjét. Ez a város több mint száz éve döntő szerepet játszik a jugoszláv színművészet kialakításában és fejlesztésében. Ezenfelül Noviszád évtizedek óta összekötő kapocsként szolgált két kultúrközpont, Beográd és Zágráb között. Ezeknek a hagyományoknak a továbbfejlesztésével, a ju-

goszláv népek kultúrájának egybefűzésével, Noviszád lerakta egy országos jellegű színházi fesztivál alapjait. S ezzel, természetesen, a jugoszláv színjátszás és a hazai drámairodalom továbbfejlesztésének alapjait is.

Ha az első Sterija ünnepség csak sejtette, a második már minden kétséget kizárva igazolta az elgondolás helyességét, a fesztivál megrendezésének szükségességét. Tavaly már senki sem ké-

A Záhrebi Drámai Színház Matković Alomvásár című drámájával szerepelt. Vojnović Karnevál a tető alatt című darabját a Noviszádi Szerb Népszínház vitte színre.

telkedett abban, hogy a Sterija-színpad elsőrendű jugoszláv kultúrintézményé válik. A jelentkező színházak száma félreérthetetlenül bebizonyította: A fesztiválon való részvétel nagy megtiszteltetést jelent mind a művészegyüttesek, mind a drámaírók számára. Jórészt ezzel magyarázható, hogy tavaly tíz kiváló jugoszláv színház lépett fel ezen a nemes versenyen, tizenegy hazai művel. Azt sem kell elfelejteni, hogy a bemutatott tizenegy közül, tíz dráma háború utáni alkotás volt. Tegyük hozzá mindjárt ezt is: minőségi alkotás! Eből néhány dráma (Ranko Marinković: „Glorija”, Lebović-Obrenović: „Mennyei osztag”, Marijan Matković: „Az út végén”, Slavko Kolar: „A testem az enyém” és Mirko Božić: „Hinta a fűzesben”) még sokáig szerepelni fog a hazai színházak műsorán. Sőt, a Glorija és a Mennyei osztag iránt külföldön is érdeklődnek.

Túlzás nélkül állíthatjuk, hogy ezek a drámák minőségben nemcsak elérték, hanem túl is szárnyalták az eddigi jugoszláv színvonalat. Ez különben még nem sokat jelent. De a tavalyi fesztiválon meggyőződhattünk arról is, hogy néhány író – noha azelőtt nem foglalkozott drámaírással – jól ismeri a színpad-technika minden követelményét és hangban, stílusban, tematikában, hangulatban és szerkezetben sikerült művészi igénnyel megírt, modern drámát alkotnia. Olyan drámát, amely mondanivalójával a mai ember életének, örömeinek és vergődésének művészi tükörképét adta. A háború utáni évek sikertelen műkedvelő kísérletei után, ez valóban szép eredmény.

Ezzel persze korántsem akarjuk azt mondani, hogy ez az örvendetes siker – ha szabad néhány befutott dráma megjelenését így nevezi – pusztán a Sterija játékok létesítésének köszönhető. Viszont a noviszádi fesztivál ilyenirányú mozgósító és serkentő szerepét sem szabad lebecsülni. A Sterija ünnepeken minden évben rövid két hét alatt felmérhetjük a modern jugoszláv drámairodalom termését, minden évben értékelhetjük a legjobb színművészeti teljesítményeket. Az írók, műbírálók és színházi szakemberek így könnyen elkészíthetik az évi mérleget: Mennyit haladt vagy hanyatlott a jugoszláv drámairodalom és színjátszás. A Sterija-színpad ezenkívül kitűnő és csaknem egyetlen alkalom a drámaírók és színművészek nemes versengésére. Ilyen alkalom és ilyen lehetőség természetesen nem maradhat visszhang nélkül.

Ha mindehhez még hozzáfűzzük, hogy az előadások minősége tavaly elérte a legmagasabb jugoszláv szintet, — a hozzáértők véleménye szerint néhány előadás európai színvonalon mozgott —, akkor világosan kirajzolódik előttünk a Sterija-színpad kezdeményező és serkentő szerepe a jugoszláv színházi élet és drámairodalom további kibontakozásában.

Felmerül a kérdés, milyen eredménnyel zárul a jugoszláv színházak idei országos versenye? Vajon a III. Sterija-színpadnak sikerült-e folytatnia minőségben és színvonalban a tavalyi fesztivált?

Erre a kérdésre, alapos elemzés, különféle tényezők helyes megvilágítása és a jugoszláv színjátszás mai helyzetének tüzetesebb megvizsgálása nélkül nehéz válaszolni. Ez viszont a műbírálók dolga. De annak alapján, amit a noviszádi kultúrotthon színpadán két hét alatt láttunk, a feltett kérdésre csak tagadó választ adhatunk. Az idei fesztivál ugyanis — véleményünk szerint — színvonalban jóval gyengébb volt a tavalyinál. Ugyyszólván semmivel sem ment túl a tavalyi játékok minőségén.

Mivel magyarázható az átlagos színvonal?

Elsősorban is talán azzal, hogy a legtöbb színház az elmúlt évadban sajátos jelleg kialakításával kísérletezett. Ez viszont csak hazai művek előadásával volt lehetséges. Változtatni kellett tehát az eddigi műsorpolitikán. A színházak igyekeztek minél több hazai drámát műsorra tűzni. Magától értetődik, hogy a hazai dráma előadása — még ha általános emberi problémákat tárgyal is — sajátos jelenítő formát és játékstílust követel. Olyan feladat ez, amit a legjobb együttesek sem képesek máról holnapra elvégezni.

A színházak egy része háború utáni fejlődésében — tavaly vagy még előbb — elérte a legmagasabb fokot. Azóta pang. A további fejlődéshez új vérkeringésre volna szükség. Viszont a legtöbb színház jelenlegi szervezeti felépítése gátolja az új vérkeringés megindulását. Különben is: a színházak jó része nem képes lépést tartani társadalmi életünk gyorsütemű fejlődésével. Körülöttünk minden változik, már sok minden meg is változott, csak a színházak működési formája maradt a régi. Körülbelül ennyit a tárgyi nehézségekről.

Az idei közepes színvonal magyarázatát továbbá néhány együttes gyenge

Jelenet Marijan Matković Heraklesz című drámájából.
Jelenet Miodrag Pavlović Ut a bizonyosságra dramájából.

Branko Ćopić novelláinak közismert alakját, Nikoletina Bursacót Rade Marković személyesíti meg.

Kislinger Holtvágányon című darabja a Celjei Népszínház előadásában került színre.

szeplésében és néhány dráma gyenge minőségében kell keresni. Meg kell mondani, hogy az együttesek és színművek megválogatása ezúttal nem a legszerencsésebb volt. Meggyőződésünk, hogy a Mosztári Népszínház és a Szkoplyei Népszínház együttesének előadása az idén kimaradhatott volna a fesztivál műsorából. Ugyanez vonatkozik az „Ágacska a szélben” és az „Osztozkodás” című színművekre is. Vitatható például az is, hogy a „Felebarátok” című avantgardista drámának feltétlenül

helyet kellett-e adni egy ilyen reprezentatív jellegű országos rendezményen.

Mindez azonban nem marasztalhatja el az ideai Sterija játékok sikerét. Mert beszélhetünk sikerről, bármennyire furcsán hangzik is.

Az idén már tapasztalhattuk, hogy a Sterija fesztivál nem akkor kezdődik, amikor az első előadás kezdetén a rivaldafényben megjelenik az első színész és nem akkor ér véget, amikor az utolsó előadás végén legördül a függöny. A színházak még az idény elején megkezdték az előkészületeket a fesztiválra. A Sterija-színpad bizottságához egymás után érkeztek a jelentkezések. Minden színház új és eredeti dráma előadását jelezte. A fesztivál sűrített programja miatt, persze, a jelentkezett színházaknak több mint fele kimaradt. Ebből is látható, hogy a fesztivál szerepe azért terjed, hanem azon túl, az egész évad alatt mozgásban tartja és minőségi teljesítményre serkenti a színjátszóegyütteseket. Az idén tapasztaltuk először: két fesztivál között van már bizonyos folytatólágosság, amely állandóan ébren tartja az együttesek művészi igényességét.

Ne feledjük el azt sem, hogy az ideai fesztiválnak végre sikerült a vidéki színházakat is megmozgatnia. Ez is eredmény. A válogatást végző bizottságnak a jövőben bizony nem lesz könnyű dolga.

Az ideai fesztivál küiőnben — a jugoszláv drámaírás fokozatos kibontakozásának idején — néhány nemesak elfogadható, hanem értékes drámával gazdítottta a jugoszláv színpadi irodalmat. Tíz új színmű, mindenesetre szép eredmény. Ha az idén bemutatott színművek mindegyikét nem is állíthatjuk a tavaly befutott drámák mellé, Marijan Matković két műve, az „Álomvásár” és a „Heraklesz”, feltétlenül előkelő helyet biztosít majd magának az eddig még nem túlságosan gazdag jugoszláv drámairodalomban. Ezenkívül Miodrag Pavlović: „Út a bizonyosságba” című drámája is értékes irodalmi alkotás. Túlságosan intellektuális szövege azonban igen nagy feladatot állít a színészek elé. Csak magas színvonalú fővárosi együttesek vihették sikerrel színpadra. Az idén befutott drámák közé tartozik Juro Kislinger „Holtvágányon” című ügyesen megírt lélektani drámája is. Minden tekintetben megfelel a modern színpad követelményeinek. Nem hagyhatjuk ki ebből a felsorolásból Branko Ćopić „Nikoletina

Bursać" című novelláinak dramatizációját sem. Ez a színpadra alkalmazott Čopić mű mély humanizmussal átítatott meséjével, feledhetetlen derűjével és ragyogó humorával bizbnyára még sokáig a jugoszláv színházak műsorán marad.

Végül, de nem utolsó sorban meg kell mondani, hogy az idei fesztiválon az átlagos színvonal ellenére is látunk néhány jólsikerült és egy remek előadást, néhány gondosan felépített, művészi alakítást, két kitűnő és egy ragyogó rendezést.

A legkiemelkedőbb művészi teljesítményt és a legkiegyensúlyozottabb előadást (Janez Žmavec: »Lélekvesztő a kikötőben») a Szlovén Népszínház együttesétől láttuk. Erről az előadásról elmondhatjuk: gondos felépítése, hűvös és depoetizált hangulata, egységes stílusa és diszkrét hangja minden dicséretet megérdemel. Az eddigi fesztiválok egyik legjobb előadásának tartjuk.

Színvonalas teljesítménynek számít a Zágrábi Drámai Színház, (Marković: „Álomvásár”), a Lyublyanai Városi Színház (Vilhar-Mahnić: „Este az olvasókörben”) és a Noviszádi Szerb Népszínház (Vojnović: „Karnevál a tető alatt”) együttesének előadása is. Ilyen minőségű előadások mindenkor megállják helyüket egy országos versenyen. A Celyei Népszínház előadásáról (Kislinger: „Holtvágányon”) sem szabad megfeledkeznünk. Igazságtalanság volna. Ez a vidéki együttes a tavalyi fél-siker után kellemesen meglepte a fesztivál közönségét. Előadásuk fővárosi szinten mozgott.

Ritkán fordul elő, hogy a közönségnek, műbírálóknak és a zsűrinek egy-egy előadás, rendezés vagy alakítás elbírálásában egyöntetű a véleménye. Pedig az idén ez történt, legalábbis a színesi teljesítmények elbírálásában. Magyarázata? Néhány alakítás szembevetően kimagaslott a közepes színvonalból. A legtöbb dicsérő szó Rade

Markovićet, a Beográdi Drámai Színház fiatal színészét illeti. Nikoletina Bursać, a hatalmas alkatú, kissé faragatlan, de csupaszív partizán-tizedes alakjának megszemélyesítésével a fesztivál egyik legjobb színészi alakítását nyújtotta. Feledhetetlen művészi élmény volt. De ugyanilyen elismerést érdemel Viktor Beknek, a jugoszláv színjátszás veteránjának és Neva Rosićnak, fiatal zágrebi színésznőnek alakítása is. Mindkét színész a Zágrebi Drámai Színház tagja. Alakításukat többször is nyíltszíni tapssal köszönte meg a közönség. Blaženka Katalinc és Marko Todorović, a Jugoszláv Drámai Színház két tagja – Ivo Vojnović Dubrovnikai trilógiájában – nyújtott magas színvonalú művészi alakítást. Az említett művészek feltétlenül megérdemelték, hogy a zsűri nekik ítélje oda a fesztivál öt legjobb színészének kijáró jutalmat.

Már említettük, hogy a legjobb előadást a Szlovén Népszínház együttesétől láttuk. Jó előadáshoz azonban nem csak kitűnő együttes, hanem rendező is kell. Ezért nem tévedünk, ha azt állítjuk, hogy a Szlovén Népszínház együttesének elsősorban is Slavko Jan rendező biztoskezü vezetésével sikerült olyan előadást nyújtania, amely kiemelkedik az eddigi Sterija-játékokból. Cseppet sem meglepő tehát, hogy a zsűri az idén Slavko Jan rendezését találta a legjobbnak. Meg kell még említeni azt is, hogy másik két jólsikerült előadás, a „Karnevál a tető alatt” és az „Álomvásár” Josip Kulundžić és Mladen Škiljan nagyszerű munkáját és rendezői tehetségét dicséri.

Mindent összevetve: A harmadik Sterija játékok eredménye – közepes minőség, átlag színvonal – nem nevezhető teljes sikernek. Mégis tagadhatatlan: az idei fesztivál jelentős mérföldköve volt a jugoszláv színjátszás és drámairodalom fejlődésének. Az idei játékok országos visszhangja legalább is ezt bizonyítja.

Idegen a társadalomban

Beri Imre

ALBERT CAMUS: KÖZÖNY, MAG- VETŐ KÖNYVKIADÓ, BUDAPEST, 1957

Szürke, jelentéktelen, semmitmondó, céltalan élet képe bontakozik ki ennek a kis könyvnek a lapjain, amely éppen semmitmondásával vált sokatmondó kifejezésévé egy kor emberi életének.

A ma már Nobel-díjas Albert Camusnak ez volt az első könyve, még a háború alatt jelent meg Párizsban. Azóta írója nézetei is megváltoztak sok mindenben, újabb könyveket írt, tavaly a Nobel-díj dícsőségében és világhírében sütkérezett, de ez a kis könyvecske a maga százötven oldalával tovább éli írójától független életét, magyar nyelven immár a második kiadásban. És tanúskodik.

Egy emberi és társadalmi állapot sivár képét villantja fel. A francia társadalom háború előtti fiatalságának jövőtlensége, áporodott belső élete villan fel, amely a háború után majd két kézzel kap az egzisztencialista filozófia Sartre-féle változatán és lelkesedik Camus abszurdum-elméletéért. Arról beszél, hogy a kapitalista társadalom börtöne nemcsak a munkásnak, hanem a polgárnak is, a polgári életformának. Az ember megnyesett szárnyakkal, üres szemekkel él egyik napról a másikra, célja, hogy életének ezeket a napjait minél kényelmesebben, nyugodtabban élje le, a holnapra nem gondol, mert nem érdemes vele foglalkozni. A feladat igen egyszerű: lehetőleg fájdalommentesen leélni az életet. És milyen szomorú, hogy mindez egy fiatalember életének a tanulsága.

A regény francia címe idegenről beszél, de a közöny is szépen tükrözi a könyv alaphangulatát. Camus azt il-

lusztrálta ebben a művében, hogy az ember idegen, jövevény csak a társadalomban, elszigetelt életek élnek egymás mellett, és nem tudnak egymással találkozni. Az embereket a fásult közöny falai választják el egymástól, és ez egészen a nemtörődömséig tud fokozódni, nemtörődömséig, szenvtelenségig nemcsak embertársai, de maga maga iránt is.

A regény is ezzel a hangulatrajzzal kezdődik. A hő már régen elszakadt mindenkitől, anyjától is, akit aggok házába küldött. Camus mesteri módon rajzolja meg éppen az anya halála és temetése tükrében a fiatalember lelki szegénységét, közömbösségét, céltalan, semmitmondó életét. „Ma halt meg anyám. Vagy talán tegnap, nem is tudom pontosan...” Íme az első határozott vonás e fiatalember arcképén. A másodikat, még jellegzetesebbet alig pár mondatnál alább találjuk: „Két napot kértem a főnökömtől, s persze ilyen ürügyre nem utasíthatta vissza. De láttam, nem volt inyére a dolog. Pedig még mondtam is neki: — Nem tehetek róla. — Nem felelt. Gondoltam, hogy ezt talán mégse illett volna mondanom...” Anyja és fia viszonyára a következőkben találunk magyarázatot. A fiú kiért a menhelyre és az igazgatóval beszélget. Menteteni akarja magát, majd arra gondol, hogy anyja sokat sirt kezdetben ott tinn: „Az utolsó esztendőben ezért is nem mentem a menhelyre. No meg aztán azért is, mert elveszett volna a vasárnapom — nem szólvá arról a robotról, hogy autóbuszra kellett volna ülnöm, aztán jegyet váltanom, s két óra hosszat utazgatnom.” A temetés leírása pompás rajza a fiúból áradó közömbösségnek. Ahogy gyalogolnak a koporsó után, s velük megy anyjának öreg barátja is, megható igyekezettel unszolva fáradt

lábait a mindinkább távolodó menet után, hogy végül is összeessék, az emberi szolidaritásnak, az érző embernek olyan példáját villantja fel a fiatal és közömbös fiú előtt, amelyre az semmiképp nem volna képes. És minden fölötte ott ragyog az afrikai nap közömbös és erős fénye, amely fáraszt és kimerít. A fiú csak testével van a temetésen, szelleme, gondolatai valahol máshol bolyonganak.

Másnap fürödni megy a tengerre és szerelmi kalandba bocsátkozik. Fürdés után, öltözködve a lány meglátja fekete nyakkendőjét: „...kérdzte, kit gyászolok. Mondtam neki, hogy anyám halt meg. Amikor megkérdezte, mikor, azt feleltem neki: — Tegnap. — Egy kicsit hátrahőkölt, de különben egy szót sem szólt. Kedvem lett volna hozzatenni, hogy hiszen én nem tehetek róla, de lenyeltem a mondókámat, mert eszembe jutott, hogy ezt már a főnökömmel is mondtam. Egyébként is mit jelent ez? Az ember mindenképp hibás egy kicsit.“ Aztán a moziban egy Fernandel-filmet néznek meg, majd a lány felmegy vele a lakására. És azután jön a vasárnap, Mersault-nak, a főhősnek vasárnapja. Az unalom, a céltalanság szinte fájón árad e pár lapnyi leírásból. Nem történik semmi, nem gondol semmire és nem csinál, nem érez semmit. Élete teljesen a véletlenek kénye-kedvétől függ.

A regény főhőse ember, akinek sorsa függetleníttette magát, kívül esik a hősön, akaratát a véletlenek sorozata irányítja, úgyhogy a hőst, mire helyzetének tudatára ébredne, máris várja a nyaktilló. Nem társadalmi ember áll Mersault személyében előttünk, csak társadalmilag meghatározott. Szó szerint is idegen a társadalomban, amelyben élni kényszerül. Mondanunk sem kell: ez a társadalom a Mersault-ok társadalma. Ernyedt, fülledt, céltalan.

A céltalanság nagy alkotása ez a regény. Mersault tehetetlenül csapódik ide-oda, mint kis faág az érülő vizen. Szinte vakon bolyong az emberek között, álomban él, mintha nem tudná mit és miért cselekszik. Aztán a szinte bántó tartalmatlanság, ami körülveszi és amit élete jelent! Enni, aludni, dolgozni, cigarettázni. Legfőbb cselekedetei ezek az életben. De a végzet már ott settenkedik körülötte. Raymond Síntes ez a selyemfiú, emeleti szomszédja. Mindinkább egybefonódik életük. A napok üresen tűnnek tova, és szomszédjával való barátsága már sej-

teti a véget. Főnöke a szabadulás reményét kínálja neki, Párizsba akarja küldeni, de ő visszautasítja az ajánlatot. „Akkor meg azt kérdezte (a főnök), nem csábítana-e a változás. Azt feleltem, hogy az ember élete úgysem változik, hogy egyik élet olyan, mint a másik, s hogy az én itteni életemet kedvemre valónak találom. Láttam, nem tetszik neki a válasz, azt mondta, nem felelek a kérdésére, meg hogy nincs semmi becsvágyam, s az üzleti életben ez nagy baj... Ha jól megfontolom a dolgot, igen tűrhető módon éltem. Diákkoromban, emlékszem, sokkal becsvágyóbb voltam. De mikor abbahagytam a tanulmányaimat, igen hamar beláttam, hogy mindez nem is olyan fontos.“

Egy vasárnap azután kirándulnak Raymonddal együtt a tengerpartnak a várostól egy távolabb eső részére. És ime a véletlen játéka: Mersault akaratlanul belecsöppen Raymond két ügyébe: arabokkal verekszenek és az egyiket lelövi. Valóban »kopogtatnak balsorsa ajtaján«.

A regény második része Mersault börtönéletéről szól. Kihallgatják s a napok mennek a maguk útján. Már vagy egy éve vizsgálati fogságban van. Az író lefesti hőse eltoppant közömbösségét: már nem érdekli saját sorsa sem. Közönyösen vanl és él. Ez logikus is: csak életét folytatja tovább. És éppen ebben a részben hull le a lepel az egész társadalomról. Az író hosszabban elidőzik a főtárgyalás részleteinél. A bíróság Mersaultot éppen közömbösségével, érzéktelenségével terheli. Nem szerette anyját, halála után másnap moziba ment és szerelmi viszonyt kezdett, jópajtása selyemfiú volt, stb. A polgári társadalom enkölcsi jegyeinek fonákjai ezek, melyektől azonban a társadalom valódi arca kap élesebb megvilágítást. A vádló halált kér Mersaultra ilyen szavakkal: »Kijelentette, semmi közöm ahhoz a társadalomhoz, amelynek félreismentem leglényegesebb törvényeit, s nincsen jogom apellálni arra az emberi szívre, amelynek legelemibb hajlamairól sincs tudomásom.« Pedig a hős ennek a társadalomnak a terméke volt, és következetesen ennek törvényei szerint élt. Ami ezután következik, az a hős rádöbbenése saját sorsára, egy nagy önelélmző monológ a regény végén. De már késő. A hős meg fog halni, a társadalom pedig tovább termeli a Mersaultokat, és ezerszer újra leperog majd, mind újabb és újabb változatban ez az

emberi dráma, amit Camus olyan nagy mértékű tartással és mesteri egyszerűséggel mondott el.

E kisregénynek már megvan a maga helye korunk szellemi jelenségei között.

Lényegeset és jellemzőt mond el a mai kor polgári társadalmáról és az ember-ről, aki abban élni kényszerül. A szó legszorosabb értelmében is kor- és kör-kép.

Menedék a szörnyű idők elől

Bori Imre

**SZERB ANTAL: SZÁZ VERS,
MAGVETŐ KÖNYVKIADÓ,
BUDAPEST, 1957**

„Kedves olvasó, légy régimódi. sze-rezd be a kapsos albumot és írd bele a legjobb verseket, amelyekkel utadon találkozol; hidd el, nem kárba vesztett idő, amit ezzel töltesz. Írd tele a kapsos albumot és tedd el vagy vidd magaddal. Ki tudja, mit tudsz megmenteni ezekben a szörnyű időkben, és ki tudja, mit tudsz megmenteni ifjúságod-ból, amely nem kevésbé rohamos tem-póban szokott elnyargalni, mint a ro-hanó idők. De ha kedves verseid veled lesznek, nem maradsz üres kézzel üres ég alatt.” (1944.)

Igy ír a kötet bevezetőjében Szerb Antal, halálsejtelmekkel tele ilyen módon próbált védekezni a második világhábo-rúban a fasizmus fenyegető veszélye el-len. Jellemző módon versekkel bátyáza-t körül magát, s mint annyian, az életnek ezeket a túlságosan szelídnek bizonyult fegyvereit szegezték szembe a fasizmus halált árasztó borzalmaival. Szerb Antal humanista volt, a Rotter-dami Erasmusok fajtájából, aki úgy látszik, nem tudott mással védekezni, mint a szellem, a humánus szelídség-vel. Pedig akkor nem ez kellett volna, hanem az a „fegyveres jóság,” amit egy jugoszláv költő emlegetett nemrégén. Fegyver és harc, amit annyian vallot-tak Európában.

Szerb Antal tehát száz verset gyűj-tött össze a „szörnyű idők” előli mene-dékül. Száz görög, latin, angol, francia, német, olasz verset, azét a szellemi

Európáét, amely akkor, 1944-ben, meg-semmisítve, megfélemlítve, lealacsonyít-va és arcul köpve rejtőzött könyvek lapjai között. Erről beszélni, ezt idézni a maga módján hősi tett volt, ha — eszközeit, hatását tekintve — nem is eredményes. Most új kiadásban kaptuk kézhez Szerb Antal üzenetét, egy csok-rot azokból a virágokból, amelyeket az irodalomnak ez az értéke szeretett. Verseket, amelyeket a halálra várva ol-vasott.

Tíz témakörbe csoportosította a ver-seket Szerb Antal és ilyen címetek adott nekik: magányosok, szeretők, is-tenek, halandók, állatok, nosztalgiaik, sor-sok, éjszakák, bánatok, hatalmak, látó-mások. Ezek a címek egyben nagyon jellemző módon villantják fel Szerb Antal egyéniségét is, a magára olvas-ható versek színei keverednek azokkal az érzésekkel, amelyek boldog és békés időkben éppúgy megteremnek, mint a harcok vérözönében. Érdekes ellentétek támadnak így az olvasóban és támad-hattak Szerb Antalban is, amikor vá-logatta és olvasgatta ezeket a verseket.

A bombák robbanása közben Wordsworth Táncoló tűzliliomai meny-nyire másképp és mégis mennyire jel-lemzően, mondhatnánk titkosan utal-nak és találnak célba az olvasóban.

Sétáltam, mint a felhő, melyet
szél hajt, céltalan, könnyedén,
s egyszer csak egy sor, egy sereg
aranyliliom tűnt elém,
a tó partján, a fák alatt
ringtak, táncoltak almatag.

Szabó Lőrinc)

Vagy nem volt aktuális Leopradi A remete rigó című verse?

Nem kellett, nem is tudom, miért,
[sőt]

Töletek mehekülök,
Hazámban idegenként,...

(Sík Sándor)

S hogy száll fel Nietzsche Elhagyatva
című versében a válogató magános
és bánattal telt sóhaja:

A varjúraj
város felé surrog tova:
hó lesz hamar –
boldog, kinek van otthona...

(Képes Géza)

A magára is olvasható jegyek után
az olvasó a szerelem örök problémájá-
val találkozik. Theokritost, Vogelweidet,
Goethet, Shakespeare-t, Elisabeth
Browningot, Petrarcat és a világirodal-
om sok nagy költőjét találjuk meg eb-
ben a részben. Szerb Antal törekvései
és szempontjai itt is nyilvánvalók:
egyfelől örök emberi értéket idézni fel
az értékek devalválódásának korszaká-
ban, másfelől élesen szembeállítani a
szeretetet a kor árasztotta gyűlölettel.

Ezt szemlélteti az Istenek címet vi-
selő ciklusban Schiller Görögország
istenei című versével:

Visszatértek ők hát s minden szépet,
visszavittek, minden magasat,
minden ép színt, minden égő képet,
s itt maradtak a kihűlt szavak.
mi a dalban él fent halhatatlan,
lent a létben elmerül.

(Gulyás Pál)

Érdekes azonban megfigyelni, hogy irá-
nyítja Szerb Antal válogató kezét min-
denütt élete konkrét borzalma. Hölderlin
Hyperion sorsdálában ismét saját hely-
zetét olvassa ki:

De ránk ideleonn
nem vár nyugalom sohasem.
Vaktában csak egy
órától a másikig
úgy sodródnak az átok-
verte halandók,
mint hullámok
szirtről szirtre zuhanva,
míg elnyeli őket a vak szakadék.

(Képes Géza)

Igy rak Szerb Antal szín mellé színt,
érzés mellé érzést a legnagyobbak meg-
fogalmazásában. Több mint kétezer év-
nyi az ív, ami időben összeköti a költő-
ket egymással. És békésen símulnak be-
le a német és az angol, az olasz és a
francia költők hangjai ebbe a koncert-
be, amit Szerb Antal varázsolt elő egy
öldöklő háború utolsó előtti esztendejé-
ben! Tudatosan hirdeti, hogy a lövész-
árok szakadécai nem végleg szakították
szét az emberiséget, ha a jelenben
nem is, de a világ kétezer éves múltjáb-
an a legszorosabban összetartoznak és
összefognak tartozni a jövőendőben, egy
békés korszak boldog ölén is.

A magyar műfordítók legjobbjainak
teljesítménye pedig méltóan adja visz-
sza az eredeti szövegek mondanivalóját,
erről mindenki meggyőződhetik, hisz a
kiadás kétnyelvű.

A mai olvasó már csak száz nagyon
szép verset, a világirodalom valóban
száz gyöngyszemét kapja kézhez ebben
a kötetben állandó útitársul és olvas-
mányul. Ma már a válogatás tendenció-
zus éle eltompult, a versek elvesztették
pillanatnyi időszerűségüket és csak a
remekművek korszakokat, évezrede-
ket túlélő örök időszerűsége árad belő-
lük.

Irodalmi háború egy előszó körül

— tényi

Kurt Tucholsky érdekes alakja volt a német irodalomnak s a weimari Németországnak. A náci-táborokban később elpusztult Nobel-díjas Ossietzkyvel együtt évekig szerkesztette a Weltbühne-t, ezt a harcos folyóiratot, amelyben Ossietzky és Tucholsky, valamint a körülöttük csoportosuló írónemzedék — Tucholsky legtöbbször a gúny fegyverével — az akkor még kezdeti szakaszában lévő hitlerizmus ellen küzdött. Ezt a csoportot Hitler hatalomra jutása szétszórta a világ minden tájára vagy... megtizedelte. Tucholsky maga is elmenekült és 1935-ben Svédországban öngyilkos lett.

Tucholsky elsősorban humorista volt, de a szónak nem abban az olcsóbb értelmében. Művészetét talán Karinthyéhoz hasonlíthatnánk leginkább, (a magyar olvasó jobb megértése érdekében vesszük ezt a hasonlatot). Finom irodalmi fegyverzetben vonul fel mindig ez a humor, mindvégig egyéni hangú, az „együgyű lexikon” elgondolkoztató, frappáns hangjában kulminál, ahogy a fogalmakat leegyszerűsíti, magyarazza. A túlvilágról és vele kapcsolatos misztikumról szóló sorai például:

„Az igazhitűek egy kunyhó előtt ülnek. Arra megy egy pogány, vígan lépked és füttyürszik. Az igazhitűek kuncognak, a hasukat dörzsölik és lökdösisik egymást. Na ez is vakarózni fog egy nap, ha meghal — mondogatják.

Mert nekik az igazhitűeknek ott a zsebükben a túlvilágra szóló hajtási engedély. Ez meg — szegény pogány — nem is tudja, hogy ilyen engedély is kell a halálhoz. És jól néz majd ki a túlvilági mezőkön!”

Tucholsky talán a legolvasottabb írója korának — pacifista és radikális polgári körökben, de a munkástömegek soraiban is az akkori Németországban.

Aforizmákkal átszótt kis karcolatai, érdekes és gunyorosan érzélgős regényei s különösen (a számunkra Karinthy idéző) pastiche-rajzai voltak közkedveltek... ezek a kötetek persze mind ott lobogtak aztán a hitleri könyvmáglyákon. Színpadon is sikerei voltak, kis chansonjai általános beszédtema voltak Berlinben, Münchenben és mindenütt. Nemcsak napi politkát adtak, hanem — minőségükben jelentős irodalmi értéket képviselnek a képek üde felvilantásával és tiszta szép nyelveikkel.

A háború után Tucholskyt újból felátasztották, és most az újból felidézett író körül irodalmi háborúskodás támadt. A legnagyobb német „olvasókörök” egyike (ez olyan könyvbarát egyesület a németeknél) elhatározta, hogy kiadja Tucholsky válogatott műveit — egy vastag kötetre való írását — illetménykötetnek: a válogatást az író barátjára, Hermann Kestenre bízták. Kesten ezt el is végezte és — előszót írt a könyvhöz —. Ez az előszó a nagy háborúskodás tárgya.

Alighogy az „olvasókör” nyilvánosságra hozta tervét, máris jelentkezett a Rowohlt-Verlag, Tucholsky egykori kiadója és... tiltakozott. Tiltakozott a maga nevében, de tiltakozott Tucholsky özvegye nevében is. Együtt kérték aztán a bíróságtól, hogy akadályozza meg a könyv terjesztését, elsősorban azért, mert Kesten előszava „súlyos sértéseket tartalmaz, voltaképpen éleshangú bírálcikk és alkalmatlan előszónak.” Tucholsky özvegyének külön kifogása szerint az előszó írója lekicsinyli férjét, helytelenül mutatja be egész írói munkásságát, emberi magatartását stb.

A Der Monat című folyóirat — anélkül, hogy a folyamatban lévő bírói eljárásnak elébe vágna, mint azt maga hangoztatja — pusztán tájékoztatásul

közölte ezt az előszót. Kesten kétségte-
lenül szellemes, mesterien könnyedhan-
gú, tele van szubjektívizmussal és sok-
szor rapszódikus; sok belemagyarázás
kell ahhoz az állításhoz, hogy rosszaka-
ratú és elfogult. S még kevésbé lehet
erről azt mondani, róla, hogy nem mu-
tatja be kellően és eléggé a német iro-
dalomnak ezt az érdekes és egyéni te-
hetségét.

Amikor aztán Kesten esszéje nyilván-
nosságra került, valóságos nyilatkozat-
háború indult meg. Van aki fetisizmus-
nak bélyegzi, hogy egy elhunyt íróról
nem lehet szabadon beszélni, van aki
élesen támadja Kestent, fejére olvasva,
hogy barátja emlékét csunyán befeke-
títette. Van aki súlyos irodalmi mércé-
vel és professzoros taglaló hangon
nyúlt ehhez a kérdéshez... azon a han-
gon éppen, amelynek Tucholsky világ-
életében a legnagyobb ellensége volt.

A nagy harc hullámaiban azonban
felmerült az írói magatartás kérdése is
és így az előszó-ügy meg az egész
Tucholsky kötet körüli zaj egyre inkább
valami irodalmi ítélőszékké változik.
Vajon az emigrációba kényszerült író
öngyilkossága — vetik fel —, ez a han-
gos tiltakozás a hazájában uralkodó ál-
lapotok ellen, hősi cselekedet volt-e
vagy menekülés? Szó esik ezekben a
hozzászólásokban az emigráns-iroda-
lomról általában — állítólag Tucholsky
„sajtupapírnak” nevezte az ilyen töme-
gektől távoleső folyóiratokat. Tucholsky
persze nem ismerhette a faszizmus elleni
harc világméreteit (hiszen a hitleriz-

mus teljes háborús örületének kibonta-
kozása előtt halt meg). A vita egészen
kényes területekre tévedt, amikor a
hitlerizmussal való kollaboráció kérdé-
se felmerült azoknak a német íróknak
magatartásáról, akik a birodalomban
maradtak... sőt neveket is kezdtek
emlegetni a hozzászólók.

Most végül megszólalt maga Kesten
is, — aki a hitleri uralom éveit szintén
emigrációban töltötte —, de ezt a kér-
dést nem erről az oldalról közelíti meg,
hanem merész oldalvágással kétségbe
vonja az író özvegyének jogát, nem any-
nyira jogi, mint erkölcsi és irodalmi
szempontból, hogy kerítést emelhet fér-
je emléke körül, tabunak tekintve min-
dent ebben a kérdésben... Abban az
előszóban — írja — igazságosan és em-
beri színekkel mutatta be az elhunytat,
aki nagy volt és nagyságának az sem
árt, ha bizonyos emberi gyengéire,
ítéletbeli tévedéseire is rámutatunk. Mi-
lyen volna a világirodalom, az irodalmi
ítélet, — kérdezi Kesten —, ha Goethe
kedvesére vagy Heine feleségére biz-
ták volna emléküket és nagyságuk fel-
mérését!

Egy kis letargia azonban kiérezhető
Kesten legújabb írásából, amelyben a
sok hozzászólónak válaszol. A vitához
ugyanis — saját maga vagy ellenfelei
szájába? — egy Goethe idézetet ad:

„Ihr müsst mich nicht mit Wieder-
spruch verwirren! Sobald man spricht,
beginnt man schon zu irren.”

KRÓNIKA

A KÖLTÉSZET MÁSODIK FESZTIVÁLJA

Május 31. és június 5. között Rijékában és környékén megtartották a jugoszláv költészet második fesztiválját, amelyen 70 hazai költő és néhány ismertnevű kritikus vett részt. A fesztivál külföldi vendégei. Tadeusz Rożewicz lengyel, Alain Bosquet francia és Luigi Fiorentino olasz költő, a felolvasásokban és vitákban való részvételükkel e találkozó központjában álltak.

Nem érdektelen talán, ha ideírjuk a meghívottak, illetve megjelentek névsorát: Mira Alečković, Mate Balota, Desimir Blagojević, Dobriša Cesarić, Milovan Danojlić, Oskar Davičo, Milan Dedinac, Mak Dizdar, Eli Finci, Jure Franičević-Pločar, Marin Franičević, Zvonimir Golob, Vlado Gotovac, Jovan Hristić, Hamza Humo, Dubravko Ivančan, Drago Ivanišević, Stanko Juriša, Blaže Koneski, Dušan Kostić, Vladimir Kovačić, Kajetan Kovič, Gustav Krklec, Vesna Krmpotić, Ivan V. Lalić, Velimir Lukić, Miroslav Madjer, Desanka Maksimović, Todor Manojlović, Slobodan Marković, Dušan Matić, Janez Menart, Borislav Mihajlović, Slavko Mihalić, Nikola Miličević, Cedomir Minderović, Zoran Mišić, Tanasije Mladenović, Slobodan Novak, Milorad Pantić-Surep, Vesna Parun, Tone Pavček, Vlatko Pavletić, Boro Pavlović, Miodrag Pavlović, Sreten Perović, Boško Petrović, Vasko Popa, Vladimir Popović, Čedo Prica, Josip Papučić, Branko V. Radičević, Borislav Radović, Djuza Radović, Stevan Raičković, Ivan Slamnig, Milivoj Slaviček, Stanislav Šimić, Djuro Šnajder, Antun Soljan, Aco Šopov, Krsto Špoljar, Florika Štefan, Dragutin Tadijanović, Husein Tahmišćić, Božidar Timotijević, Gane Todorovszki, Zlatko Tomićić, Risto Tošović, Josip Vidmar, Grigor Vitez, Irena Vrkljan, Šime Vučetić, Aleksandar Vučo, Dragutin Vujanović, Dane Zajc, Ciril Zlobec.

A szervezők: a zágrebi Lykos könyvkiadó és a rijekai járási népbizottság, dús programmal töltötték meg ezt a hat költői napot. A fesztivál főbb rendezvényei három csoportra oszthatók: 1. a részvevő költők és kritikusok vitái a költészetéről, a szervező bizottság által előre meghatározott témára („képek és hangok a mai költészetben); 2. a költészet különböző területei szerint csoportosított felolvasó estek, ilyen címeikkel: a forradalom költészete, a haza a költészetben, dalmát tájköltészet, versek tengerekről és messzi városokról, a szerelem, a humor, a gyermekkor, a holnap a költészetben; 3. általános irodalmi rendezvények, beszélgetések a közönséggel, versfelolvasások a közönség kívánságai szerint és a költők saját válogatásában. És ezenkívül: néhány ki-

Állítás, könyvnap, kirándulások, megemlékezések halott költőkről.

Az idei költő-fesztivál legfőbb jellegzetessége — és ebben különbözött az előző, plitvicai találkozótól — az állandó érinkezés volt költők és közönség, mindennapjaink és a költészet között. A közönségnek: alkalom a megismerkedésre mai irodalmunk művelőivel, a költőnek pedig: élményanyag, tapasztalatgyűjtés, serkentés a további munkára. A Híd olvasói következő számunkban részletesebb beszámolókat találnak majd erről a ritka és nagyszabású kultúreseményről.

ÚJ SZÍNHÁZ, KEZDŐ ÍRÓ, KIS SZÍNÉSZEK, NAGY SIKEREK

Párizsban nemrég a nyílt Théâtre d'Aujourd'hui-ben (mai színház) hónapok óta nagy sikerrel fut egy nem mindennapi színháték. Nem nagy nevek és nem reklám teszik ezt, még csak nem is egzotikum, amivel már bőségesen el vannak látva a franciák. A kezdő színház szellemi irányzata kitűnik az eddig bemutatott két darab címéből is: Nyomor és nemesség, Inkvizíció. A harmadik darab, amelyről most szó van, egy fiatal szerző, Louis Sapin első darabja, s műfaját tekintve néger spirituális színmű. Előadói műkedvelő néger diákok, diáklányok és gyermekek. Címe Papa Bon Dieu — nemigen fordítható magyarra, de tartalmából kitűnik, hogy mit jelent.

A Papa Bon Dieu egy öreg iszákos csavargó, aki tulságos gyakran veszi ajkára isten nevét, s azért adták neki ezt a nevet. Az öreg holtra issza magát rummal. A plébános megtagadja tőle a keresztény temetést, azzal az indokolással, hogy a részeg ember halálos bűn állapotában ment át a másvilágra. Barátai kézikocsin elhúzzák a temetőbe, hogy megadják neki a végtisztességet a maguk módja szerint. A sírgödörnél a földre zökkent „holttest” magához tér. Csodáról, feltámadásról beszélnek. Egy üzletember felismeri a helyzetben rejlő „fantáziát”, és megszervezi az „Új hit” szektáját, melynek apostola lesz az öreg apó, „aki legyőzte a halált és isten reinkarnációjának tekintendő”. Ő azonban komolyan veszi szerepét, és a maga elképzelése szerint semmi mást nem akar, mint jót tenni az emberekkel. Amikor felismeri a személyével üzőtt szélhámossgot, üzletet és a „szent cirkuszt”, amit körülötte csinálnak, megundorodik mindentől, és cserben hagyja a társaságot oly módon, hogy igazán és visszavonhatatlanul meghal.

A darab szereplői olyan magas színészi teljesítményt nyújtanak, amelyre már nem is megfelelő a játék szó, mert teljes átéléssel mutatják be a cselekményt. Ebben rejlik a sorozatos siker titka.

A JUGOSZLÁV BALETT FOLKLÓR-CSOPORTJA PÁRIZSBAN

A jugoszláv balett folklór-csoportjának párizsi vendégszereplésével kapcsolatban a francia kritika – minden elismerése mellett – felveti azt a kérdést, hogy a jugoszlávok (és általában a keleteurópai országok) miért mindig csak folklór-együtteseikkel lépnek fel külföldi vendégszerepléseiken? A festői szépségű népviseleten és a boszorkányos ügyességet kívánó népi táncfigurákon kívül – szóval ez egzotikumon kívül – érdekelné őket az is, hogy vajon milyen helyet foglalunk el Európa tánc-kultúrájában, eredeti modern koreográfiáinkkal? Akik itt jártak, meggyőződtek róla, hogy ezen a téren is magas művészetet tudunk felmutatni, Nyugatnak azonban fogalmat sem nyújtottunk erről. A külföldi vendégszereplést egyes-egyedül a folklórra korlátozni ma már túlhaladott álláspontra kellene tekinteni.

SZÜKMARKÚ DÍJKIOSZTÓK, VAGY HIÁNYZÓ TELJESÍTMÉNYEKI

Az irodalmi és művészeti Lenin-díjak idei kiosztása heveshangú és a Szovjetunióban meglehetősen szokatlan vitát váltott ki. Egyesek keveslik a díjazottak számát, a díjkiosztó állami bizottság pedig gőrcsösen védelmezi álláspontját, hogy a tavalyi szovjet irodalmi és művészeti termésben nem akadt több olyan alkotás, amely megérdemelte volna ezt a legmagasabb díjat. A moszkvai „Literaturnaja gazeta” áprilisi és májusi számai alapján rekonstruáljuk a vita egyes mozzanatait.

A Szovjetunió minisztertanácsának díjmegállapító bizottsága április 22-én közzétett nyilatkozata szerint összesen négy személyt ítéltek érdemesnek az idei Lenin-díjra: M. K. Anikusint, a leningrádi Puskin-szoborért; G. A. Tovsztonogovot, az „Optimista tragédia” leningrádi rendezőjét; V. M. Csabukianit, a Tbiliszlben bemutatott „Othello” balett címszerepéért; és D. D. Sosztákovicst, „1905”-nek szentelt Tizenegyedik szimfóniájáért.

Két nappal később bizonyos V. Kocsetov a „Literaturnaja gazeta” három hasábján feltette a kérdést a díjkiosztó bizottságnak: „Mi történt, kedves elvtársak?” A cikkíró előljáróban megjegyzi, hogy már 1957-ben, az addigi Sztálin-díjakat felváltó Lenin-díjak kiosztásának első évében sem találtak gazdát mind a nyolc előirányzott irodalmi és művészeti díjnak (csak öt Lenin-díjat osztottak ki) s hogy már akkor sokan nem tudták másra vélni ezt az eljárást, mint hogy a díjkiosztók túl magas igényeket támasztottak a szovjet irodalom és művészet alkotásai iránt, vagy talán az a nagy név kötötte meg a kezüket és itéletüket, a szovjet állam megalkotójának neve, amelyről ezt a magas kitüntetést elnevezték? Mindenesetre, nehéz volt megmagyarázni ezt a szűkmarkúságot, s annál inkább elvárták, hogy a következő díjkiosztásnál jövateszik a mulasztást és jobban körülnézzenek, több fáradságot vesznek díjra érdemes művek felkutatására. De az idei Lenin-díj kiosztása még nagyobb csalódást keltett – mondja az idé-

zett Kocsetov, és mindjárt fel is sorol néhány, szerinte olyannyira kiemelkedő alkotást, hogy feltétlenül számba kellett volna venni a díjazásnál. Többek között megemlíti Vladimir Lugovszkij verseit, melyeket a moszkvai írószervezet terjesztett föl Lenin-díjra, továbbá M. Sztelmannak a szovjet írószövetség által ajánlott „A vér nem válik vízzé” című regényét. A vitacikk szerzője hajlandó elismerni a díjkiosztó bizottságnak, hogy roppant munka volt kiválogatni, elolvasni, értékelni a szovjet írók és művészek egyévi termését. (Kaftanov, a bizottság alelnöke sajtónyilatkozatában felsorolta, hogy a díjkiosztásnál 112 jelölt között kellett választani, s hogy a bizottság tagjai 33 színművet, 11 filmet, 9 nagy hangversenyt és csak Moszkvában 6 nagy képzőművészeti kiállítást tekintettek meg, és hat városba látogattak el), s így nem csoda, hogy egyik-másik alkotás elkerülte a figyelmét, de azt már nem ismeri el, hogy a kiosztott díjak száma megfelel a szovjet művészet és irodalom pillanatnyi állapotának, ezért jogosnak tartja a kérdést: milyen elv vezérelte az állami bizottságot, amikor a díjak felét nem osztotta ki?

Erre a cikkre s a szovjet sajtóban azóta megjelent számos nyílt levélre és bíráló hozzászólásra a Lenin-díjkiosztó bizottság elnöksége válaszolt, a „Literaturnaja gazeta” május 15-i számában. A bizottság nem tagadja, hogy a Lenin-díjra felterjesztett művek között voltak jó, sőt kiváló alkotások, de emlékeztet arra, hogy a Lenin-díj propozícióiban nem csupán jó alkotásokról van szó, hanem olyanokról, amelyek úgyszólván egy-egy új szakaszt jelölnek meg a szovjet irodalom és művészet fejlődésében, amelyek tehát a legmagasabb kritériumot is kiállják, ilyent pedig a bizottság csak négyet talált. Különben is, a bizottság joga, hogy évente legfeljebb nyolc művet tüntessen ki Lenin-díjjal, nem jelenti azt, hogy mindig mind a nyolc díjat ki is kell osztania. A bizottság szembehelyezkedik a Sztálin-díjak korszakának gyakorlatával, amikor, idézünk: gyakran fölösleges bőkezűséggel és nagylelkűséggel osztogatták a díjakat, s ennek következtében jelentelen, sőt gyöngé munkákat is kitűntettek.

Pillanatnyilag itt állt meg a vita, de nem lehetetlen, hogy lesz folytatása.

EGY KÜLÖNÖS IRODALMI EST A SORBONNE-ON

Április közepén a párizsi egyetem dísztermében négy mada-gaszkári néger drák Horatius ódait szólaltatta meg eredeti latin szöveggel. Az ódákat nem szavalták, hanem énekeltek, gitárkísérettel. Zenéjüket az eredeti ritmusból nyert inspiráció alapján a tananarivói gimnázium latin-görög szakos tanára, M. Bonnafé szervezte, a diákcsoport vezetője.

Műsoron kívül még mást is énekeltek: „A civilizáció nekünk nem jó”.

KRLEŽA MŰVEI IGEN NAGY FIGYELMET KELTETTEK PÁRIZSBAN

Krleža munkásságával egyre több francia irodalmi folyóirat is foglalkozik. A Nouvelle Revue Française márciusi számában Latinovics Fülöp visszatérése és a Temetés Theresienburgban c. művéről közöl jegyzeteket. Az előbbivel kapcsolatban kiemeli a lélektani jelenségek klinikai analízis pontosságú, vizíószerű meg-látását. A regény-környezetrajza éppen olyan szláv-germán-osztrák-magyar „kóktél”, mint a pannóniai sárgaföld.

A Temetés Theresienburgban Krleža háborgó lelkének egy másik vetülete, a pesszimiztikus szemlélet főtémájával, a külön-böző formáival. Kiemeli antimilitarista és háború-ellenes „prédi-kációját”, mellyel az osztrák-magyar monarchia történelmi fres-kóját kommentálja. Mindkét mű alapmotívumául veszik azt a krležai konklúziót, hogy „az élet nem más, mint egy abszurd álom, s mi, akik benne élünk, nem vagyunk egyebek vizeletben úszkáló cigarettavégeknél”.

A Nouvelles Littéraires április 10-i száma rendkívül elismerő kritikát közöl a Latinovics Fülöp visszatéréséről. „Olyan, mint egy hosszú rapszódia, kissé beteges és hallucinációs, de tele poézissal, az élet zengésével, lüktetésével, színpompájával”.

Mindent összegezve, úgy látszik, hogy Krleža írói műve igen nagy figyelmet kelt, ha a vélemények megoszlanak is róla.

TARTALOMMUTATÓ

Matej Bor / Ment a vándor az atom századában	439
Vlaovics József / Lukácsék költözködnek	— — 445
Burány Nándor versei	— — — — — 450
Vladimir Kavčič / Búcsúzunk, jó öreg Walter	— 453
Koncz István / A költő pogány áldozata	— — 462
Deák Ferenc / Az életmentő hazatér	— — — 465
Burány Béla versei	— — — — — 468
Németh István / Balog bácsi emberre lel az idegenek között	— — — — — 470
Laták István / Béküljünk meg	— — — — — 474
Marek Hlasko / A levél	— — — — — 475
Saffer Pál / Jelenkori séta Pieter Brueghel tavaszi tárlatán	— — — — — 479
Szántó Zoltán versei	— — — — — 482
Nikosz Kazancakisz	— — — — — 484
Vébel Lajos / Tanácsülés a HÍD-ban	— — — 488
Fehér Ferenc / Beszámoló helyett	— — — — 491
Kiss István / Magunkról szólunk	— — — — 495
Lányi István / Cannes tavaly, az idén és mindig	— 499
Németh P. István / A III. Sterija játékok után	— 505
Bori Imre / Idegen a társadalomban	— — — — 510
Bori Imre / Menedék a szörnyű idők elől	— — — 512
—tényi / Irodalmi háború egy előszó körül	— — — 514
KRÓNKA	— — — — — 516

Petrik Pál rajzait a 444, 449, 451, 464, 467, 469, 473, 482, 490, 498 oldalon,

Ács József illusztrációit a 445, 448 oldalon,

Ivan Seljak — Copič illusztrációit a 453, 457, 460 oldalon,

B. Szabó György illusztrációit a 475 és 478 oldalon közöljük.

IRODALMI, MŰVESZETI, TÁRSADALOMTUDOMÁNYI FOLYÓIRAT, 1968. JÚNIUS KIADJA A FÓRUM LAPKIRÁDO VÁLLALAT. — SZERKESZTŐSEG ÉS KIADÓHIVATAL: NOVI SAD, VOJVODE MISICA 1. — SZERKESZTŐSEGI FOGADÓRAK: MINDEN NAP 10—12-IG. — KEZTÁRTOKAT NEM ORZUNK MEG ÉS NEM ADUNK VISSZA. — ELOFITETESI DIJ: EGY EVRE 500, FELEVRE 260, EGYES SZAMARA 50 DINAR. — KESZULT A FORUM NYOMDAJABAN NOVISZADON

100

domány irodalom művészet társadalomtudomány irodalom művészet társadalomtudomány irodalom művészet tá